

ОДБРАНА

Година XII ■ Број 265 ■ 1. октобар 2016. ■ цена 100 динара ■ 1,20 евра

ИНТЕРВЈУ

**ГЕНЕРАЛ-ПОТПУКОВНИК
БОЈИЦА ПЕТРОВИЋ**

ВРЕДНОСТ ВОЈНИКА

НОВО
ИЗДАЊЕ

МИЛОВАН СУБОТИЋ
**ЕКСТРЕМИЗАМ
ПОД ОКРИЉЕМ
РЕЛИГИЈЕ**

ЕКСТРЕМИЗАМ ПОД ОКРИЉЕМ РЕЛИГИЈЕ

М. Суботић
Броширано, 17x24, 328 стр.
шифра: 111328; цена: 2.365,00 динара;
са попустом: 1.655,50 динара

Изузетно актуелно истраживање „Екстремизам под окриљем религије“ указује на место исламистички инспирисаног екстремизма у савременом исламском свету, као и његове реперкусије на мир и стабилност у региону, а посебно у нашем најближем окружењу. Реч је о једној од оних књига које су неопходне за стварно разумевање света у коме живимо.

ОДБРАНА

НОВО
ИЗДАЊЕ

EDICIJA VATRENO ORUŽJE U SVETU

IVAN Č. STAMENOV

АУТОМАТИ

ВАТРЕНО ОРУЖЈЕ У СВЕТУ књига 1: АУТОМАТИ

Иван. Ч. Стаменов
Броширано, 23x21, 444 стр.
шифра: 111335; цена: 1.320,00 динара;
са попустом: 924,00 динара

Двоцевни италијански аутомат Villal-Perosa из 1915. године, први аутомат у свету, Bergman/Schmeisser MP.18.I легендарни Шмајсер, Heckler & Koch, аутомат Шпагина ППШ-41, Tommy Gun, само су неки од модела и произвођача описаних у књизи. Аутор, дугогодишњи професор на Катедри наоружања Војне академије, на једном месту окупио је све аутомате света и сваком посветио значајну пажњу. Књига обилује илустрацијама, као и техничким карактеристикама за свако средство. По први пут код нас публикована су и значења појединих специфичних термина и принципа рада система аутоматике.

ОДБРАНА

NAJPOŽELJNIJI PARTNER ZA KUPOVINU PUTEM ADMINISTRATIVNE ZABRANE

Reebok

CONVERSE

Champion

ellesse

pa na...

6
RATA
BEZ KAMATE

UZ ADMINISTRATIVNU ZABRANU

PROVERITE DA LI VAŠA FIRMA ILI SINDIKAT IMAJU UGOVOR

Beograd, ARENA-Bul. Arsenija Černojevića 97a
 Beograd, DISKONT-Bul. Vojvode Mišića 10
 Beograd, KIDS DC-Jurija Gagarina 16
 Beograd, BANJICA-Crnotravska 7-9
 Beograd, USČE-Bul. Mihajla Pupina 4
 Beograd, GALENIKA-Batajnički drum 1/1
 Beograd, IMMO CENTAR-Gandijeva 21
 Beograd, BUJEVAR 2-Bulevar Kralja Aleksandra 28-32
 Beograd, POZEŠKA-Požeška 67a
 Beograd, DERAM-Bulevar kralja Aleksandra 168
 Beograd, OUTLET BULEVAR-Bulevar kralja Aleksandra 391
 Beograd, MEGASTOR DC-Jurija Gagarina 16
 Beograd, MERKUR KARABURMA-Mirijevski Bulevar 18b
 Beograd, TC STADION-Zapljanska 32
 Beograd, CHAMPION SC USČE- Bulevar Mihajla Pupina 4
 Beograd, BUZZ KNEZ-Knez Mihailova 21
 Beograd, BUZZ USČE-Bul. Mihajla Pupina 4
 Beograd, BUZZ DC-Jurija Gagarina 16
 Beograd, BULEVAR VUK-Bulevar kralja Aleksandra 108-110
 Beograd, OUTLET BANJICA-Crnotravska 4
 Beograd, SV EXTRA- Omladinskih brigada 100
 Beograd, RUN 'N MORE- Uzun Mirkova 10

Valjevo, Pop Lukina 1
 Valjevo, STOP SHOP, Uzun Mirkova 2b
 Loznica, Trg Nikole Pašića 4
 Loznica, TC VOČAR, Vojvode Mišića 1
 Kragujevac OUTLET, Dr. Zorana Bindića 10
 Kragujevac TC PLAZA, Bulevar Kraljice Marije 56
 Kragujevac, BUZZ KG, Dimitrija Tucovića bb
 Kraljevo, Trg srpskih ratnika 5
 Kruševac, Mirka Tomića 26
 Kruševac, Mirka Tomića 18
 Leskovac, Trg revolucije 33
 Leskovac, Bulevar oslobođenja 23
 Niš, BUZZ TPC Kalča, Obrenovićeva bb
 Niš, Obrenovićeva 42, TC Forum
 Niš, SV KIDS, Obrenovićeva 42, TC Forum
 Niš, MEDIJANA, Bul. svetog cara Konstantina bb
 Obrenovac, Miloša Obrenovića 36
 Užice, Trg partizana 1
 Užice, Dimitrija Tucovića 99
 Zlatibor, TC KO Cajetina
 Šmederevo, Karađorđev dud E-2
 Čačak, Skadarska 12

Jagodina, SC VIVO, Stevana Ivanovića bb
 Zaječar, Svetozara Markovića 7
 Bačka Topola, Bojfal Farkaša 2
 Sombor, Kralja Petra I 32
 Kikinda, Trg srpskih dobrovoljaca 30
 Pančevo, Miloša Obrenovića 12
 Subotica, Rudić 1
 Subotica, MEGASTORE, Segedinski put bb
 Vranje, Stefana Prvovenčanog 115
 Ruma, Glavna 141
 Ruma, SPORTMACHINE Veljka Dugoševića 175
 Sabac, Zapadna Transverzala 4
 Novi Pazar, 28. Novembar bb
 Novi Sad, KIDS, Pozorišni trg 5
 Novi Sad, Zmaj Jovina 20
 Novi Sad, TC BIG, Sentandrejski put 11
 Novi Sad, BUZZ NS-Zmaj Jovina 2
 Mladenovac, Braće Badžaka 2
 Indija OUTLET, Vojvode Putnika bb
 Zrenjanin, AVIV PARK, Bagljaš zapad 5
 Požarevac, Trg Oslobođenja 1

SPORTVISION.RS

email: obustave@sportvision.rs

CALL-CENTER-BESPLATNI-POZIV
0800-003-004

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Ратника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапандин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, капетан

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Сања Анђелковић
Владимир Вјештић
Миријана Крстовић, поручник
Биљана Миљић

Стални сарадници

др Себастијан Балаш, др Славиша Влацић,
Милосав Ц. Ђорђевић, др Милан Миљалковић,
др Зоран Миладиновић, др Миљан Милкић,
Будимир М. Попалић, Милош Стругар,
Никола Остојић, Александар Ралић, Влада Ристић,
Драгана Барјактаревећ

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник)
Станислава Струњаш (техничка уредница)

Фотографија

Даримир Банда, Душка Стефановић, Јово Мамула
(фото-репортери)

Језички релактори

мр Наташа николић, Слађана Мирчевски,
Јелица Живановић

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Преплата 3241-009; 3201-995; 23-995

Продаја 3201-810; 3241-254; 23-810

ТЕЛЕФАКС 3241-258

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19
odbrana@mod.gov.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.rs
www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МП „Одбрана“

Преплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара. За претплатнике преко
Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд
ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 265

ПЕШАДИЈСКА
ОБУКА

Снимио
Даримир БАНДА

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ 153

Одликовања
војводе Пејтра Бојовића

Поводом Дана АБХ службе ЦЕНТАР ЗА БУДУЋНОСТ

20

24

Извиђачи Прве бригаде на обуци ПРИРОДА КАО САВЕЗНИК

Мамци и панцири (2) ОКЛОПЉЕНИ ВАЗДУХОПЛОВИ

32

36

Да ли је Косово и Метохија нови Моленбек

СИГУРНА КУЋА ТЕРОРИЗМА

Реч уредника

Под знаком питања

8 Војно здравство данас

ИМА ЛИ УНИФОРМА
ПРЕДНОСТ

15 Генерал-потпуковник

Бокица Петровић, командант
Команде за обуку

ВРЕДНОСТ ВОЈНИКА

26 Вежбалиште за обуку водича паса

и паса за проналажење мина

ИГРА ПСА И ВОЛИЧА

29 Отворених очију

ЛОЖАЧ 007

30 Дар уметника у униформи

ИЗ РУКЕ ПРИЈАТЕЉА

40 Вуков сабор 2016.

ОЧУВАЊЕ СРПСКОГ
ЈЕЗИКА И КУЛТУРЕ

42 Источно питање – некад и сад (3)

НОВА ДЕОБА КАРАТА

47 Генерал Коста Миловановић Кока

ПЕДАГОГ, ДИПЛОМАТА
И ИСТРАЖИВАЧ

Прошло је више од седамдесет година од смрти ратника и великог војсковође, најмлађег међу четворицом српских војвода. И недостојне му сахране у граду коме је донео слободу. Петар Бојовић, његове личне победе и порази, брилијантна каријера и неретко оспоравани ставови, парадигма је нашег односа према сопственој историји, заправо према нама самимима. Без обзира на различито идеолошко-политичко поимање, он је, ипак, симбол онога што официр треба да буде – образован, частан, скроман, храбар, достојанствен, задахнут витештвом...

Напис „Официрски кор“, који је као млад капетан прве класе објавио 1892. године у „Ратнику“, војном часопису чије традиције наставља „Одбрана“, потврђује колико је актуелна, дубока и свевремена мисао носиоца четрдесетак домаћих и иностраних одликовања из седам ратова. Његовом духовном оку ни тада није промакло оно што и ми данас питамо, чему стремимо и шта очекујемо када говоримо о официрској професији.

„Војска је уређена и наоружана снага једне земље“, забележио је Бојовић, „чији је задатак да брани отаџбину споља од непријатеља, и да буде потпора реда и законитости унутра. Под окриљем војске напредује просвета, развијају се трговина и индустрија, одржава се лична и имовна безбедност и регулишу се међународни односи – једном речју, она је штит целокупног државног живота.“

Стога, као необориву истину, сматра да „војнички дух војске почиња у официрском кору“ и тврди да „у каквом се стању налази официрски кор у таквом ће се стању налазити и војска“. И додаје: „Да се официру осигура безбрижан опстанак, држави је више него дужност, јер је то у њеном интересу“, што образлаже речима: „Не зове се служити војсци и отаџбини кад се официр провлачи бедно кроз живот, и жељно очекује онај тренутак када ће се ослободити невоље, те да са скромном пензијом проведе остатак живота... Како се војници издржавају и како се са њима поступа, такав ће им бити понос, дух и воља.“

Петар Бојовић је веровао да друштвени углед који се официрском кору даје јесте „под интерес уложени капитал“. Јер „кад официру није дато да може тећи имања, да се може на једном месту стално настанити, да своју породицу може осигурати, као што то раде остали грађани, право је и не кошта скупо, надокнадити му ово спољним угледом“. Био је убеђен да је реч о врло скромној накнади за велике жртве. „Онај који је навикнут на низак и незнатан положај ретко ће се кад тргнути и одважити на велика дела.“

Интелигенција, васпитање, опште и војничко знање, уз моралне и друге врлине, морају бити заједнички именовани сваког официра. Једино такав, запажа Бојовић, „осећаће се снажним и имаће јаког ауторитета, па поуздан у се, биће у стању да свом позиву достојно одговори“. Нема, дакле, двојбе, да је реч о својеврсној друштвеној елити. Зато вели: „Некада су се официри узимали из племства по рођењу, а данас из племства по васпитању и знању, коме у друштвеном и политичком животу припада управа и вођење.“

А, управо интелигенција сваком импонује, јер је у природи човека да се повија за оним што га надилази, поучио нас је војвода. Многи, нажалост, те чињенице често заборављају или их, баш као и поуке које смо од Бојовића наследили, а које је посведочио сопственим животом, још „држе“ под знаком питања. Упркос свему... ■

Владимир Почуч

МУНИЦИЈА ИЗ УЗИЋА СЛЕДЕЋЕ ГОДИНЕ

Министар одбране Зоран Ђорђевић обишао је 21. септембра фабрику стрељачке муниције у изградњи у Узићима. Истакао је да, у складу с одређењем Владе да економски развија Србију, Министарство одбране и „Југоимпорт СДПР“ раде на пројекту, чија је вредност 89 милиона евра. Фабрика ће се, према његови речима, простирати на више од 11.000 квадратних метара, а запослиће 700 људи. Пројекат је у почетној фази изградње, а очекује се да ће први метак у фабрици бити произведен следеће године.

Директор „Југоимпорта“ Југослав Петковић подсетио је да је реч о првој фабрици која се гради после Другог светског рата, која ће имати 21 објекат, а у којој ће се производити стрељачка муниција од 9 mm, 7,62 mm, 5,56 mm и 12,7 mm, у количини од око 10 милиона. Фабрика стрељачке муниције у Узићима део је пројекта развоја одбрамбене индустрије Србије. ■

Ова кота на планини Нице, поприште славе и страдања, није успела да спречи српску војску да посебно мотивисана незадрживо крене у продор и ослободи своју отаџбину”, рекао је 16. септембра, на обележавању стогодишњице битке на Кајмакчалану, председник Србије Томислав Николић.

Председник је на централној свечаности, у оквиру спомен-комплекса на истоименом планинском врху, поручио да од тада „на стражи стоје српски војници које никада нисмо заборавили”, додајући да се с Кајмакчалана шаље порука да је слобода наша трајна тежња.

„Победама се поносимо, жртве принете на олтар слободе не заборављамо, а садашњост и будућност видимо у пријатељству и сарадњи и са оним државама против којих смо војевали – никад не освајајући туђе, увек бранећи своје”, истакао је Николић.

Према његовим речима, битка на Кајмакчалану има за нас митску димензију јер се за њу месецима водила битка српске команде са савезницима и пре него што је и почела на бојном пољу. Једна је од најзначајнијих коју је српска војска водила у својој историји и једна од пресудних у Првом светском рату.

На крвавом попришту, навео је председник Србије, за 24 дана, од 30. августа до 23. септембра изгубљено је 4.438 ратника. Ипак, вест о слави и јунаштву српске војске преплавила је слободарски свет.

Обележавању стогодишњице битке на Кајмакчалану присуствовали су министар одбране Зоран Ђорђевић и начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић. ■

ПОЧАСТ ХЕРОЈИМА С КАЈМАКЧАЛАНА

ЂОРЂЕВИЋ И ЈОЛЕВСКИ О САРАДЊИ У ОБЛАСТИ ОДБРАНЕ

Са министром одбране Македоније Зораном Јолевским разговарао је 16. септембра у Битољу министар одбране Зоран Ђорђевић. Састанку је присуствовао и начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић.

Двојица министара изразила су задовољство степеном остварене сарадње и исказала спремност за њено даље продубљивање у области одбране, нарочито у области војно-војне, војнообразовне, војномедицинске и сарадње у области односа са јавношћу. ■

СПРЕМНИ И ЗА ВЕЋИ ПРИТИСАК МИГРАНАТА

Припаднике заједничких снага Војске и Полиције у Сектору А, који обезбеђују део државне границе према Македонији, обишао је 17. септембра министар одбране Зоран Ђорђевић. О ангажовању снага и тренутној ситуацији у зони одговорности реферисао је пуковник Владета Балтић, који је навео да су заједничке снаге од формирања откриле више од 7.500 илегалних миграната и педесетак кријумчара.

Министар одбране обишао је положаје у Цакановцу код Прешева и распоређене снаге у Миратовачком пољу, где се уверио да припадници Војске и Полиције ефикасно извршавају задатке осматрања и откривања покушаја илегалних прелазака. Према његовим речима, спремни смо за евентуални већи притисак миграната из Бугарске и Македоније. ■

ВОЈНИЧКЕ ЗАКЛЕТВЕ

Свечаности поводом полагања војничке заклетве војника на добровољном служењу војног рока генерације „септембар 2016“, кадета 141. класе Војне академије и Медицинског факултета ВМА, слушалаца класе резервних официра ВА и 10. класе ШРО санитетске службе ВМА одржане су 23. септембра у касарнама „Аеродром“ у Сомбору, „Војвода Живојин Мишић“ у Ваљеву и „Војвода Петар Бојовић“ у Лесковцу.

Министар одбране Зоран Ђорђевић је у Сомбору истакао да тај свечани чин и заклетва коју је изговорило 500 младића и девојака у центрима за обуку Војске Србије потврђују снажну везу наше војске и народа.

– Полагање заклетве доказ је зрелости, одговорности, осећаја припадности и патриотизма – поручио је министар одбране и додао да су се добровољним служењем војног рока и уписивањем Војне академије прихватили изузетно тешког, али часног задатка и тиме потврдили приврженост отаџбини.

Свечаности у Другом центру за обуку присуствовао је начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић, који је рекао да се тим непоновљивим чином доказује зрелост, патриотизам, одговорност и осећај припадности.

У присуству државног секретара Ненада Нерића и заменика начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковника Јовице Драганића у Лесковцу су заклетву положили и војници на добровољном служењу војног рока генерације „септембар 2016“ и кадети 141. класе Војне академије. Генерал Драганић им је поручио да буду истрајни и дисциплиновани и да се поносе војничком униформом. ■

ОРДЕН ЗА ЗАСЛУГЕ У ОДБРАНИ ЗА БРИГАДУ ВЕЗЕ

У касарни на Бањици свечано је обележен Дан службе телекомуникација и Бригаде везе Војске Србије – 20. септембар.

Поводом 100 година службе телекомуникација и 10 година од формирања Бригаде везе, за узорно и часно извршавање дужности и задатака у области одбране и безбедности, председник Републике одликовао је Бригаду везе Орденом за заслуге у одбрани и безбедности трећег степена.

Команданту Бригаде пуковнику Љубиши Ђоловићу орден је уручио изасланик председника Републике Милорад Симић.

После полагања венаца на спомен-обележје погинулим припадницима јединице у време агресије НАТО-а испред Команде Бригаде, отворена је и спомен-соба у којој су изложена средства и уређаји које су везисти користили током сто година постојања рода и службе. ■

АНАЛИЗА ОПЕРАЦИЈА НА СОЛУНСКОМ ФРОНТУ

Пологањем венаца на Маузолеј на Зејтинлику и одавањем поште погинулим српским ратницима и борцима савезничких армија на Солунском фронту, учесници студијског путовања Школе националне одбране, 15. септембра, почели су реализацију научноистраживачког пројекта „Историјско-компаративна анализа операција на Солунском фронту 1916–1918“.

Пројекат је настао поводом обележавања стогодишњице Великог рата, а према речима пуковника Марка Зеленовића, начелника Генералштабног усавршавања, циљ је да се истраже историјске чињенице и догађаји које су претходили формирању Солунског фронта, анализира стратегијска ситуација и упореде планови зараћених страна, те истраже операције вођене у периоду од 1916. до 1918. године и формулишу позитивна и негативна искуства, као и научене лекције које су применљиве у будућим војним и невојним операцијама.

Поред чланова истраживачког тима из Војне академије, Школе националне одбране и Института за стратегијска истраживања, на студијском путовању су и полазници Командно-штабног усавршавања. ■

„ГВОЗДЕНИ МАЧАК“ У БУДИМПЕШТИ

Од 11. септембра припадници Речне флотиле Војске Србије учествују са колегама из Оружаних снага Мађарске на вежби „Гвоздени мачак 2016“ у Будимпешти. На вежби су први пут ангажована два речна миноловца наше флотиле. Учесници увежбавају заштиту транспортних бродова од могућег напада, обезбеђење и блокаду реке. У оквиру „Гвозденог мачка“, шестог по реду, на Дунаву се изводи и контролно-тренажно гађање циљева у ваздушном простору. ■

ВОЈНО ЗДРАВСТВО ДАНАС

ИМА ЛИ УНИФОРМА ПРЕДНОСТ

Колико је војно здравство војно, које проблеме имају војни осигураници и установе у којима се лече, у ком правцу ће ићи реорганизација тог сегмента рада и има ли емпатије у медицинској професији? То су само нека од питања на која одговарају челни људи у војном здравству.

Иако већина грађана Србије и даље мисли да војни осигураници имају знатне предности када је реч о лечењу, појединци који припадају тој категорији сматрају да су прошла златна времена у раду војног здравства. Чак сумњају да су на највишим нивоима лечења оштећени у корист цивилних осигураника и да војно здравство није више војно. Све чешћа су писма и жалбе које се упућују појединачно Управи за војно здравство, а њени представници одржали су и неколико састанака у Генералштабу и са водећим људима у Војном синдикату Србије.

Најчешће примедбе упућене су на највиши субспецијалистички ниво лечења где су за неке прегледе дуге листе чекања, потом на проценат партиципације када је реч о уградним материјалима у ортопедији и кардиологији (која може да се креће и до 30.000 динара), те за износ партиципације за бањско лечење, која се плаћа половину од свих трошкова рехабилитације, а цивилне осигуранике дан у бањи кошта 50 динара. Тој листи треба додати и проблеме војних осигураника који живе у градовима у којима нема војних амбуланти.

Све то и предстојећа реорганизација војног здравства навели су нас да посветимо пажњу тој проблематици и да сагледамо проблеме и наде које улажу војноздравствени радници да би се стање поправило.

Организација

Војноздравствено осигурање има 114.000 људи – професионалних војних лица, војних пензионера и чланова њихових породица – а од тога је, према подацима Фонда за СОВО, само у гарнизону Београд 42.000. То је велик и разгранат систем, који је конципиран по принципу етапног

збрињавања на три нивоа и у себи садржи ВМА, Војну болницу Ниш, ВМЦ Нови Сад, Центар војномедицинских установа Београд (ЦВМУ), а у јединицама Војске постоје санитарска одељења, која се баве примарном здравственом заштитом. Њих има више од 30 и распоређена су по гарнизонима и стручно су везана за Управу за војно здравство. Поред тог концепта лечења постоји и концепт превентиве, где су такође установе распоређене по нивоима – од највише на ВМА до медицинских амбуланти. У оквиру Војске је и Центар за ваздухопловну медицину. Све то подржава и концепт снабдевања, па постоји Централна аптека са складиштем у Лисичјем потоку, која има своје апотеке.

Управа за војно здравство у оквиру Министарства одбране је као кровна институција војног здравства одговорна за његово функционисање и рад установа терцијарног и секундарног нивоа.

– Кад причамо о здравственом збрињавању, имамо сликовито ефекат обрнуте пирамиде, јер је у примарној здравственој заштити велики број пацијената на мали број лекара и једна медицинска амбуланта има људи као хируршки тим за трансплантацију у ВМА. Наша је идеја, а то је и тренд у свету, по систему изабраног лекара, да се ту збрине највише пацијената. Циљ нам је, такође, да се војне болнице и војномедицински центри ојачају кадровски и у опреми, како би се растеретила ВМА, која би, како је конципирана, примала најтеже пацијенте – истиче заступник начелника Управе за војно здравство пуковник др сц. мед. Угљеша Јовичић.

За квалитетније лечење војних осигураника потребно је да се та област и правно уреди. Пуковник др Јовичић истиче да се сада ради по прописима из 1994. године и да би ускоро требало да се донесе нови закон. Према његовим речима, будућа реорганизација војног здравства неће донети

смањења броја запослених него другачије груписање постојећих капацитета и оптимизацију рада.

Кадар насушни

Да би се успешно радило, па и у тој области, која је најосетљивија за сваког човека јер је реч о здрављу, неопходни су квалитетан кадар и опрема. Недостатак лекара опште праксе у гарнизонима полако ће се превазилазити школовањем лекара на Медицинском факултету ВМА. Лекари прве генерације, њих 25, већ су распоређени по јединицама, а сваке године пристизаће њих двадесетак.

У ЦВМУ Београд, који се састоји од пет центара, према речима начелника те установе пуковника др Душка Ристивојевића, бројно стање по формацији је 600 људи, а у овом тренутку недостаје им 110.

– Нажалост, повећава се тренд осипања и смањења. Недавно нам је непланирано отишло петоро људи, од тога су три лекара специјалисте. Недостатак кадра постоји у свакој установи, а наш је проблем што на осам локација имамо 14 објеката, па се усложњава проблем обезбеђења објекта, чуварско-пријавне службе, дежурних служби, надзора – истиче др Ристивојевић.

Највише проблема с кадром има највећа установа у систему војног здравства – ВМА. Заменик начелника ВМА пуковник проф. др Драган Динчић то илуструје речима:

– Од почетка ове године из ВМА нам је, нажалост, отишло више лекара, сестара и оних који су радили по уговору. Први разлог је економски, јер су плате у војном здравству мање него у цивилству. Наставници на Медицинском факултету ВМА, за разлику од наставника на осталим факултетима, не добијају надокнаду за наставу, коју већ седам година држе на истом факултету. Тај проблем требало би да се реши ове године доношењем одговарајућег правилника и формирањем универзитетског буџетског фонда, из кога ће део средстава бити опредељен за надокнаду наставницима и професорима на нашем факултету. Поред тога, наши лекари и медицинске сестре одлазе у приватне ординације, пре свега због веће зараде, мањег обима посла и мање дежурстава. Одлазе и у иностранство, али ретко ко из ВМА оде у неку другу државну болницу.

Професор др Динчић каже и да уз смањење броја запослених, последњих година знатно расте број пацијената. Наводи примере и упоређује број запослених лекара и медицинских техничара у односу на остале болнице.

– Према стандардима у Србији, требало би на 1.200 кревета да буде запослено 1.500 до 1.600 медицинских техничара, а ми их имамо, по формацији, знатно мање. Од тога одређен број одсутан је због боловања, трудноће, одласка у мировне мисије, дежурстава... На крају, доста сестара код нас ради по уговору, па немају сва права и обавезе које имају запослени у сталном радном односу. Када све саберемо, број лекара и медицинских техничара, који раде тако обиман посао, недовољан је.

Заменик начелника ВМА наводи и да су крајем прошле године снижене накнаде за, иначе, напорна дежурства. Поготово су напорна дежурства средом, када се у Центру хитне помоћи (ЦХП) ВМА прегледа и збрине око 600 болесника. Тада се и у клинике ВМА прими велики број најтеже оболелих, који, иначе, с правом у ВМА очекују најбољи могући третман и лечење. За тако напоран рад здравствених радника, за 12, 16 или 24 сата дежурства, добије се заиста ниска надокнада. Иначе, ЦХП раније је тако конципиран да нема стално запослене лекаре, него се они, за потребе дежурства, повлаче с различитих клиника ВМА.

Кад је реч о статусу који има војноздравствени кадар, увек се потегне и питање систематизације радних места и незадовољство због неусаглашености. Пуковник др Ристивојевић истиче да треба усагласити платне групе у систему војног здравства, односно уједначити тако да се не деси да сестра и медицински техничар у Хитној помоћи имају исту или мању групу него сестра на шалтеру неке војноздрав-

ствене установе. Он се нада да ће то бити промењено реорганизацијом здравства.

Униформа је приоритет

Анализирајући примедбе, војни осигураници најмање се жале на рад у примарном и секундарном нивоу лечења, а највише на терцијарни. Цео систем војног здравства функционисао би добро да су војномедицински центри кадровски попуњени и да имају савременију дијагностичку опрему, али нису, па је пут од лекара опште праксе најчешће усмерен ка поликлиници ВМА.

– Пре три-четири године имали смо састанак са одговорницима на ВМА и причали о томе како да се етапним начином збрињавања растерети прилив пацијената на поликлинику ВМА. Али да би се то урадило, морали бисмо у Београду да ојачамо војномедицинске центре и кадровски и опремом. За сада смо их растеретили, али недовољно – каже пуковник др Јовичић.

С друге стране, доста је притужби на рад ВМА. Замера се да се у њој лечи више цивилних осигураника него војних и да униформа није приоритет за лечење.

– Војномедицинска академија и војно здравство првенствено су усмерени ка војним осигураницима, јер они немају

примарно приступ цивилним здравственим установама. С Републичким фондом здравственог осигурања (РФЗО) Србије договорено је да 40 одсто капацитета ВМА буде на располагању за лечење цивилних осигураника, а да 60 одсто остане за лечење војних. Ове године трудимо се да се број цивилних осигураника сведе на онај који је по уговору договорен, јер је ранијих година било случајева да лечимо процентуално више цивилних осигураника него што је уговорено с РФЗО.

У првих шест месеци ове године ми се тога и придржавамо. Наравно, истовремено примамо на лечење и одређени број цивилних осигураника из Републике Српске и Републике Црне Горе, као и пацијенте из Србије и региона који самостално носе трошкове лечења. Када све збројимо, а према подацима које имамо за

првих шест месеци ове године, било је укупно до 40 одсто војних осигураника, а око 60 одсто свих заједно цивилних осигураника, при чему је до 40 одсто оних преко уговора с РФЗО. Према проценту изгледа да је знатно више цивилних осигураника. Међутим, треба напоменути да се војни осигураници у просеку дуже задржавају на лечењу на ВМА у односу на цивилне – истиче заменик начелника ВМА.

Пуковник проф. др Динчић каже да су ове године представници Управе за војно здравство и ВМА били на састанку који је организован у Генералштабу Војске Србије, где су истицали да професионална војна лица, кадети и сви

НОВИ ПРОПИСИ

У новом нацрту закона о здравственој заштити и здравственом осигурању војних осигураника, који је у фази јавне расправе до 11. октобра, а према речима Иване Нововић Петровић, референта за правне послове у Управи за војно здравство, новина је да ће војни службеници и војни намештеници, њих око 10.500, ући у систем војног здравственог осигурања. Такође и лица осигурана за одређене случајеве – првенствено војници на одслужењу војног рока, лица на школовању. За њих ће се уплаћивати одређена висина доприноса у Фонду СОВО и они ће по том основу ући у систем војног здравственог осигурања, моћи да добију здравствене књижице и да се лече.

који носе униформу имају приоритет лечења у ВМА. Он то поткрепљује примерима:

– Када је реч о болничком лечењу на Клиници за ортопедску хирургију, војни осигураници чекају на оперативно лечење знатно краће од цивилних, и то су углавном војни пензионери. Цивилни осигураници чекају и до пет година и тренутно их је на листи чекања на тој клиници око 1.500. У Клиници за очне болести практично нема листе чекања за војне осигуранике, а око 2.000 цивила чека до годину дана. На Клиници за кардиохирургију сви војни осигураници чекају до месец дана, а цивилни и до три. На свим другим клиникама готово да ни нема војних осигураника који чекају да буду примљени на лечење.

Према његовим речима, проблем је око дијагностичких метода – магнетне резонанце, скенера и зрачења. Термини за магнетну резонанцу попуњени су до краја ове године, а војни и цивилни осигураници чекају према терминима за следећу годину. Тренутно 280 војних осигураника чека на преглед на магнетној резонанци, иако је у претходном периоду за њих организован и додатни рад суботом и недељом како би се тај број смањио. И ту се надају да ће направити знатан помак јер се, како каже проф. др Динчић, очекује да, уколико не буде непланираних компликација, у најскорије време, а после много година, набави још један апарат за магнетну резонанцу, што ће знатно допринети смањењу листе чекања за ту врсту прегледа. Војни осигураници не чекају на скенер јер ВМА има два.

– Може да се деси да само у појединачним случајевима активна војна лица чекају неприхватљиво дуго, али је то, надам се, ретко. Нажалост, то се брзо чује и региструје. Наравно да бисмо волели када не би било притужби такве врсте, али то је практично немогуће из више разлога – истиче проф. др Динчић.

Центар војномедицинских установа Београд

У ЦВМУ се збрињава 99 одсто војних осигураника и они су права војна установа. Баве се првенствено примарном здравственом заштитом и специјалистичким нивоом, који је развијенији него у домовима здравља у цивилству – имају и више и разноврснијих кабинета.

– То је добро због етапног лечења који је основ и једини начин организованог лечења, који се мора поштовати како не би дошло до хаотичних ситуација – прескакања етапа и загушења појединих установа, конкретно ВМА. Да би се етапно лечење могло испоштовати, потребна су два услова – људи и опрема. Уколико немамо једно од то двоје, неког специјалисту или ако они немају с чим да раде, нормално да ће пацијент да тражи прескакање и упућивање на ВМА. Самим тим потеже се питање снабдевања бољом опремом, а неки наши апарати стари су око 45 година и за сада раде захваљујући домаћинском пословању. Ако се покваре, остаћемо без неких дијагностичких процедура – истиче начелник ЦВМУ.

Он објашњава да ће се та установа реорганизовати тако што ће груписати неке кабинете, а поједине и угасити и пребацити кадар на оне потребне у систему здравства. Према његовим речима, не би смели да се угасе поједини центри, јер по територијалном принципу све установе примарне медицинске заштите морају ићи ка пацијенту и бити распоређене по дубини. Рационализација не би требало да буде њихово гашење и централизација, јер би то донело велике проблеме.

Војно здравство у великим градовима

Друга значајна војно-здравствена прича одвија се ван гарнизона Београда – у Нишу и Новом Саду. Војна болница у Нишу значајна је у војнотериторијалном и безбедносном погледу јер покрива велики регион. Пуковник др Јовичић истиче да је важна и за град Ниш, јер он има домове здравља и клинички центар – дакле први и трећи ниво – а Војна болница у Нишу је општа болница, која граду недостаје. Зато је с РФЗО склопљен

уговор да се омогући долазак и лечење цивилних пацијента у тој болници. Наравно, неопходно ју је доопремити, али још више инфраструктурно уредити, јер је реч о доста старим зградама.

Слична је ситуација и с ВМЦ Нови Сад, установом која ускоро обележава 230 година постојања, па је тако старија од војног здравства (које постоји 177 година). Реч је о болници општег типа која је надлежна за целу Војводину. Срећна је околност што те две установе нису само војна прича, већ имају подршку и разумевање и клиничких центара Ниш и Нови Сад, али и локалне самоуправе. Треба рећи и да град Нови Сад донаторски опрема једну операциону салу.

Осима тога, те болнице не би могле добро да функционишу да немају подршку Војске која се тамо налази – Команде Ков-а у Нишу и Комаде Прве бригаде у Новом Саду. Иако су формацијски одвојене, свакодневно сарађују.

Лечење у цивилним установама

Бројне примедбе односе се на услове медицинског збрињавања војних осигураника који живе у „угашеним“ гарнизонима, који су остали без војних амбуланти, као што су Ужице и Чачак, а у којима је око 4.000 војних осигураника. Фонд за СОВО склопио је јуна 2009. године уговор с РФЗО да се превазиђу ранији проблеми. Тај уговор, у суштини, прецизира да се опште медицинске услуге пружају и војним осигураницима.

– Наши пацијенти у домовима здравља имају право да добију услугу специјалисте, али и да им се напише цивилни упут за ВМА. И ту нема проблема. Где је тешкоћа? У том уговору јасно је прецизирано да војни осигураник има сва права као и у граду где имамо наше установе, а то значи да, сходно дијагнози, годинама живота и слично, плаћа или не плаћа партиципацију или плаћа само 20 динара по леку. Како цивилни осигуранци имају другачију регулативу, ми смо прихватили да нашим осигураницима надокнадимо ту разлику. Међутим, дешава се да се нашим осигураницима пружи услуга и наплати као цивилним осигураницима, а онда они имају проблема с рефундирањем трошкова. Писали

смо упозорења и то некада функционише без проблема, али некад не – каже пуковник др Јовичић.

Ипак, он истиче да се то не дешава често, јер би у противном реаговали. Такав систем функционише седам година, а није било великих медицинских проблема. Управа за војно здравство одлично сарађује с Удружењем војних пензионера и њихови чланови обавештавају их о свим тим пропустима у раду.

Финансирање – набавке

Прича о војном здравству завршава се финансијама, тачније набавкама. Вана Кирић, магистар фармације, референт за фармацију и медицинску опрему у Управи, каже да се од пре две године централизоване јавне набавке у систему одбране спроводе на два места – на ВМА, из буџетских извора финансирања, и из Фонда за СОВО, из доприноса војних осигураника. Додатак је уговор који ВМА закључује с РФЗО о пружању и финансирању здравствених установа, којим су опредељена извесна финансијска средства за набавку санитарског потрошног материјала.

Централно место у том систему има Управа за војно здравство, и у њој се баве доношењем и усаглашавањем планова јавних набавки за набавку лекова, санитарског потрошног материјала и медицинске опреме, крајем претходне за наредну годину, а на предлог војноздравствених установа, односно крајњих корисника. Наравно, у складу с одобреним финансијским средствима. А као што постоје истовремено два извора финансирања, усвајају се и доносе и два плана набавке – план набавке Управе за снабдевање из буџетских средстава, а с друге План добара, радова и услуга из Фонда СОВО. Када се та два плана усвоје, онда се одскора обједињавају, према решењу министра одбране, на ВМА.

Вана Кирић објашњава да захтеви с исказаним потребама стижу у Управу, у којој се покрећу јавне набавке. Управа их не спроводи, него покреће и иницира и у складу са захтевом крајњих корисника, предлаже врсту поступка који ће бити спроведен. Према *Закону о јавним набавкама*, то су већином отворени поступци јавне набавке којим су

обухваћени сви могући понуђачи на тржишту, а кад је реч о мањем износу, спроводе се јавне набавке мале вредности.

Међутим, спровођење поступка јавне набавке регуларно траје и до 90 дана.

Професор др Динчић наводи да је формирањем Тима за снабдевање лековима и санитарским потрошним средствима у војном здравству, који функционише од прошле

године, учињен знатан напредак у проценту реализације поступака јавних набавки, јер је формиран потпуно нови концепт у раду и проценат реализације тендера тренутно се креће и више од 95 одсто. Међутим, и поред тога, ова година посебно је тешка за војно здравство, а проф. др Динчић каже и зашто:

– Крајем прошле године на учињеном попису потрошних средстава увидели смо да нам недостаје много тога. У марту и априлу несташница се прилично осетила, али смо, на срећу, захваљујући великом ангажовању и бројним донаторима обезбедили знатна средства, која су нам омогућила да пребродимо кризу. Тај проблем решен је уз велике напоре запослених, захваљујући повећаним мерама штедне и нешто мањем броју пацијената у том периоду. Осим тога, средства с тендера, чији су поступци започели у марту и априлу, почела су да пристижу у јулу, августу, па смо до сада успели да од 61 тендера, колико их је био у систему војног здравства, „затворимо“ 58. То је омогућило солидно функционисање ВМА и система војног здравства.

Професор др Динчић наводи да су сада први пут створени сви предуслови да се поступци јавних набавки покрену већ у октобру ове године, како би били завршени до јануара следеће године и како би одмах по одобравању буџетских и других средстава, у јануару и фебруару, почели да се склапају и потписују уговори. Ако тако буде, следећу годину могу дочекати спремни и не би требало да буде проблема као 2016. године.

На питање да ли има довољно новца за набавке, заступник начелника Управе за војно здравство одговорио је:

– Било би најлакше да кажем да нема, али ћемо објективнију слику имати када прво потрошимо новац који смо добили, купимо лекове, средства и опрему, а онда бисмо, можда, могли да причамо да ли је то довољно или не. Јесте мало за опрему. Процена је да би четири милијарде биле довољне за функционисање, али кад причамо о новцу морам бити резервисан, јер знам да прошле године нисмо успели да потрошимо сва средства. У томе нисмо достигли цивилно здравство и нећемо док год као они не будемо имали здравствени информативни систем којим се остварује увид у то колико је издато лекова, а колико још

треба. Тако се врши и контрола новца. Убеђен сам да би нам увођење таквог система дало одговоре на питање колике су наше објективне потребе.

Повратак емпатије

Чињеница је да запослени у здравственом систему раде тежак и одговоран посао, јер су болесни људи најосетљивија категорија. Њихови пацијенти могу да схвате несташницу лекова и недостатак савремене опреме, али не и мањак емпатије. Ако су лекар и медицинска сестра љубазни, све им се опрашта. Питање је само како појачати емпатију код медицинског особља.

Пуковник др Јовичић истиче да из личног искуства зна да је 99 одсто здравствених радника брижно према пацијентима, али се само онај један одсто памти. А њих ће увек да буде, јер тако нешто се понесе из куће.

– Људи би требало да буду вредновани, награђени или санкционисани према резултатима рада. Важно је на свим

НАБАВКА ОПРЕМЕ

– У надлежности заменика начелника ВМА ове године први пут је и набавка медицинске опреме, јер су раније опрему набављали Фонд за СОВО или Управа за снабдевање. Ми смо по плану располагали средствима за 16 ставки за набавку опреме у ВМА. Једна од њих била је магнетна резонанца. Затим, на ВМА су стигле и две гама-камере, за чију куповину је процес набавке започео још 2012. године. Било је у плану још 14 ставки набавке опреме, а од тога је до сада уговорено 11 позиција. Неке клинике су већ добиле нову опрему – клинике за пулмологију, гастроентерологију, ОРЛ, очна клиника, патологија... Очекујемо да ће и остале три позиције бити завршене до краја октобра, што је знатан напредак у тој области. У ВМА су ове године инсталирана и четири нова рендген апарата у Институту за радиологију, ЦХП и у операционом блоку – каже пуковник проф. др Динчић.

нивоима решити кадровска питања како би сви имали потпуни капацитет за свој рад, одлучивање и избор сарадника са којима ће се ићи у решавање нагомиланих проблема. И наравно, треба радити на томе да се поврати помало пољудан ауторитет, пре свега, Управе и најодговорнијих људи у ВМА. Војномедицинска академија је државно важна установа, много пута важнија за интерес државе него што је то било чији интерес – појединаца или групе људи – сматра проф. др Динчић.

Такође, он истиче да је потребно јачати свест и савест запослених у ВМА када је реч о осећају припадности систему, јер је појединачни успех свакога од њих великим делом везан и за успех, традицију и поверење које народ у Србији и ван ње има у систем какав је Војномедицинска академија.

И др Динчић и др Јовичић сматрају да је војни здравствени радник и даље цењен и поштован свуда где се појави – у мировним мисијама или у разним хуманитарним акцијама, као што је била она здружена медицинска асистенција на југу Србије. А то, како сматра др Јовичић, треба да им буде част и додатни мотив.

Перспектива

Сви се слажу да војно здравство треба да постоји и да мора да остварује своје три мисије – да обезбеди здравље припадника Војске у миру, да има спремне медицинске јединице које ће да подрже ратну или ванредну ситуацију и да може да пружи помоћ становништву у региону.

Од предстојеће реорганизације у војном здравству очекују да Управа добије на снази, бројности, функцијама, одговорности, да буде надређена свима у сваком погледу и свакој функцији. У ЦВМУ очекују да се сачувају две њихове установе – ВМЦ Карабурма, која је бави медицинском и психолошком тријажом, експертизама, проценама способности, вештачењем, а и Хитна помоћ с кућним лечењем. Они ће морати од октобра на дуже време да угасе истурену амбуланту на Бежанији због недостатка кадра, а сличан је проблем и у амбуланти на Бањици. Мораће директно да уруше територијални принцип збрињавања, јер не могу да држе пет пунктова, кад немају људи ни за три.

А шта очекују на ВМА?

– Када је реч о војном здравству, неопходно је да се дефинишу државни циљеви и мислим да би у реорганизацији ВМА требало да сачува своје важно место у укупном систему здравства у Србији. Треба одредити начине финансирања, обезбедити оптимална финансијска средства у поређењу с осталим установама тог типа у окружењу, као и оптималан број запослених. Требало би дефинисати нову формацију, пре свега прерасподелом унутар ВМА, попуни-ти формацију и онда очекивати од запослених максималну одговорност, посвећеност и оданост установи у којој раде, односно да свако на свом радном месту уради најбоље што може у датом тренутку – истиче проф. др Динчић.

Сви наши саговорници слажу се да војно здравство треба да буде приоритетно војно и окренуто војном осигурању. Наравно, и свима којима у земљи треба. Та врата никада не смеју да буду затворена. ■

Мира ШВЕДИЋ

ГЕНЕРАЛ-ПОТПУКОВНИК
БОКИЦА ПЕТРОВИЋ,
КОМАНДАНТ КОМАНДЕ
ЗА ОБУКУ

ВРЕДНОСТ ВОЈНИКА

Војник у рату вреди колико је обучен. Уколико је мотивисан и добро опремљен постаје незаустављив. Слово А у азбуци војске јесте индивидуална обука. Зато је посао Команде за обуку одговоран и осетљив. Свака грешка у њиховом раду касније се тешко исправља.

Генерал-потпуковник Ђокица Петровић пре четири године преузео је дужност команданта Команде за обуку, оперативног састава који је у Војсци Србије дуго био нов и у недовољној мери схваћен. Требало је и времена и труда да састав којим командује заузме место које му припада у систему.

Покушали смо да сазнамо шта генерал Петровић мисли о резултатима рада Команде за обуку, шта стоји на путу његовим замислима, како види обуку и развој подофицира и које границе у раду поставља себи и потчињенима у жељи да створи војника и подофицира достојног новог времена.

Q *Господине генерале, ближи се десетогодишњица формирања Команде за обуку. У почетку су владале недоумице у систему одбране, али и ван њега, које је местио и улога оперативног састава којим командујете. Да ли је КЗО данас равноправан оперативни састав у односу на Коинену војску и РВ и ПВО? И ако јесте да ли би било потребно „борити се“ за такву позицију?*

– На претходној дужности команданта Прве бригаде ни ја нисам имао довољно сазнања ни разумевања за мисију која је додељена Команди за обуку, па се нисам превише упуштао у оцену задатака које овај састав реализује, нити нужност онога што ради. Преузимањем дужности у потпуности сам схватио сложеност проблема и обавеза које овај оперативни састав има пред собом. Ако говоримо о борби Команде за обуку, можда треба нагласити да је од почетне фазе развоја, у којој је било почетних проблема, дошла у стање када успешно може да реализује све задатке из

мисије која јој је додељена. Не бих говорио о ривалству с осталим оперативним саставима. Сваки од њих има различиту мисију и борба за њено место у Војсци, у систему одбране у целини, у ствари је борба за квалитетно извршење мисије која им је додељена. Ја сам поносан и срећан када од команданата КоВ, РВ и ПВО и Гарде добијем оцену да је оно што им ми оспособљавамо квалитетно, те да смо испунили задатке које је Генералштаб пред нас поставио.

Q *Неке су лекције научене, неки су закључци извучени. Да ли је било суштинских промена у начину планирања и реализације обуке током прошлех година?*

– Основе планирања обуке постављене су знатно пре мог доласка у Команду за обуку. Говоримо о кључним документима за дугорочно, средњорочно, краткорочно и непосредно планирање. Период иза нас обележио је процес у коме смо на бази искуства дограђивали оно што смо раније урадили. Јер, ми смо релативно брзо ушли у процес доношења нових докумената. Свака брзина са собом носи и проблеме. Али смо тога били свесни и рекли смо – да, брзина је донела то што је донела. Хајде да сада, на бази искуства, надоградимо, унапредимо, поправимо...

Q *Шта је поправљено, унапређено?*

– Готово све! Обука је функција у којој имате пуну слободу да креирате систем онако како га ви видите, а верујете да води ка успеху. Поправљали смо програме обуке свих субјеката, почев од војника на добровољном служењу војног рока до оспособљавања команди и јединица. Дограђивали смо правила, упутства, приручнике... Унапређивали смо методу извођења

обуке. На овом задатку имамо дневну сарадњу и подршку Управе за обуку и доктрину, али и свих других, до подршке коју нам даје начелник ГШ ВС.

Q *Рекли сте да Вам импонује када Ваше колеге, команданти КоВ и РВ и ПВО, похвале кадар који Команда за обуку произведе. Да ли сте Ви задовољни послом који раде центри за обуку? Да ли је на довољно високом нивоу да јединице Војске Србије добију квалитетан војнички и подофицирски кадар?*

– Овом оперативном саставу додељена је озбиљна мисија – развој и унапређење индивидуалне обучености припадника свих структура у систему одбране. Ви сваком појединцу у Војсци Србије током индивидуалног обучавања, евалуације и сертификације дајете употребну вредност с ко-

јом он може ући у област колективне обуке и борбене примене. Нико у систему не би могао да уђе у оперативни састав, а да није прошао кроз институт Команде за обуку, да му ми верификујемо знање, дамо сертификат и кажемо – сада можеш даље! Процес није још заживео, а требало би да када војнику или подофициру истекне сертификат, он поново дође код нас на дообуку и проверу. Није знање трајна вредност, зато се мора обновљати, вредновати, верификовати... имамо простора да у наредном периоду то надоградимо.

О Предстоји нам промоција нове класе подофицира. О њиховој обуци и усавршавању много се говорило прошлеких година. Има ли ипак концепт бојне Војске подофицирским кадром дугороч-

ну перспективу? Многи „гласно жале“ за некадашњом Средњом војном школом... Најзад, већ две године се скупа са војним гимназијалцима школују и ученици који ће после четири године постати водници неких сличних служби...

– Средња војна школа јесте за поштовање, барем нас који смо војничку каријеру почели у чојаној униформи. Чоја је, исто тако, за поштовање са аспекта традиције нашег војника и српског сељака, али не можемо сада нашег подофицира вратити у чоју! Морамо га усмеравати напред у складу с новим изазовима, развијати нову визију развоја подофицирског кора са свим оним вредностима које су биле исправне, па и на вредностима те школе коју сте поменули. Треба уважити захтеве времена, као и реше-

ња која нам се нуде из иностранства, али само докле то нама одговара.

О Које је Ваше мишљење о Средњој војној школи у савременим околностима? Има ли места за њу данас?

– Ми смо у ту школу долазили као војничке аналфабете. Долазили смо као дечаки и најлепши део своје младости поклањали смо управо Војсци и подофицирској школи. Не слажем се са неким проценама да ово што имамо сада није добар систем произвођења подофицира. Нико од ових садашњих кандидата од наших професионалних војника не долази на курс, а да иза себе нема три или четири године искуства. Они иза себе имају искуства у операцијама превентивног размештаја снага у Копненој зони безбедности и у мултинационалним операцијама, бројна гађања, ве-

жбе, све у свему иза себе богат војнички живот и високе службене оцене. Немају умешност командовања, изграђену методологију извођења обуке и рад са људима и то је тежиште које испољавамо у раду са њима. С друге стране, треба се запитати да ли су времена сада таква да дечаку од 16 година дамо пушку у руке? Када сам ја завршавао Средњу војну школу била су другачија времена, идеологије, другачији погледи на основне моралне вредности.

Q *Јесте ли Ви задовољни резултатима рада Центра за обуку и усавршавање подофицира? Има ли идућу перспективу за унапређење?*

– Реч је о озбиљној институцији.

Сетимо се само коју категорију кадра он производи. Морам да изађемо из фазе вербалне борбе у којој стално понављамо да „војска стоји на подофицирима“. Потребно је да то и у пракси операционализујемо, а не да их само декларативно стављамо у први план. Центар сваке године помера квалитет реализације додељене мисије у напред, почев од броја људи који улази у њега до квалитета онога што излази из њега. У последње три године број лица које долазе на усавршавање у Панчево креће се између 700 и 1.000. И то није мало у односу на бројно стање подофицирског кора. Почели смо недавно да обучавамо и резервни подофицирски састав. Већ другу годину заредом организујемо Основни курс за подофицире међу резервистима. Да ли је Центар достигао зенит? Још није! И апсолутно постоји простор да унапређујемо много тога. Моја лична жеља јесте да у Центар за обуку и усавршавање подофицира доведемо најбоље подофицире Војске Србије за инструкторе, јер само најбољи производе најбоље. Од скромне инфраструктуре у почетку, Центар је данас израстао у озбиљну институцију. И оно што је веома важно – ни једна класа није завршила курс с истим програмом. Свакој класи која завршава остављамо у аманет да каже шта је добро, а шта лоше, и то имплементирамо у обуку.

Носим се идејом да у организацијској структури Центра за обуку и усавршавање подофицира предложим да кључне дужности поверимо

подофицирима, а не само инструкторске. Убеђен сам да наши подофицири могу и хоће и желе.

Q *Верујемо да нека константа ипак постоји када је реч о Вашим захтевима.*

– Оно што ја од њих тражим јесте да иду до границе позитивног дрива у раду са кандидатима за подофицире. Тај „позитивни дрив“ подразумева да не смете никога да повредите, увредите, угрозите му живот или здравље... Али број понављања, увежбавања одређених радњи мора бити довољан да се дође до аутоматизма! То ће нашем подофициру омогућити да буде узор и ауторитет саставу којем командује.

Q *Ви сте војну каријеру и почели као подофицир. Прошли сте „благину“ обуку у раној младости и то Вас је у доброј мери формирало као војника. Да ли Вам је икада чиница помогла да боље разумете подофицира и војника, а да ли Вам је, истовремено, била препрека да разумете офицере који нису ишли Вашим путем?*

– Предност оног генерала који је завршио подофицирску школу је само то што је с већим нивоом војничког знања ушао у високо образовање, за разлику од људи који су завршили неке опште средње школе у цивилству. С друге стране, не сматрам да је то неки кључни потенцијал који би нас суштински одвајао од осталих официра, и ту поделу не треба правити. Када говоримо о навици појединих генерала да приликом контрола проверавају „подофицирске“ ствари, треба разумети да ми на тај начин желимо да покажемо војнику да нисмо далеко од њега, да нисмо побегли у луксузне канцеларије и у добра возила, него да смо ту, близу њега. То је покушај остваривања непосредности између генерала и војника. А далеко од тога да на основу једног војника градимо слику о целом колективу. Имамо ми у Војсци Србије добар и разрађен систем проверавања и оцењивања индивидуалне обучености.

Q *Безбедносни изазови на Балкану никада не губе на актуелности. Сведоци смо тензија у региону које се рефлектују и на нашу државу. У Вашој надлежности су и*

команде за развој територијалних бригада. Како оцењујете њихову способност да испуне примарни задатак, уколико се икада потреба укаже?

– Свима нама је јасно да је безбедносна ситуација у региону сложена и да актери усложњавања ситуације то не раде без одобрења оних који управљају кризама. На нама војницима, пре свега на командовању, јесте обавеза да спречимо било какво изненађење у јединицама којима командујемо, да будемо спремни да доносиоцу одлука предложимо најбољи начин супротстављања безбедносним изазовима. Мисија Команде за обуку која се односи на развој територијалних снага захтева озбиљан приступ. У претходне три године предузели смо низ мера ревитализације резервног састава. Током протекле две године кроз једнодневно позивање прошле су све ратне комаде територијалних снага и ратне команде бригаде и батаљона, до командира чета. Били смо у прилици да видимо чиме располажемо од командног кадра. Број јединица на обуци могао би бити већи, али то је оно што држава у овом тренутку може да финансира. Без обзира на све оно што нам недостаје, наше територијалне јединице могу да достигну оперативну способност у року од 60 дана колико је предвиђено.

Q *Недавно смо присуствовали левој манифестацији на Тоичигеру. Ошворили сте нове српске терене на месту где су пре тога биле рушевине. Тада је речено да су их изградиле припадници КЗО и да за то није трошен ни динар из буџета. Како сте то успели?*

– Заслуге за то припадају професионалним војницима, цивилима и подофицирима Команде за обуку. То су наши неимари. На нама је било да један запуштен простор рашчистимо, уредимо... Висиле су нам рушевине изнад главе. Али уз велики труд Команде и свих центара успели смо то да рашчистимо и претворимо у леп, спортски амбијент. Процене Управе за инфраструктуру биле су милионске, само када је реч о рашчишћавању онога што је порушено током агресије НАТО-а. Међутим, наши инжењери су то урадили професионал-

но и ефикасно. И нисмо завршили причу. Биће још таквих акција.

○ Сторџски полигон у једној касарни јесће леџа и ђоучна ђрича о џомере како се радом и џрудом, без много новца, може најравниџи добар резулџаџи. Међуџим, уређење и оџремање ђолигона, вежбалиџиџа, сџрелиџиџа није ђосао за које су довољни „руке, срце и лоџаџа“. Улаже ли се у џај геод инфрасџрукџуре?

– Ми располажемо вежбалиџиџама и стрелиџиџама широм Србије. Често смо захваљујуџи ентузијазму и труду оних који раде у центрима за обуку опремали и поправљали инфраструктуру. Да ли смо могли да чекамо систем? Могли смо! Да ли је систем имао довољно новца да нам додели? Често није! Да ли је решење да се буде пасиван? Не! Није за подофицира ни војника лопата, него пушка или друго борбено средство, да обуком подиже ниво оспособљености за извршење борбених задатака! Али у условима кад немамо довољно финансијских средстава било би апсурдно чекати да неко други решава наше проблеме. Имамо довољно паметних и способних људи у јединицама. Имамо и воље. Камо сређе да имамо довољно средстава да кроз услуге плаћамо уређење круга и многе друге ствари, али до тог момента било би сувишно дискутовати о томе треба ли неко други да нам уређује касарне или да ли треба да живимо у запуштеном простору!

○ Разумљив је Ваш сџав када је реч о касарнама. Ту људи могу урадиџи много. Међуџим, џиџа је с великим ђројекџима као џиџо је ИВП „Пасуљанске ливаде“?

– Тај пројекат се реализује полако. Студија развоја Интервидовског полигона постоји и од ње се не одустаје. У току је експропријација оних парцела које онемогућавају да имамо једну заокружену целину. Пројекат напредује и у оном делу инфраструктуре за смештај људства. Све у свему за то су потребна знатна финансијска средства и неће то иџи тако брзо како бисмо желели.

○ У ђоследње време у медијима се говори о ђриоритџетџима набавке борбених авиона, радара, оклоџних возила... У фокусу је РВ и ПВО. Команда за обуку сигурно има своје ђџребе, али се о џомере не говори много. џиџа вам у овом џренуџиџу недосџаје? Има ли шансе да у скорије време џо и добијеџе?

– Желимо да свако ново средство које стиже у Војску Србије прво уђе у центре за обуку, јер се ту обучава база. То је став који испољавам према претпостављенима. Ми смо у претходне две године опремили готово све центре за обуку рачунарским кабинетима. И то је добро. Моја идеја је да ми опремамо вежбалиџиџа у којима ће наш војник изводити обуку у амбијенту блиском најсложенијим борбеним условима! Немам ништа

против да се и војник и подофицир и официр обучавају у информатичком кабинету, али то не сме да нас одвуче из амбијента борбених дејстава! Умртвићемо се... Заборавићемо како то изгледа... Нећемо бити спремни да одговоримо задатку у правом тренутку! Зато инсистирам на набавци савремених покретних средстава за обуку и изградњи модерних вежбалиџиџа у Команди за обуку.

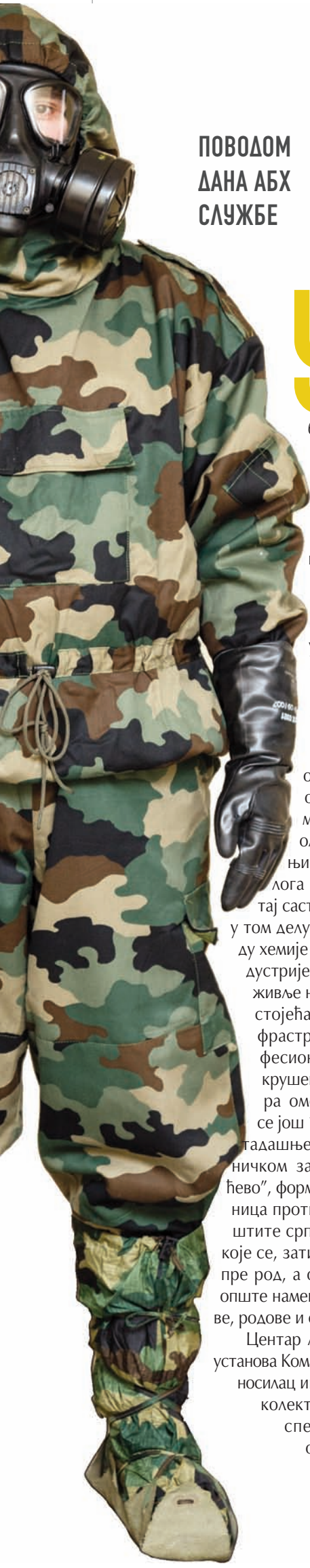
○ Прича се о ђовећаном одливу војничког кадра и смањеном инџересовању за добровољно служење војног рока. Да ли је џо истина? џиџа се ђредузима како би се сџџуација ђреокренула?

– Важно је учинити све да људи не одлазе из Војске због лошег поступања према њима или лоше организације! С друге стране, професионализам подразумева право избора. Треба да разумемо професионализацију у њеној суштини. У професионалној војсци војник ради за новац. Појава напуштања војне службе није настала у протеклих годину дана. И раније су људи одлазили, али је прилив био већи. Ове године имамо диспропорцију у приливу, иако нам је у Команди за обуку у 2016. години мање људи отишло него 2014. или 2015, али у 2016. години није било пријема у потребном броју. Привреда оживљава и по свему судећи то је фактор да интересовање буде мање. Сваки млад човек бира где ће да се запосли.

○ Сви се надамо да ће Србија у ђривредном и економском смислу најредоваџи. С друге сџране, када се оџворе нова, аџтракџивна радна месџа, како у Војску ђривуџи младе људе који заисџа неџиџо вреде? Има ли ђрофесионална војска будућности у џаквом амбијенту?

– Војнички позив је пун изазова. То је тежак позив. Није ни атрактиван, ни популаран колико га ми, заљубљеници у војску, покушавамо представити таквим. У богатој Србији видим богату Војску. Не би никако ваљало да нам народ скромно живи, а да нам је Војска богата. Убеђен сам да ће млађе генерације осетити то боље време које чекамо и које је ту негде у блиској будућности. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимео Даримир БАНДА

ПОВОДОМ
ДАНА АБХ
СЛУЖБЕ

У центру Крушевца, готово уз међуградску аутобуску станицу, смештен је Центар АБХО, национална и регионална установа од посебног значаја за Војску Србије и Србију, у којој се, још од 1956. године, не само војници, већ и цивили оспособљавају за одбрану од биолошких, хемијских и радиолошких претњи. Много је разлога због којих се тај састав налази баш у том делу Србије, у граду хемије и хемијске индустрије, некада много живље него данас. Постојећа градска инфраструктура и професионално знање крушевачких хемичара омогућили су да се још 1932. године, у тадашњем Војнотехничком заводу „Обилићево“, формира прва јединица противхемијске заштите српске војске, од које се, затим, развио најпре род, а онда и служба опште намене за све видове, родове и службе Војске. Центар АБХО данас је установа Команде за обуку и носилац индивидуалне и колективне стручно-специјалистичке обуке војника

ЦЕНТАР ЗА

Припадници регионалног Центра АБХО у Крушевцу имају ефикасан одговор на све врсте еколошких претњи, па и оних пред којима је обичан човек најнемоћнији – биолошких, хемијских и радиолошких. Стога не чуди што огромна знања и искуство већ годинама преносе и припадницима страних армија.

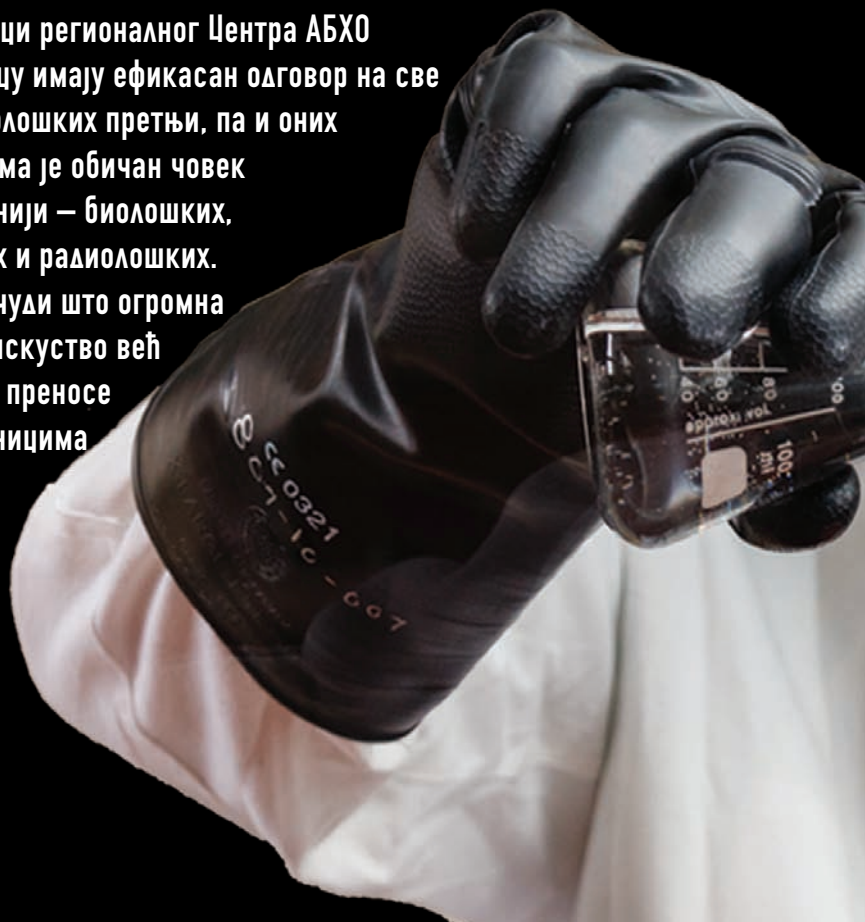
и усавршавања кадета Војне академије и професионалних припадника Војске, али и цивилних структура и припадника страних армија који управо ту, у Крушевцу, обогаћују своја знања из области АБХ заштите. Вредност и значај те јединице, огромно знање и стручност њених припадника и респективну инфраструктуру одавно су увидели и експерти за атомско-биолошко-хемијску одбрану страних армија, па јој је, после вишегодишњег доказивања на реализацији бројних међународних курсева, посета експертских делегација из иностранства и више потписаних споразума и декларација, 2013. године признат статус Партнерског центра за обуку и образовање. Тиме су Центру АБХО Војске Србије врата у свет широм отворена.

Искоришћена шанса

Данас с правом може да се каже да су стручњаци Центра АБХО изван-

редно искористили шансу која има се указала пре више од десет година, када су за потребе Организације за забрану хемијског оружја реализовали десет почетних курсева помоћи и заштите од хемијског оружја. Од тада је Центар реализовао на стотине основних и напредних курсева из области АБХ одбране, од којих су посебно интересантни они с реалним хемијским и радиолошким агенсима. Истичући да се слична обука изводи у само неколико установа у свету, командант Центра АБХО пуковник доцент др Иван Лазаревић каже да је то најбољи показатељ вредности и знања људи којима командује, али и ранијих генерација стручњака који су деценијама изграђивали установу којом се данас поносе.

– Центар АБХО је национална установа с дугом традицијом у обуци и образовању у области АБХО. Данас реализујемо обуку за Војску Србије и цивилне установе, Инспекторат Организације за

БУДУЋНОСТ

Пуковник Иван Лазаревић

забрану хемијског оружја, земље региона, заинтересоване чланице НАТО-а и Програма „Партнерство за мир“ и остале заинтересоване земље. Многобројне активности које се у Центру изводе, вежбе, курсеви и различити нивои обуке

представљају знатан допринос јачању регионалне војне сарадње. Дугогодишња, веома квалитетна сарадња са Организацијом за забрану хемијског оружја и ефикасна реализација курсева за потребе земаља НАТО-а и „Партнерства“

БОГАТСТВО АКТИВНОСТИ

У Центру се изводи индивидуална обука АБХ службе (по инструкторском моделу) војника на добровољном служењу војног рока, професионалних војника и подофицира и њена сертификација. Бројни су курсеви различитог нивоа за потребе Војске (чета, батаљон, бригада) и цивилних структура Србије, а све је више и међународних курсева за потребе оружаних снага страних земаља и међународних организација (ОРСВ). Реализује се и специјалистичко школовање кадета Војне академије, смер АБХО службе. Нису мање значај-

не, а ни ретке, ни остале активности, попут пружања експертске помоћи у области АБХ и подршке у спровођењу међународних обавеза Републике Србије и различитих конвенција и споразума (о забрани хемијског и биолошког оружја).

Припадници Центра несмањеним еланом реализују и различите научно-страживачке активности, учествују у опитовању средстава и опреме АБХО, а доста времена и знања утроше и на израду упутстава, правила и процедура у области АБХО.

повећала је наш углед у међународном војном и цивилном окружењу. У Центру су, од 2004. године до данас, обучени представници више од 100 земаља света, а посебно смо поносни што је 330 инспектора ОУН за контролу хемијског оружја, од којих се њих 42 ангажују и у Сирији, своја знања обогатило управо овде – каже пуковник Лазаревић.

Велика динамика различитих активности у Центру не дозвољава предах. Живи се и ради као у научнофантастичном филму, у коме хемичари и биолози у специјалним заштитним оделима отклањају последице разноврсних видова и облика еколошке катастрофе. Искуство и знање планера, организатора и инструктора обуке, знатно унапређена и модернизована инфраструктура, развијена и вишеструко проверена методологија реализације АБХО обуке, висок ниво безбедносних стандарда и могућност реализације обуке на енглеском језику омогућили су крушевачком Центру висок углед у свету и повећале интересовање и најразвијених земаља света.

Инфраструктура коју поседују омогућава им извођење индивидуалне и колективне обуке у дневним и ноћним условима, уз коришћење реалних хемијских и радиолошких агенаса за потребе припадника оружаних снага и владиних цивилних институција, као и интегрисане заједничке обуке. На експертском нивоу стручњаци Центра АБХО користе и капацитете Министарства одбране Републике Србије на Војнотехничком институту, Техничком опитном центру и Националном центру за контролу тровања ВМА, као и капацитете различитих цивилних државних институција.

САВРЕМЕНА ИНФРАСТРУКТУРА

Центар АБХО поседује бројне полигоне, вежбалишта и кабинете за практичну и теоријску обуку. Ту су деконтаминациона станица АБХО, вежбалиште за обуку у боравку и савлађивању контаминираног земљишта и контаминиране атмосфере. Затим, вежбалиште за НРХБ извиђање и деконтаминацију, за проверу издржљивости и контролу исправности средстава личне НРХБ заштите, те за испитивање НВО АБХО, као и вежбалиште за хемијску контаминацију и деконтаминацију. Такође вежбалиште за увежбавање одговора на НРХБ удесне акцидентне ситуације и тероризам ОМУ, за имитације ефеката дејства ОМУ, за радиолошку контаминацију и деконтаминацију, за НРХБ осматрање и лабораторијске послове, те вежбалиште ватрених препрека.

Заслужено унапређење статуса

Од потписивања „Заједничке изјаве“ држава југоисточне Европе (бивше југословенске републике и Албанија) 2009. године, којом је изражена жеља да крушевачки Центар АБХО постане и регионални за обуку и усавршавање у области радиолошке, биолошке и хемијске одбране, па до краја јуна 2013. када је Северноатлантски савез Центру АБХО и званично доделио статус Партнерског центра за обуку и образовање кадра АБХО, његови припадници су максималним повећањем активности доказали да заслужују унапређење статуса. До средине 2015. године окончане су и значајне структурне и организацијске промене у складу с мисијама и задацима новог регионалног и партнерског

центра, међу којима су најизраженије образовне, оперативне и доктринарне природе. Већ неколико година капацитети Центра АБХО су на располагању државама чланицама НАТО-а и Програма „Партнерство за мир“ у области консултације, едукативне функције (обука, курсеви, школовање), заједничких вежби и коришћења капацитета и могућности вежбалишта АБХО (јединице до нивоа чете).

– Обука и вежбе могу се реализовати уз примену средстава за имитацију дејства оружја за масовно уништавање и реалних токсичних хемикалија и извора јонизујућих зрачења, у свим метеоролошким условима и дању и ноћу, што је посебно значајно – наводи пуковник Лазаревић.

– Војни комплекс „Равњак“, на коме се управо изводе инжињеријски радови који ће за степен више подићи услове за квалитетну и ефикасну обуку, налази се само неколико километара од Центра и поседује специфично инфраструктурно уређене просторе и вежбалишта који представљају основне целине за извођење индивидуалних активности. Поседујемо квалитетне спортске полигоне, а услови за смештај људи на обуци и курсирању су такви да наши гости готово немају примедбе. Кабинети и вежбалишта су, уз помоћ бројних иностраних донација, модернизовани, као и више од 95 различитих модела средстава и опреме АБХО. Део средстава је стране производње, а поједина су прошла кроз одређена прилагођавања и адаптације ради оптимизације рада. У саставу опреме јединица Центра АБХО налазе се САМ (монитор хемијских агенса), RAIDM (уређај за брзу идентификацију ТХ и алармирање), мобилни гама спектрометар система DIGI DART MCA, радиолошки монитор RDS 200, лаки хемијски детектор LCD 3.2 и ауто-

матски детектор DRAGER ACCURO 2000.

– У нашем раду водимо рачуна о свим мерама заштите, безбедности и методама обуке. У свим ситуацијама примењују се три нивоа заштите и безбедности на раду. Реализујемо прописане техничке мере и мере заштите у вези са специфичним процедурама, а током обуке је обавезно санитетско обезбеђење и стално присуство лекарске екипе. Ради усклађивања процедура с међународним стандардима наши инструктори обуке оспособљавани су и у

иностранству, где су разменили и обогатили своја стручна и методичка искуства, што нам је дало нови подстрек и сигурност у раду. Гости из страних армија, а било их је током ове деценије из више од сто земаља, знају да кажу како је наша опрема, иако старије генерације, често функционалнија и стручније коришћена од њихове, што нас посебно радује. Знање и стручност су наши најважнији адути – тврди пуковник др Лазаревић.

Вежба доказаног умећа

Петодневна мултинационална цивилно-војна вежба „Балкански од-

говор 2015”, на којој је учествовало више од 300 учесника, од чега 79 из иностранства, реализована маја прошле године, показала је завидан ниво знања, ефикасности и искуства припадника Центра АБХО. Тема је, за данашње време, била више него интересантна – „Акција спасавања у условима контаминације настале тероризмом, оружјем за масовно уништење и акцидентима”.

Поред припадника из Министарства одбране и Војске Србије, АБХО јединица Словеније, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Македоније, Аустрије и представника Организације за забрану хемијског оружја, учествовали су и припадници различитих састава и јединица МУП-а, специјализована јединица РХБ цивилне заштите, Општа болница Крушевац и чланови Организације

Црвеног крста. Вежбу је пратило 115 посматрача, међу њима и инострани војни представници акредитовани у Србији, који су могли да се увере у интегрисан и синхронизован одговор свих надлежних служби у Србији, од Војске до одговарајућих цивилних установа, на удесну ситуацију у условима хемијске и радиолошке контаминације настале терористичким актом.

Центар АБХО остварио је значајне резултате и у области међународне војне сарадње. Бројне су експертске делегације и радне групе многих земаља света које су последњих година имале прилику да се увере у његову вредност и значај. На основу тих посета Министарство одбране потписало је неколико међународних споразума који су олакшали развој и унапређење могућности Центра. Инструктори из Центра АБХО ан-

гажују се по позиву и у осталим центрима иностраних армија, попут Центра за мировне операције Оружаних снага Грчке у Килкису, а посебан значај има сарадња са Здруженим АБХО центром изузетности НАТО-а из Вишкова у Чешкој, с којим размењују инструкторе за обуку.

– Све те активности и посете страних делегација пружиле су нам прилику да се на најбољи начин презентујемо, што је допринело и њиховом интересу за улагање у развој и опремање Центра – објашњава пуковник Лазаревић.

– Центар АБХО финансијски су подржали Мађарска, опремањем средствима детекције, краљевине Норвешка и Данска, опремањем мултимедијалног кабинета опште намене и кабинета за АБХ симулације, компанија “CRISTANINI.S.p.A.” из Италије, опремањем демо-кабинета за реализацију обуке из области радиолошко-хемијско-биолошке деконтаминације и комплета за деконтаминацију осетљиве опреме SX-34 – набраја пуковник Лазаревић.

После више од деценију упорног доказивања, развоја капацитета и кадрова, Центар АБХО у Крушевцу постао је један од најзорнијих репрезентата Војске Србије у Европи, а све више и у свету. Нема сумње да су припадници тог састава заслужили све оне епитете којима их оцењују не само гости из иностранства, већ и, много критичнији, евалуатори из Министарства одбране и Војске Србије, задужени за успешну одбрану од АБХ акцидената и ризика. ■

Душан ГЛИШИЋ
Снимео Даримир БАНДА

КУРСЕВИ У ЦЕНТРУ

У каталогу курсева Центра може се сагледати обиље активности које реализују у том респектабилном колективу – Основни курс за анализе РХ контаминираних узорака, Курс са реалним хемијским агенсима, Курс са реалним радиолошким агенсима, Примена несмртоносних оружја за привремено онеспособљавање у антитерористичким дејствима и неборбеним операцијама подршке миру, Спасилачке операције у условима РХБ контаминације настале као последица примене ОМУ или НХ удеса, Детекција и мерење јонизујућих зрачења, Детекција и идентификација токсичних хемикалија и токсичних индустријских хемикалија, Радиолошко/хемијско/биолошка деконтаминација, Основни курс помоћи и заштите од хемијског оружја, РХБ заштита људства и опреме, Основни курс процене и прогнозе хемијске ситуације и Курс за организацију и планирање обуке АБХО у тактичким јединицама.

Интересовање страних партнера је толико да у Центру истичу како су им капацитети резервисани за наредне две године.

ИЗВИЂАЧИ ПРВЕ БРИГАДЕ НА ОБУЦИ

ПРИРОДА КАО САВЕЗНИК

Природно окружење треба упознати и познавати, разумети, прихватити и испоштовати као савезника, једино тако могуће је успешно извршити додељени војнички задатак и – преживети. За све то потребни су широк спектар знања, вештина, али и воља, упорност, извиђачка домишљатост и, свакако, незаменљиво практично искуство, тврде извиђачи Прве бригаде.

Током вишедневног извођења обуке у летњим условима у ширим рејонима Беочинског, Великог бачког канала код Турије, Фрушке горе и канала Дунав–Тиса–Дунав извиђачи Прве бригаде извели су предвиђене садржаје у самосталној исхрани у природи, савлађивању водених препрека приручним и формацијским средствима, и тактичке вежбе у дејству извиђачке групе у позадини непријатеља и извиђачке патроле у извиђању водених препрека и објеката на њима.

Према речима мајора Бојана Лакановића, командира извиђачке чете, у тежишту обуке било је ангажовање професионалних војника који до сада нису имали прилику да прођу практична питања исхране у природи и савлађивања водених препрека, те кондицирање и усавршавање осталих припадника јединице, и колективно извршавање задатака.

На извиђачкој трпези нашло се мноштво јела од артикала прикупљених у околном шумарку и каналу. Било је ту пужева на жару, печених змија, жабљих батака и беле речне рибе, разних паприкаша, зечијих и рибљих, гарнираних свеже убраним печуркама, салата и вешто справљених воћних напитака, чајева и погачица од коприве испечених у крушној пећи, за које је прави мајстор била десетар Вера Сакић.

У припреми извиђачке трпезе свако је показао шта зна и воли. Разводницима Игору Рацу допао се задатак прикупљања и припреме пужева и змија, Милкици Марић припрема речних школки и јаја, а Ненаду Гајићу справљање паприкаша од зеца. Искусни извиђач, старији водник прве класе Игор Иван руководио је групом за кување укучних чајева и компота од прикупљеног шумског воћа.

Након кратког предаха издата су наређења формираним борбеним групама, па је уследио покрет дуг 15 километара ка Фрушкој гори, уз извођење тактичке вежбе у дејству извиђачке групе у позадини непријатеља. Током ноћи ваља се неопажено провући кроз непријатељски предњи крај, открити кључне командне тачке, прикупити неопходне информације, извршити диверзију и безбедно се извући ка бачком селу Турији.

Већ у рано јутро на обали Великог бачког канала почела је обука у изради разних врста пловила, од материјала готово надокхват руке, за безбедно и ефикасно савлађивање водене препреке. Од аутомобилских гума, бала сламе, празне пет амбалаже, металних буради и осталог приручног материјала за трен ока конструисани су и домишљато израђени сплавичи за безбедно и суво пребацивање једног, два, три и групе војника с једне на другу страну канала.

Ни по завршеној обуци на води за извиђаче Прве бригаде није било одмора. Уследио је задатак извиђачким патролама да на деоници канала Дунав–Тиса–Дунав, дугој двадесетак километара, изведу прикривено извиђање препрека и објеката, односно идентификују њихове карактеристике, изнађу места могућег савлађивања и евентуалног рушења. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

**ВЕЖБАЛИШТЕ ЗА ОБУКУ ВОДИЧА
ПАСА И ПАСА ЗА ПРОНАЛАЖЕЊЕ
МИНА И НЕЕКСПЛОДИРАНИХ
УБОЈНИХ СРЕДСТАВА**

ИГРА ПСА И ВОДИЧА

Унишкој касарни „Књаз Михаило“ недавно је отворено ново-изграђено вежбалиште, којим су створени оптимални услови за извођење обуке водича паса и паса за проналажење мина и неексплодираних убојних средстава и унапређење обуке припадника вода за разминирање и уклањање неексплодираних убојних средстава из састава 310. инжињеријског батаљона Треће бригаде Копнене војске.

Носилац изградње вежбалишта био је Центар за обуку логистике из Крушевца, који је при извођењу радова имао велику подршку од Генералштаба Војске Србије, Команде за обуку и Команде Копнене војске. Укупна вредност изведених радова од 250.000 динара није велика, али ће значај новог вежбалишта расти из дана у дан, поготово у делу успешне и безбедне реализације обуке специјализованих јединица Војске Србије за проналажење мина и неексплодираних убојних средстава и надоградње њихових оперативних и функционалних способности.

Нема сумње да ће вежбалиште и нови полигони дати и додатни замах

Оправданост изградње вежбалишта утолико је већа ако се зна да на територији Републике Србије, делом и на објектима у надлежности Војске Србије, има неексплодираних убојних средстава и мина и да се за њихово разминирање издвајају велика финансијска средства. Претрага са водичима паса и псима није само финансијски исплативија, већ повећава безбедност људства и смањује ризик повређивања и погибности, што је и примарни циљ реализације сваког задатка.

развоју нишке чете за обуку водича паса, узгој и дресуру паса Центра за обуку логистике у Регионални центар, јер у региону слично вежба-

ште постоји само у Бутмиру код Сарајева.

Карика која недостаје

Вежбалиште за обуку водича службених паса и дресуру службених паса за проналажење мина и неексплодираних убојних средстава састоји се из две целине. Прву чини вежбалиште 30×30 метара, са привремено постављеним минама и неексплодираним убојним средствима. Оно ће се користити у почетним фазама обуке и при стицању основних знања водича паса и паса, а минско-експлозивна средства постављаће се ради обуке, а након тога ће се поново уклањати. Друго вежбалиште знатно се разликује од првог, управо по томе што има стално укопане мине и неексплодираних убојних средстава на простору од 50×30 метара. На том делу полигона налази се шест поља 10×10 метара, са укопаним противпешадијским и противтенковским минама, а ту су и мешовита поља и празна тест поља, како би се могла проверавати обученост водича паса и паса.

Команда за обуку започела је изградњу вежбалишта ради квалитетне

реализације курса за водиче службених паса и дресуру службених паса за проналажење мина и неексплодираних убојних средстава. Припадници чете за обуку водича паса, узгој и дресуру паса Центра за обуку логистике су тај задатак успешно привели крају, захваљујући максималном ангажовању људи из чете и подршци надлежних команди у нормативном, организационом и финансијском погледу. Вредан пажње јесте податак да су полигони изграђени сопственим снагама и средствима и да су људи који су радили на вежбаљима у њих уградиле 780 радних сати. За уложени труд и залагање у изградњи вежбаљима награђени су старији водник Сретен Младенов и војни намештеници Далибор Пешић, Зоран Мерт и Миодрог Ђурин. Не треба заборавити да су при изградњи вежбаљима морали да буду разрешени и бројни проблеми – почев од пројектне документације, преко питања безбедности, па до испуњавања свих тактичко-техничких захтева.

– Изграђена вежбаљима имају историјски значај. Ми смо, додуше, и раније реализовали обуку у проналажењу мина и неексплодираних убојних средстава, али у разним другим варијантама. Сада смо дошли до крајњег циља – имамо мине и експлозив који су закопани дужи период, а обуку можемо да изводимо на изузетно безбедан начин и без ризика по људе и псе. Важно је рећи да је продуктивност претраге терена водичима паса и псима изузетно велика, што најбоље илустру-

је податак да два војника са пипалицама претраже за седам сати шест квадратних метара, два лица са металним детектором за седам сати претраже око 160 метара квадратних, а обучен пас са водичем за три и по сата претражи 1.600 метара квадратних – тврди пуковник Жељко Чобић.

Квалитетнија обука

Чета за обуку водича паса, узгој и дресуру паса Центра за обуку логистике једина је јединица у Војсци Србије која се бави узгојем и дресуром паса, како за своје потребе, тако и за потребе читаве Војске. До данашњих дана у Центру је обучено више од 12.000 војних службених паса и више од 20.000 водича паса различитих специјалности. Израдом вежбаљима унапређују се оперативне и функционалне способности чете, јер су се стекли услови да се обука у проналажењу мина и неексплодираних убојних средстава изведе квалитетно.

Пуковник Драган Љубић

– Ми смо морали да направимо вежбаљима јер без њега нема праве обуке и финалног производа – оспособљеног водича и пса за проналажење мина и неексплодираних убојних средстава – истиче командир чете мајор Зденко Цвијетић.

Обука водича паса и дресура паса за квалитетно обављање послова

ВЕЋА ПРОДУКТИВНОСТ ПРЕТРАГЕ

Савремени светски трендови, пракса у оружаним снагама земаља у окружењу, контаминираниост земљишта у Србији и тенденција ширења коришћења импровизованих убојних средстава у терористичке сврхе, утицали су на одлуку да се у Војсци Србије обједине људи и средства и формира јединица ранга вода, организована и припремљена за борбу против неексплодираних убојних средстава. Вод за разминирање и уклањање неексплодираних убојних средстава формиран је у Прокупљу, у оквиру 310. инжењеријског батаљона Треће бригаде Копнене војске. Карика која је недостајала да вод буде у потпуности у функцији јесте управо полигон за обуку водича паса и паса за проналажење мина и неексплодираних убојних средстава, који је сада изграђен у Нишу.

Командир вода за разминирање и уклањање неексплодираних средстава поручник Ненад Кањевац истиче да је отварање вежбаљима за обуку службених паса за проналажење и уклањање неексплодираних средстава велики искорак за вод, јер ће у оперативној употреби добити псе који могу да претражују минска поља.

– Ми смо до сада добијали псе који су били намењени пре свега за претрагу пртљага и возила, а сада ће део наше обуке бити извођен на вежбаљима у Нишу. За неколико месеци имаћемо обучене људе и псе и већ наредне године моћи ћемо да их ставимо у оперативну употребу. На тај начин ћемо у великој мери смањити напрезање људства вода за разминирање и уклањање неексплодираних убојних средстава, а постићи ћемо и већу продуктивност претраге и већу безбедност – каже поручник Кањевац.

САРАДЊА СА МАКЕДОНСКОМ АРМИЈОМ

У нишкој касарни „Књаз Михаило“, почетком септембра, свечано је отворено вежбалиште за обуку водича паса и паса за проналажење мина и неексплодираних убојних средстава. Свечаном отварању присуствовали су представник Команде за обуку пуковник Жељко Чобић, командант Центра за обуку логистике пуковник Драган Љубић, представници Генералштаба Војске Србије и команде Копнене војске, чланови делегације армије Републике Македоније и други гости. Припадницима Центра за обуку логистике пуковник Жељко Чобић одао је признање за труд, залагање и успешан завршетак изградње полигона са више вежбалишта. Припадници чете за обуку водича паса, узгој и дресуру паса, којом командује мајор Зденко Цвијетић, приказали су на новом вежбалишту модел обуке водича паса и паса у проналажењу мина и неексплодираних убојних средстава.

Гости из армије Републике Македоније изнели су позитивне утиске после посете чети и наговорили одређене видове сарадње у наредном периоду. Њихова делегација налазила се у посети Центру за обуку логистике ради наставка сарадње у области обуке кадра логистичких специјалности и реализације курса за потребе македонске армије.

проналажења мина и неексплодираних убојних средстава траје по Програму оспособљавања шест месеци, али, према речима мајора Цвијетића, водичи и пси повремено се враћају на редресуру, како би освежили способности. Обучени водичи и пси свуда много вреде, користе се на разним странама света и у различитим мисијама. У неким државама стално су отворени тендери за њихове услуге – раније је за разминурање једног минског поља било потребно дати три-четири евра по квадрату, а данас су цене нешто ниже, јер је већа понуда. Ипак, то је, свакако, висока цена. Обука за пронала-

жење мина у иностранству кошта око 25.000 долара по псу.

Обуку у проналажењу мина и неексплодираних убојних средстава чини игра између пса и водича. Пас заправо нема представу о томе да тражи мину, већ жели да испуни задатак како би касније добио награду – лоптицу и игру. Процент сигурности одређеног простора после претраге са водичем пса и псом изузетно је велики, поготово након потврде са још једним водичем и псом. Обучавање је, наравно, засновано на чулу њуха код пса, јер је сто хиљада пута јаче него код људи.

Занимљиво је да се лабрадори сада више користе за проналажење експлозива на моторним возилима и пртљагу, док су искуства у свету и код нас показала да су белгијски и немачки овчари бољи за коришћење у обуци за проналажење мина и неексплодираних убојних средстава. Овчари, наиме, имају особину да одређени терен претражују праволинијски, што није случај код лабратора.

Командир чете за обуку водича паса, узгој и дресуру паса мајор Зденко Цвијетић подвлачи да ће изградња вежбалишта дати подстицај да се одлучније крене у формирање нишког регионалног центра, али, како каже, они не претендују да се у њему ради све у вези са обуком паса, већ да се процес обучавања подели са земљама у окружењу.

Оправданост изградње вежбалишта утолико је већа ако се зна да на територији Републике Србије, делом и на објектима у надлежности Војске Србије, има неексплодираних убојних средстава и мина и да се за њихово разминурање издвајају велика финансијска средства. Претрага са водичима паса и псима није само финансијски исплативија, већ повећава безбедност људства и смањује ризик повређивања и погибија, што је и примарни циљ реализације сваког задатка. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

ЛОЖАЧ 007

Пише
Душан Глишић

Према важећим прописима, војник по уговору у Војсци може да остане до навршених 40 година живота. Може, додуше, и после, ако се „активира“ и постане професионални подофицир, или се запосли као „цивилно лице“, односно војни службеник, или намештеник. А то, за сада, не могу сви, па се, не тако ретко, догађа да остајемо без оспособљених и доказаних војника, десетара, водника са знањем и вештинама на којима би им и Џејмс Бонд позавидео.

Ко још не зна оне чувене, готово поздравне, речи главног лика Флемингових романа и мегапопуларне серије филмова о највећем светском агенту, чувеном британском шпијуну, маркантном заводнику и непоновљивом ловцу на женска срца: „Ај ем Бонд. Џејмс Бонд!“ Понекад је само то довољно да се противнику следи крв у жилама. А још кад се спомену и цифре 007, које му дају право да своје непријатеље ликвидира без милости, нема сумње да је човек „оспособљен и за најтеже задатке“. То се, уосталом, види у сваком новом филму у којем Бонд демонстрира бројне војне и невојне вештине. Он је и ронилац, и падобранац, и тенкиста, и пилот, и виртуоз борилачких вештина, и непобедиви телобранитељ, и диверзант... Свестрани и непобедиви војник кога би пожелела свака војска. Па и наша.

Није да ми немамо такве див-јунаке. Понекад, чак, изгледа као да их имамо толико да напросто не знамо шта ћемо са њима. Само у Специјалној бригади, на пример, има их довољно и међу професионалним војницима, а камоли међу подофицирима и официрима. Тамо се и не прима било ко. Заинтересовани за црвену беретку су, најпре, подвргнути ригорозној вишемесечној и вишестепеној селекцији, после које, опет, нису задовољни баш сви, него само они који заиста и потпишу професионални уговор и тако постану део Специјалне бригаде. Професионални војници у тој јединици се, затим, оспособљавају на различитим стручним и специјалистичким курсевима, од лидерских до подофицирских, који им омогућавају да постану оно што треба – ронилац, падобранац, диверзант... Једном речју наш Џејмс Бонд.

Има Војска Србије још таквих јединица, или бар сличних, у којима се најбољи и најспремнији војници по угово-

ру, током каријере, оспособљавају за специфичне, одговорне и нимало лаке професионалне задатке. Најбољи међу најбољима, после неколико година непрекидног обучавања, добију најпре војничке, а затим, неки од њих и подофицирске чинове, који им омогућавају и успон на професионалној лествици. Зато је, наравно, потребно много рада и упорног доказивања на свакој дужности, у извршавању сваког задатка. И тако до 40. рођендана. А онда, уместо рођенданске честитке – отказ.

Према важећим прописима, војник по уговору у Војсци може да остане до навршених 40 година живота. Може, додуше, и после, ако се „активира“ и постане професионални подофицир, или се запосли као „цивилно лице“, односно војни службеник, или намештеник. А то, за сада, не могу сви, па се, не тако ретко, догађа да остајемо без оспособљених и доказаних војника, десетара, водника са знањем и вештинама на којима би им и Џејмс Бонд позавидео.

Понекад се, ипак, нађе неко „привремено“ решење, па дојучерашњи војник, нишанција на тенку, ронилац, падобранац, лидер и специјалац у чије је оспособљавање уложено много и новца и знања, силом прописа и жељом претпостављених да га задрже у служби, постане, на пример, ложач. Или радник на одржавању технике. И томе слично. Само не оно за шта је примљен и обучаван. Али прописи су прописи. И треба (ли) их се придржавати, ма колико да су накардни и штетни.

Само, ни Војска, ни Србија нису толико богате да се довека одричу најспособнијих и најтраженијих. Добро је док су нам „ложачи“ оспособљени и за специјалце, не ваља кад их изгубимо, макар били и на местима помоћних радника. Последњих месеци, наима, број војника по уговору који, због разних разлога, напуштају редове Војске Србије расте. ■

ДАР УМЕТНИКА У УНИФОРМИ

ИЗ РУКЕ ПРИЈАТЕЉА

Двојица професионалних војника показали су како се одговорни посао у Војсци Србије и креативни рад могу „увезати“ на добробит свих. Десетар Владан Ђуровић, нишанџија-оператер на БВП М80А у 27. механизованом батаљону, и разводник Слободан Кокотовић, снајпериста, обојица припадници Друге бригаде Копнене војске, користе знање и креативност за израду иконостаса у богослужбеним просторијама Војске Србије.

Радови у дрвету, тачније оригинални иконостаси десетара Владана Ђуровића и разводника Слободана Кокотовића, осим касарну „Стефан Немања“ у Рашки, кресе и новоформиране богослужбене просторе у касарнама „Петар Лековић“ у Пожеги и „Рифат Бурџевић Тршо“ у Новом Пазару. А како се добар глас далеко чује, ускоро ће њихови радови бити део свакодневице богослужбених простора у касарнама и ван њихове јединице.

Они сведоче да се иконостас од пет метара често ради дуже од пет месеци. Посао им, кажу, није тешко пао јер су поносни што њихових руку дело краси просторије намењене верским потребама припадника наше војске.

Иконостас, као незаобилазни део верских ритуала, има важност у цркви па је, пре почетка тог посла, било неопходно да двојица аутора сазнају више о основним теолошким постулатима, историји религије и канонима црквене уметности.

Све је почело на иницијативу групе за верске послове Друге бригаде, чији се посао не своди само на „богослужбени делокруг“, већ обухвата и духовно саветодавни рад

са војницима и рад на подизању оперативних способности сваког појединца у Војсци. Први иконостас тог креативног двојца краси богослужбени простор касарне „Стефан Немања“ у Рашки.

– Иконостаси се израђују од најквалитетније врсте дрвета, најчешће од храста – каже разводник Кокотовић. На њему се, додаје, најбоље виде естетске предности дрвета у односу на остале материјале, као и вештина обраде и уметност резбарења. Он већ годинама ради у породичној столарској радионици у селу Раоница на Гледићким планинама, а знање користи како би обрадио дрво и припремио га за дуборез.

Његов колега, разводник Кокотовић, који се и пре тог пројекта у слободно време бавио прављењем фигура од дрвета, а сада је задужен за дуборез, подсећа да је „уметник тај који је другачији“.

– Некадашње школе дубореза више не постоје, сваки резбар има прилику да се истакне индивидуалним стилем. На иконостасима је изражена библијска орнаментика, краси их вишеслојност уметничког израза и, у крајњем, тежња за високим дометом уметника у резбаренју.

Радови у дрвету десетара Владана Ђуровића и разводника Слободана Кокотовића, осим касарну „Стефан Немања“ у Рашки, праве и новоформиране богослужбене просторе у касарнама „Петар Лековић“ у Пожеги и „Рифат Бурџевић Тршо“ у Новом Пазару. А како се добар глас далеко чује, ускоро ће њихови радови бити део свакодневице богослужбених простора у касарнама и ван њихове јединице.

Војници, који најчешће раде у просторији војничког клуба у краљевачкој касарни „Рибница“, прилагођеној за извођење радова, истичу да су, радећи на иконостасима, постали пријатељи. За своје ангажовање више пута су награђивани, али наглашавају да им признања нису у првом плану, нити желе да говоре о материјалној вредности свог ангажовања, којим је, како упућени кажу, Војска Србије уштедела на десетине хиљада евра, јер је тржишна цена израде иконостаса од 600 до 800 евра по квадратном метру. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

ОКЛОПЉЕНИ ВАЗДУХОПЛОВИ

Уградња „панцира” планирана је за „јастребове” и Ми-8. У наставку рада панцири су уграђени и проверени на по једном „јастребу”, Ми-8 и „газели”.

Пилоти из јединица предлагали су у лето 1991. године да се на авионе, посебно лаке јуришнике, стави нека врста заштите која би барем покривала пилота. На захтев јединица из Команде РВ и ПВО, 27. септембра 1991, покренули су процедуру за модификације за заштиту посада и летелица од дејства стрељачког оружја. Прва инстанца био је орган заменика начелника Генералштаба (ЗНГШ) ЈНА за РВ и ПВО, који је у то време био задужен за рад ВТИ – Жарково. Институт је 8. октобра 1991. добио хитан задатак да пројектује заштиту за авионе.

Генералштаб је предложио да се размотре заштита пилота, односно посаде и кабине, и комбинована заштита и пилота и кабине са могућностима уградње заштитних плоча облагањем споља и уградњом у унутрашњост кабине. Заштита је морала да осигура пилота од дејства стрељачког наоружања калибра 7,62 mm, са удаљености од 200 m, при условном удару зрна под углом од 90°, а да маса заштитног материјала не прелази 35 kg по квадратном метру. Први корак била је израда процена осетљивих места, која је показала да првенствено треба да се заштити пилотски простор.

Приоритет су били лаки јуришници „јастреб“, јер су се показали врло осетљивим на поготке аутоматских пушака и пушкомитраљеза. Тражено је да се њихова заштита обезбеди у што краћем року – током јесени 1991. године.

Заштитни панели

Тим ВТИ, који су водили пуковник инж. Зоран Карић, инж. Горан Ђурић и Горан Вукадиновић, предложио је лаке панцире од челика, легуре алуминијума и цинка PD-33, парарамида кевлар K29, полиетиленске тканине и ламинираног

„флот“ стакла. То су биле баријере дебљине 14 милиметара, површинске масе од 40 kg по квадратном метру. Процењивало се да таква заштита потпуно зауставља поготке различитих калибра од 5,56 mm до 7,9 милиметара. Као стандард тражено је да може да заустави панцирно зрно 7,9×57 mm, које погађа летелицу са удаљености од 100 метара.

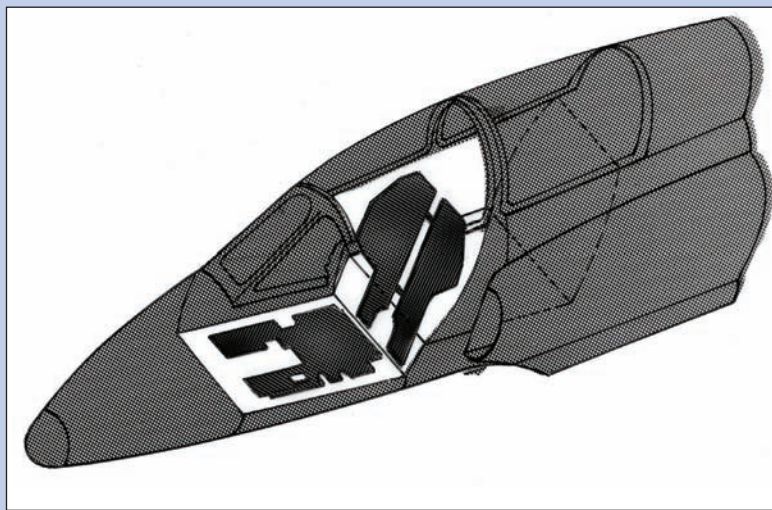
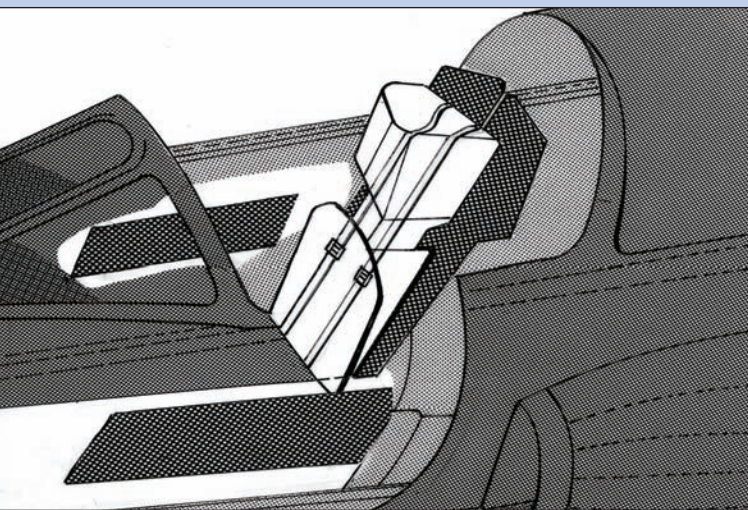
Замишљено је да се панели пројектују према конфигурацији површина летелице без нарушавања основне структуре. Сви панели демонтирају се лако и брзо и преносе се са једне на другу летелицу без посебних алата и за то посебно квалификованог кадра.

Легура PD-33 могла се набавити из Комбината алуминијума Титоград, а обрада је поверена фабрици „ППТ – Бијело Поље“. У фабрици „Милоје Закић“ из Крушевца обезбеђено је гумирано платно, а од фирме „Рекорд“ из Београда гумирани профили.

Највећи проблем била је набавка кевлара K29 који се морао увозити у врло сложеним политичким приликама, када није било лако пронаћи фирме вољне да продају наменске војне материјале. Касније је пронађено алтернативно решење – материјал са заштићеним именом Twaron, који је ауторство холандске хемијске индустрије АКЗО (сада АкзоНобел). Реч је о еквиваленту кевлара, који је једнако ефикасан и што је најважније набављен је неким каналима који су функционисали у ратно доба.

На основу предлога ВТИ-а да се као основни материјал користи PD-33, ЗНГШ за РВ и ПВО наредио је 18. новембра да ВТИ буде носилац рада на задатку „заштита летелица од дејства стрељачког наоружања“. За почетак одређено је да се модификују као прототипови један Ј-21 „јастреб“ и један Ми-8, који су већ добили пасивни ометачки систем (ПОС), и да се на једну „газелу“ уграде „панцирна“ седишта. У то време у Институту се увелико радило на изради радионичке документације и на пројекту заштиту Ми-8 и „газела“.

Задржани су „стари“ захтеви за заштиту „јастреба“ од поготка калибра 7,62 mm са удаљености од 200 m при углу од 90°, а за Ми-8 дефинисана је заштита од поготка зрна калибра 7,9 mm са 100 m панцирног зрна под углом од 90°. Лимитирана је маса „панцира“ за „јастреба“ на максимално 50 kg, за Ми-8 на 600 kg и за „газелу“ 38 kg по седишту.

Цртежи неосиђвареног плана да се панцирни панели уграде у пилотску кабину Г-4 (ВТИ)

Серијска уградња „панцира“ планирана је на бази прорачуна за 20 „јастребова“ и 15 Ми-8, а уградња носећег система за причвршћивање заштите на још 20 „јастребова“ и 20 Ми-8. Коначни број летелица којима би се уградили „панцири“ требало је да се одреди после израде прототипске партије. У наставку рада на пројекту панцири су уграђени и проверени на по једном „јастребу“, Ми-8 и „газели“ и на томе се остало. Одустало се од наставка пројекта и тема је пала у заборав.

Када су почеле борбе на Космету посаде Ми-8 и „газела“ летеле су без заштите. Морало се летети иако су Албанци имали знатан број тешких митраљеза 12,7 mm и осталог аутоматског оружја. Срећом, били су неефикасни јер нису организовани и обучени за гађање летелица.

Узорак панцирне плоче обликоване према површини бочних страница шрупа у пределу кабине „јастреба“ који је коришћен за провере зауславне моћи карактеристичних зрна пешадијског оружја (А. Рагић)

ОКЛОП

Првобитно замишљени панцири од алуминијума, дебљине 12 mm са 12 еластичних слојева кевлара К29, требало је да заштите летелицу од поготка зрна под углом од 90° при гађању из аутоматске пушке М70 са растојања од 200 m са почетном брзином од 735 m/s за обично зрно, 750 m/s за пробојно и 710 m/s за троделно са челичним језгром и од свих зрна калибра 5,56 милиметара.

Панцир је пружао заштиту од поготка под углом до 45° зрна калибра 7,62×51 mm НАТО из аутоматске пушке Г3 и калибра 7,9×57 mm из пушке М-76 у гађању са 200 метара растојања. Такође, пружао је заштиту од поготка под углом до 30° панцирног зрна калибра 12,7 mm М8 за противавионски митраљез М2ХБ „браунинг“ (Browning).

Оклопљени јастреб

У избору материјала и решења за заштиту стручњаци ВТИ – Жарково консултовали су се са колегама са Института безбедности и са пилотима 252. ескадриле, чији су „јастребови“, „галебови“ Г-4 и Г-2 десетинама пута погођени зрнима из стрељачког наоружања. У тој јединици били су дословце животни заинтересовани за то да се њихови авиони што боље заштите. У припреми пројекта 18. октобра прегледана је техничка документација 11 авиона 252. ескадриле који су коришћени у борбеним дејствима.

Анализа погодака у „јастребове“ показала је да се мора додатно заштити пилотски простор јер у тој зони нема довољно јаке структуре као што су јачи оквири, окови, носна нога и слично. Сви елементи заштите демонтажно су везани за авион без интеграције са структуром. Панцири су постављени споља на обе бочне стране кабине и унутар пилотске кабине на бочним странама пултова и на патосу на позицији на којој су ноге пилота и на седишници.

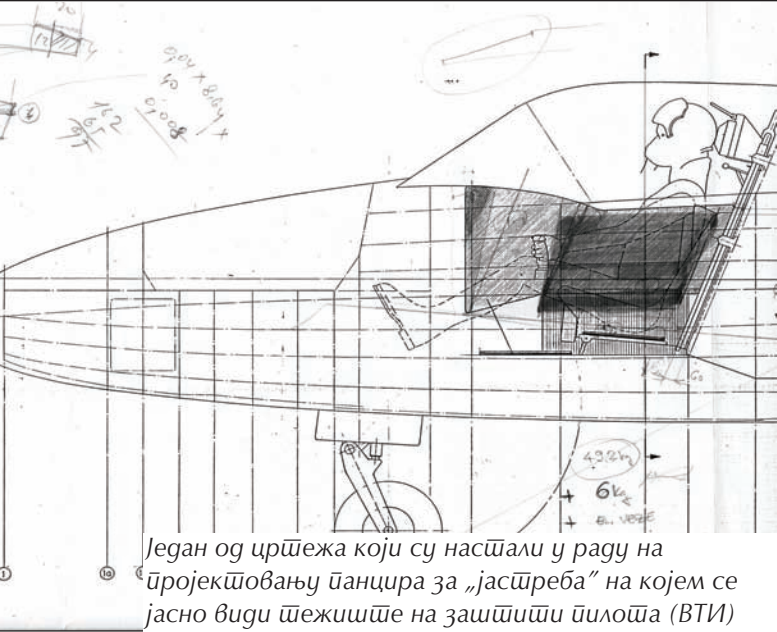
Процењивало се да ће PD-33/кевлар К29 решити проблем заштите под дефинисаном захтеву (зрно 7,62 mm са 200 m) по прихватљивој цени која се морала платити у порасту масе авиона. Површинска маса тврде заштите била је 33,5 kg/m². Избор материјала и смештај плоча повећали су заштиту пилота за 35% од поготка у главу, а до 82% од поготка у стомак. Осим панцира у Институту је оцењено да би пилот требало да има и панцирни прслук и пилотску кацигу, јер се не може заштитити зона поклопца пилотске кабине и ветробрана.

На захтеве да се размотри заштита јуришника у ВТИ – Жарково проценили су да се иде на уградњу панцира на Ј-21 и не уводи заштита на Ј-22, јер прираст масе прорачунате на 150 kg у заштити максималног обима (због тангентне резерве потиска) деградира перформансе авиона, а осим тога, тактика двомоторног јуришника и више перформансе чине тај авион мање изложеним ватри стрељачког оружја.

Уградња панцирних плоча на „јастребовима“ проведена је у Заводу „Мома Станојловић“ у Батајници под водством тима из фабрике „Утва“.

Као прототип изабран је авион Ј-21 ев. бр. 24122 из 252. ескадриле, произведен јануара 1971. године, који је више пута погођен из стрељачког оружја. Плоче су уграђене током децембра, а авион је полетео последњег дана 1991. године.

Маса заштите била је у задатим оквирима и износила је 49,2 kg, али је на ту масу требали додати 18 kg олова, које је постављено у вентрал фин за уравнотежење центраже авио-

Један од цртежа који су настали у раду на пројектовању панцира за „јастреба“ на којем се јасно види тежиште на заштити пилота (ВТИ)

на, а затим и 46,6 kg контејнера пасивне заштите и мамаца. Укупно, маса „јастреба“ повећана је за 113,8 килограма.

Демонстрациони лет пред посматрачима из Института, команде вида и Генералштаба извео је 3. јануара 1992. године мајор Славко Барић. Према плану лета пилот се пењао до висине од 2.000 метара под углом од 15°, а затим при брзини од 450 km/h извео леви, а потом и десни заокрет, вратио авион у хоризонтални лет и извео леви и пуни десни ваљак и после тога слетио. На основу једног демонстрационог лета модификованог авиона у ВТИ – Жарково проценили су да додатна маса нема утицаја на перформансе авиона и да зато није потребно провести додатне провере.

На основу почетних резултата ЗНГШ за РВ и ПВО потписао је већ 9. јануара одлуку да се прихвати прототипско решење и да се модификује 55 јуришника Ј-21 и 25 извијача ИЈ-21. Уградња панцира на „јастребове“ требало је да буде приоритет. Израђена је листа приоритета за заштиту, по којој је после „јастребова“ панцире требало уградити на „гаме“, на 35 комада ХН-45М и 30 комада ХН-42М, затим на девет Ми-8, 70 „галеб Г-4“, девет извијачких ХИ-42 „хера“ и на 30 ненаоружаних „газела“ (10 ХО-45 и 20 ХО-42). Осим већ покренутих задатака заштите Ми-8 и „газела“, новина је био „галеб Г-4“, за који се процењивало да мора добити панцир јер изводи борбена дејства класичним наоружањем у сличним условима као Ј-21.

После преиспитивања процене потреба одустало се од „јастребова“ и раскинути су већ потписани уговори са произвођачима, а већ 16. јануара ЗНГШ потписао је нови акт са истим приоритетима као раније, али сада без 80 Ј-21 и ИЈ-21.

Документација за Г-4 достављена је фабрици „Утва“ већ 31. јануара. Рачунало се да ће се искористити материјали који су били плаћени за раскинуте уговоре за „јастреба“. У ходу, фебруара 1992. године, као замена за кевлар К29, увезене су прве количине Твагон-а.

Панцири су скинути са „јастреба“ број 24122, који је отишао на редовни ремонт 21. априла 1992, и враћен је назад у 252. ескадрилу две године касније. ■

(Наставак у идућем броју)

Александар РАДИЋ

ПРВА ОШТЕЋЕЊА ЗРНИМА ПУШКЕ

Пилоти два „јастреба“, број 24116 и 24122, уочили су 22. јула 1991. године, на визуелном извијању прилика у источној Славонији, код места Нови Чаковци, несвакидашње активности и нове положаје хрватских снага. На авионе је отворена ватра са земље из пешадијског оружја. Оба авиона су погођена и лакше оштећена. Пилоти су се вратили у Батајницу и известили о инциденту. Полетео је други пар на који је поново отворена ватра и пилоти су узвратили и уништили објекат у којем је дошло до секундарне детонације средстава ратне технике која су се тамо налазила. Био је то један од првих примера дејстава хрватских снага на авионе, па су снимци оштећених авиона показани исте вечери на ударном Дневнику у 19.30 часова.

Реакција претпостављених на догађај код Нових Чаковаца била је стриктна и командант вида генерал-пуковник Звонко Јурјевић затражио је од пилота 252. ескадриле да од сада лете на 500, 800 и више метара.

Борбе су се током лета размахале и авиони су све чешће погађани јер су на наређеним висинама лета били изложени ватри из сваке дуге цеви са земље.

Пилоти су тражили решење и на састанку припадника батајничке 252. ескадриле, који је 1. септембра 1991. одржан са командантом вида, главне теме биле су велики број погодака у авионе и предлог да се не лети на висинама нижим од 700 метара. Командант је тражио да се изнад кризних подручја не лети ван комуникација и никако на висинама 100–200 метара. Средином септембра, када су већ оборена три и оштећено осам авиона 252. ескадриле, пилоти су одлучили да пређу на високу шему дејстава откачињањем терета са висине 2.000–2.500 метара.

Оштећење од пушчаног мељка на „јастребу“, 22. јул 1991. (Млаген Савић)

ДА ЛИ ЈЕ КОСОВО И МЕТОХИЈА
НОВИ МОЛЕНБЕК

СИГУРНА

ПИШЕ проф. др Милан МИЈАЛКОВСКИ

После терористичких напада џихадиста у Паризу 13. новембра прошле године, у којима су убијене 132 особе, током потраге за извршиоцима злочина, јавности је постао познат Моленбек, предграђе Брисела, насељено углавном муслиманским становништвом. Наиме, главни организатор напада у Паризу и вођа терористичке групе Абделхамид Абауд и тројица осталих терориста одрасли су у том предграђу. Моленбек је поново доспео у жижу јавности 22. марта ове године када је у самоубилачким терористичким нападима на аеродрому Завентем и на станици метроа у Бриселу убијена 31 особа, а више од 270 је рањено. Медији су извештавали да је Рака главно упориште тзв. Исламске државе (ИД) у Сирији, а Моленбек у Европи, поткрепљујући навод чињеницама да је Белгија европска земља са највећим бројем џихадиста у Сирији по глави становника, радник европског џихадизма и да није нормално да се четврта генерација Арапа рођених у Белгији бори за ИД (више од 400 Белгијанаца џихадиста је у терористичким саставима ИД).

Трагајући за узроцима због којих је Космет постао плодно тле за исламисте, „Њујорк тајмс” навео је да Саудијска Арабија и друге земље Арапског залива шире вехабизам на Косову грађњом нових џамија, утеривањем страха и регрутовањем младих за борбу у Сирији на страни џихадиста

вина је четврта у свету (испред ње су Јордан, Тунис и Саудијска Арабија) по броју становника који су се придружили џихадистичкој ИД (само у 2015. години 92 држављана БиХ придружило се тој терористичкој организацији), а на петом месту је, како су навели, Косово са 83 џихадиста који су се придружили ИД. Наравно, британски медији саопштили су само део истине о респектабилном броју домаћих и транзитних џихадиста на Балкану, који су под неразумним јавним патронатом појединих Западних центара моћи од 1990. године до данас. У том смислу, посебну подршку имају албански џихадисти на Косову и Метохији (КиМ), који су у фебруару 2008. године једностраним проглашењем независности те српске територије на најгрубљи начин прекршили Резолуцију 1244 СБ ОУН.

Упркос томе, ту лажну државу признао је преовлађујући број држава Западне демократије, које улажу велике систематске напоре да је одрже у животу. Такво неразумно повлађивање џихадистима на Балкану, нарочито у насилно створеној „држави Косово”, несумњиво је утицало на успостављању тзв. ИД на Блиском истоку 29. јуна 2014. године. Ако се зна да џихадисти громогласно саопштавају своју намеру о успостављању калифата на Балкану, што, између осталог, потврђују тиме што имају неколико стотина својих припадника у терористичкој тзв. ИД, сумњиво је зашто се игноришу те релевантне чињенице и Моленбек проглашава за најјаче европско упориште џихадиста.

Упркос томе, ту лажну државу признао је преовлађујући број држава Западне демократије, које улажу велике систематске напоре да је одрже у животу. Такво неразумно повлађивање џихадистима на Балкану, нарочито у насилно створеној „држави Косово”, несумњиво је утицало на успостављању тзв. ИД на Блиском истоку 29. јуна 2014. године. Ако се зна да џихадисти громогласно саопштавају своју намеру о успостављању калифата на Балкану, што, између осталог, потврђују тиме што имају неколико стотина својих припадника у терористичкој тзв. ИД, сумњиво је зашто се игноришу те релевантне чињенице и Моленбек проглашава за најјаче европско упориште џихадиста.

Дуго прикривана истина

Проглашењем Моленбека, Брисела и Белгије за најјаче упориште џихадиста у Европи јавност је неосновано обманута у вези са циљевима, обимом и карактером терористичке претње џихадиста Европи. Случајно или не, прикривена је истина о главној сигурној кући радикалних исламиста у јужном предворју Европе коју чине привремено, насилно отет део Републике Србије (Косово и Метохија под међународном управом) и Босна и Херцеговина, заправо Федерација БиХ.

Додуше, британски медији су у извесној мери демантовали поменути обману у другој половини новембра 2015. године навођењем следећих чињеница: Босна и Херцего-

Утицај Арапа на Космет

Позивањем на њујоршки дневник „Њујорк тајмс”, француски лист „Поан” недавно је објавио да Саудијци претварају Косово у Моленбек на Балкану, а потом је британски историчар и професор на Харварду Нил Фергусон (за београдску „Политику”, 15. јуна) изјавио: „Изненадио бих се када Косово не би постало нови Моленбек.”

КУЋА ТЕРОРИЗМА

Трагајући за узроцима због којих је Космет постао плодно тле за исламисте, „Њујорк тајмс“ навео је да Саудијска Арабија и друге земље Арапског залива шире веџибизам на Косову градњом нових џамија, утеривањем страха и регрутовањем младих за борбу у Сирији на страни џихадиста. Такође је подсетио да је 1999. године Београд после агресије НАТО-а изгубио контролу на Косову и да су Албанци дочекали Американце као ослободиоце, а да је потом новац и утицај Саудијске Арабије умногоме променио муслиманску заједницу на Косову. С тим у вези, помиње се да Косово данас има више од 800 џамија, од којих је 240 саграђено после рата, да је у протекле две године полиција идентификовала 314 несталих грађана Косова – укључујући два бомбаша самоубице, 44 жене и 28 деце. Сумња се да су их отели џихадисти и прикључили њиховим

групама. Наводе и да је полиција оптужила 67 људи, ухапсила 14 имама и угасила 19 организација које шире радикални ислам на Косову, те да је то „велики преокрет за Косово од 1,8 милиона људи које се не тако давно сматрало проамеричким муслиманским друштвом у свету“. Њујоршки дневник закључио је текст питањем: „Зашто косовске власти – и надзорне снаге САД и УН – нису раније деловале како би зауставиле ширење екстремизма?“

Професор Фергусон оценио је да је „интервенција на Косову била успешна“ и истакао да је грешка направљена касније („стратешка погрешка Запада“), када је призната независност Косова. Коментаришући чланак у „Њујорк тајмсу“ констатовао је да се Косово претвара у нови Моленбек и рекао: „Био бих веома изненађен ако се Косово ускоро не претвори у Моленбек, јер смо створили нестабилну и опасну државу“.

За похвалу је то што професор Фергусон указује на стратешку грешку Запада у вези са Косметом, међутим, зачуђује то што нема сазнања да су исламистички капацитети Космета одавно неупоредиво већи од оних у Моленбеку.

Насилно отимање КиМ због геополитичких интереса САД, на штету Србије, а у корист Албанаца, кобна је грешка Европе, која је допринела формирању исламске државе на свом тлу. Уместо захтева који се упућују Србији да би требало заборавити прошлост и одрећи се 13 одсто територије, упутније је имати на уму чињеницу да ће постојећи салафистички пројекат „Калифат Косовостан“ у наредном периоду представљати толико велику терористичку претњу Балкану и Европи да ће многе земље које су признале лажну „државу Косово“ преиспитати своју одлуку о томе. У том контексту, треба имати на уму неке чињенице.

Рат у име Алаха

Већ у периоду насилног разбијања социјалистичке Југославије (1990–1992) наша земља препознала је погубност по сопствену и европску безбедност, запрепашћујуће савезништво између исламиста и појединих западних хришћанских центара моћи. Како је време одмицало, аргументовано је упозоравана међународна заједница на јачање и терористичко-побуњеничко испољавање албанских цхадиста на Косову и Метохији, који су своје оружане насиље „правдали“ као одговор на „терор“ српских власти над албанским цивилима. Нажалост, систематски је игнорисано упозорење о евидентном присуству, утицају и плановима терористичке Ал Каиде у региону. Да ли су искрене садашње, прилично закасне констатације и упозорења појединих западних ауторитета о тој опасности? Зашто се углавном остаје на констатацијама, уместо да се чине озбиљни напори на елиминисању дотичне исламистичке опасности? С тим у вези, довољно је хронолошки навести неке релевантне чињенице у последњих годину дана.

Бујар Авдија, Албанац са Косова, у самоубилачком терористичком нападу 5. маја 2015. у Ираку, убио је 36 љу-

ди. Пре њега исто је учинио Бљерим Хета из Урошевца, који је у самоубилачком нападу у Багдаду усмртио 50 особа. Попут ове двојице, процене су указивале да се у том тренутку у тзв. ИД налази око 200 Албанаца са Косова, регрутованих за обуку бомбаша самоубица.

Особе повезане са организацијама које су међународно признате као терористичке (Исламска држава и Нусра фронт) употребљавају интернет и друштвене мреже како би регрутовале младе са Косова, рекао је за Радио Слободна Европа (5. јуна 2015) директор за антитероризам у полицији Косова Фатос Маколи.

Полиција Косова ухапсила је 11. јула 2015, на путу Приштина–Гњилане, код језера Бадова из којег се Приштина снабдева водом, пет особа осумњичених за терористичке активности (намеравали су да отрују пијаћу воду). Тим поводом, професор из Приштине Нехмедин Спахију оценио је да су терористи успели у својој намери јер су изазвали панику и упозорио да је само питање времена када ће терористичке акције извести људи који су се борили

на страни радикалних исламиста у Ираку и Сирији. Косовска полиција је пак саопштила да је више од 300 Албанаца учествовало у ратним операцијама тзв. ИД, а до тог тренутка више од 50 погинуло је ратујући на страни Нусра фронта и тзв. Исламске државе.

Око 20 породица са Косова од почетка године отишло је у Сирију и Ирак да би се прикључиле тзв. Исламској држави. Од породице Хасани из Клине у кући је остала само баба с најмлађим сином, а једини њен одговор за одлазак десет чланова породице Хасани био је: „Отишли су у име Алаха да ратују”, навео је приштински лист „Зери” (19. јул 2015).

ИСИС долази

Поводом кампање о пријему Косова у УНЕСКО, министар спољних послова Ивица Дачић, између осталог, изјавио је: „На Косову и Метохији Албанци су уништили 174 верска објекта, 33 културно-историјска споменика, покрали више од 10.000 икона, црквено-уметничких и богослужних предмета, уништили су или оштетили 5.261 надгробни споменик на 256 српских православних гробаља, а на више од 50 њих не постоји ниједан читав споменик.”

Поводом напада групе Албанаца ножевима на двадесеттворогодишњег српског младића у селу Клокот и отпорима формирању Заједнице српских општина на КиМ, директор канцеларије за КиМ Марко Ђурић изјавио је, 6. септембра 2015, да су албанске екстремистичке странке прогласиле „лов на Србе”.

„Уништавање српског хришћанског и културног наслеђа никада није подробно истражено, нити је ико за ове злочине изведен пред лице правде. На многим уништеним објектима могу се видети пароле тзв. ОВК и претње Србима, а у новије време и графити у славу организације ИД, чији су методи рушења културних и верских објеката, најжалост, одавно на делу на простору Косова и Метохије”, констатовао је премијер Републике Србије у писму послатом свим чланицама УНЕСКА, почетком октобра 2015. године.

„Пријем Косова у УНЕСКО била би самоуништавајућа одлука ове организације”, додајући да би то било апсурдно као када би неко предложио да тзв. Исламска држава постане чланица УНЕСКА, рекао је министар спољних послова Србије Ивица Дачић (4. октобар 2015).

Торински лист „Стампа” пренео је 3. јануара ове године: „Цихадистичка острашћеност међу становништвом албанског говорног подручја све више изазива забринутост европских и америчких антитерористичких служби, а мреже албанских цихадиста регрутују следбенике међу албанском дијаспором у Европи. Косово у Европи има највиши број бораца који ратују у Сирији пропорционално броју становника, док цихадисти албанског порекла заузимају високе положаје међу исламистичким милицијама... Саудијске, куввајтске и установе других заливских земаља створиле су мрежу џамија и центара за верске студије чији је прави циљ био ширење милитантне интерпретације ислама међу локалним албанским становништвом... Производ свега овога је мобилизација цихадиста који одлазе у Сирију, при чему бораца албанског порекла тамо има око 1.000. Са Косова је око 900 бораца, показују подаци италијанских обавештајних служби и Кфора.”

Четворочлана наоружана група исламиста (Албанаца) ухапшена је (у вечерњим сатима 31. јануара 2015) испред главне капије Високих Дечана, а у Косовом Пољу ухапшена су два косовска Албанца у чијем је возилу пронађено и заплењено више од 12 килограма експлозива и две аутоматске пушке.

„Онима који су формирали Исламску државу као модел послужило је признање Косова као независне државе”, оценио је председник Републике Србије Томислав Николић у интервјуу етиопском листу „Капитол”, 31. јануара 2016, у Адис Абеби.

Војници италијанског КФОР-а приметили су 16. марта ове године графит „ИСИС долази”, исписан на зиду Цркве Светог Николе у Приштини, а полиција Косова тог дана ухапсила је, у две одвојене акције, двојицу мушкараца под сумњом да су помагала у регрутовању и финансирању Албанаца за тзв. Исламску државу у Сирији и Ираку.

Имајући у виду презентоване чињенице можемо се запитати да ли треба да нас изненаде речи професора др Стивена Мејера, некадашњег заменика шефа ЦИА за Балкан, који је за београдске „Новости” јуна ове године, између осталог, изјавио: „Ја не могу да говорим у име Беле куће, али општи је закључак да они подржавају босанске муслимане... Жеља је људи на Западу да креирају мултиетничку демократску државу, али то се није догодило... Мислим да су велике шансе да ће се границе мењати. Мењаће се границе на Косову, такође и у БиХ и у Македонији... На Косову се не искључује још већи утицај радикалних исламиста...”

Евидентно је да Космет одавно представља Моленбек, смишљено створено и тетовано упориште радикалног ислама на Балкану, које има и имаће огромне штетне безбедносне последице по стабилност Европе. ■

ВУКОВ САБОР 2016.

Очување српског језика и културе

На отвореној позорници крај речице Жеравије, наомак Лознице, у Тршићу, родном селу Вука Стефановића Караџића, 18. септембра организован је свечани програм којим је завршен 83. Вуков сабор. Затварање најстарије културне манифестације у нас, која је трајала од 12. до 18. септембра, традиционално је отпочело „Химном Вуку“ Стевана Мокрањца, у извођењу Градског мешовитог хора Центра за културу „Вук Караџић“, са диригентом Дарком Несторовићем и уобичајеним подизањем заставе Вукових сабора.

Положај ћирилице

Добродошлицу учесницима и гостима пожело је Видоје Петровић, градоначелник Лознице, а традиционалну саборску беседу одржао је дописни члан САНУ Светислав Божић, композитор и редовни професор Факултета музичке уметности Универзитета уметности у Београду. Наглашавајући да Вукову реформу не оспоравају неистомисљеници,

Богатство активности
83. Вуковог сабора најбољи је показатељ да српски народ није заборавио једног од својих највећих реформатора писма и језика

већ је угрожавају стварност и десетковани фонд српског језика, његова хромост, телеграфска пасивност, његово ишчезнуће у народу, који би требало да говори, а не да се шатровачки додајује матерњим језиком, Божић се осврнуо и на незавидан положај ћирилице у нас. На крају званичног програма наступио је Ансамбл народних игара и песама Србије „Коло“, док је у поподневном

поселу госте обрадовао фурулаш Бора Дугић с пријатељима.

На Саборишту је говорио и Младен Шарчевић, министар просвете, науке и технолошког развоја Србије, који је рекао да ће држава увек пружати подршку манифестацијама које имају за циљ очување српског језика и културе. Потом је министар истакао да „и ове године имамо велику обавезу према Вуку Караџићу и његовом наслеђу да негујемо језик, да не дозволимо да нам га кваре разне нове и модерне речи, да не измишљамо неки српско-енглески који не постоји и кад причамо српски да га негујемо у изворном смислу“.

Такође, рекао је Младен Шарчевић, имамо обавезу да учимо децу да читају књиге и да, поред интернета, зна-

ју и значај прочитане књиге и писане речи. „У том смислу, с Министарством културе и информисања Србије, ових дана биће покренута акција побољшања рада и опремања школских библиотека, с надом да ће допринети развоју читалачке вештине код младих, уз молбу наставницима и родитељима да о томе воде бригу, јер промена технолошког развоја Србије много зависи од различитих вештина, а једна од њих је језичка и читалачка” рекао је министар Шарчевић.

Министар је са градоначелником Лознице Видојем Петровићем обишао и Вишенаменски центар, национални центар за језик и културу, Галерију Вукове спомен-школе и Музеј језика и писма. Потом је у лозничком Вуковом дому културе Шабачко позориште извело представу „Каинов ожиљак”, коју је режирао Југ Радивојевић, а на оближњем шеталишту, у оквиру програма „Мој град Шабач”, представљен је туристички потенцијал тог места.

У Музеју Јадра отворена је изложба шабачког Народног музеја „Мали велики Париз”, аутора Бранислава Станковића, кустоса историчара.

Нематеријална баштина

Током шест предсаборских дана поштоваоци Вуковог дела имали су прилику да виде и представу „Звездара театра” из Београда „Клаустрофобична комедија”, у режији Дарка Бајића, наступио је КУД „Караџић”, одржано Гусларско вече и концерт Јована Маљковића и „Балкан салса бенда”. Огранак Вукове задужбине из Сомбора представио је књигу и филм „Вук и Сомборци” у Гимназији „Вук Караџић”, а у Галерији „Мина Караџић” отворена је „Изложба и приказ обичаја Влаха”, аутора Александра Рецепагића, етнолог и антрополога из Музеја у Мајданпеку, којом се инсистира на лепоти различитости.

Поводом кандидатуре Вуковог сабора за упис на Унескову листу нематеријалне културне баштине, у Кући писаца у Тршићу, Весна Маровић и Невена Витошевић из Института за књижевност и уметност одржале су, уз учешће стручњака из Музеја наивног сликарства у Јагодини, Галерије „Бабка” из Ковачице, Етнографског музеја и Центра за нематеријално културно наслеђе из Београду, округли сто „Наивна књижевност”. У мултимедијалном програму „Жива традиција”, у разговору о песми „Хасанагиница”, учествовали су сликар Милан Туцовић, писац Дејан Михаиловић, песникиња и преводилац јапанолог Кајоко Јамасак и студенти Факултета драмских уметности Универзитета уметности у Београду са професорком Ксенијом Радуловић.

Током Вуковог сабора одржан је и део панел дискусије београдског 46. међународног скупа слависта, а Канцеларија за младе организовала је сусрет студената бечке славистике и београдске германистике, уз позоришну представу „Ми о вуку, а вук на врата – чардак ни на небу ни на земљи”, чији су аутори Иван Хајдињак,

Нина Каргер и Гордана Илић Марковић. Галерија Вукове спомен-школе била је место промоције и презентације нематеријалног културног наслеђа „Пробај и ти” – приказане су традиционалне вештине свирања гајди и гусла, као и вештине осликавања тикава коју негују наивни сликари из Ковачице.

Све те активности одвијале су се у окружењу гостујуће изложбе Народне библиотеке „Вук Караџић” из Крагујевца „Језик и писменост”, ауторки др Татјане Суботин Голубовић из Народне библиотеке Србије, мр Душице Бојић из Библиотеке Матице српске и Виолете Јовичанац Петровић из крагујевачке НБ. Музеј језика и писма испунила је изложба „Обасјаност невидљивог – Летња школа језика Саборишта у Тршићу”.

У спомен реформатору српског језика Вуков сабор организује се од 1933. године. Уз покровитељство Министарства културе и информисања и Града Лознице, Сабор организује лознички Центар за културу „Вук Караџић”, уз сталну сарадничку помоћ Вукове задужбине. Већ традиционално манифестација се одржава уочи Европског дана језика – 26. септембра, током 53. београдског међународног сусрета писаца, за чије је гесло овај пут узета чувена Вукова изрека „Пиши као што говориш”, и навршене 115. годишњице Етнографског музеја, која се обележава и изложбом „Писмо и традиција. Натписи на етнографским предметима”. ■

Димитрије СТЕФАНОВИЋ

НОВА

ДЕОБА КАРАТА

Када је реч о сферама утицаја на простору стратегијске и географске дубине, о којем сањају рационални турски неоосманисти, Танасковић тврди да они врло добро знају да не може бити речи о укупној обнови османистичког модела у датим условима и у актуелном геополитичком окружењу. Несумњиво је да Турска поседује потенцијал стратегијске дубине, с обзиром на историјско наслеђе Отоманског царства, а као земља у средишњем евроазијском геополитичком простору има право и на географску дубину, недвосмислено поручује Давутоглу. Она је „срце Евроазије“, те велике „шаховске табле“ на којој се игра и играће се „партија пресудна за будућност света“, бележи др Танасковић одјеке нарасле самосвести међу турском политичком елитом, где турско Министарство спољних послова (под Давутоглуовим вођством) има главну реч, пројектујући Турску као „централну земљу“ новог евроазијског поретка. Танасковић тврди да такав приступ није ни нов ни оригиналан, само га је поменуто министарство саопштило на најексплицитнији и најкохерентнији начин. Већ је Давутоглуов претходник Исмаил Џем, образовани социолог умеренијег левог усмерења, објашњавао да „Ататурк није поништио Османско царство, већ га је само растеретио превазиђеног институционалног баласта који га је гушио и спутавао му енергију“, па сходно томе, кемалистичку револуцију би требало сматрати „инцидентом“, јер би Османско царство и без кемалистичког радикалног реза „и само постепено еволуирало ка моделу модерне европске државе, вероватно парламентарне демократије“. Зато је, у односу на кемалистичко прозападно усмерење Турске, које је имплицирало отклон од властите исламске и османске прошлости, по мишљењу про-

фесора Танасковића, из унутрашњих и спољнополитичких посве практичних разлога, неопходно предузети превредновање кемализма, као идеологије која би у савременим условима могла да парира радикалном исламизму у турском друштву.

Давутоглуов неоосманистички концепт је, ипак, „првенствено срачунат на обнављање сфере утицаја која би се до највеће могуће мере територијално поклапала с некадашњим провинцијама Османског царства“. У том смислу нову турску спољну политику, утемељену на доктрини „стратегијске дубине“, актуелни турски званичници преобликовали су прагматичније и флексибилније, промишљено и активно се односећи према суседима и свим земљама са простора бивше Османске царевине, посебно према Балкану, Кавказу и Блиском истоку, иако су у њима могућности утицаја веома различите. „Нова турска спољна политика користи и нови дипломатски језик и стил, постала је и мултидимензионалнија, што значи диверзификованија, јер је релативизиован однос са САД и НАТО-ом, а плански и систематично се практикује отварање и према Русији и Кини“, примећује професор Танасковић. Када је реч о тој димензији неоосманизма – активан и коректан однос према САД и НАТО-у, посебно отварање према Русији и Кини – она је у савременим условима све присутнија, мада су евидентне и мане у турској савременој политици, пре свега према САД, Европској унији и Русији.

Унутрашњи проблеми

Приметно је и то да је данашња Турска оптерећена бројним унутарполитичким проблемима, који директно или индиректно кореспондирају са њеном улогом на међународном плану и односима према великим силама у свету. Изузимајући бројне терористичке акте, у чију природу нећемо улазити, а који константно подривају унутрашњу политичку сцену у овој земљи, недавно смо били сведоци покушаја војног пуча, с циљем да се обори актуелно политичко руководство Турске. Прерано је за меродавне процене мотива пучиста и оних који у земљи и свету, посебно међу великим силама, стоје иза њиховог покушаја, али је неспорна чињеница да су међу њима и командне структуре турске војске. Да ли је у питању ескалација сукоба између војске, као традиционалног наследника, следбеника и чувара кемали-

Иако је Србија до сада успешно балансирала између потребе да у Турској има економски моћног партнера и опасности да њен превелики утицај утиче на дестабилизацију земље, економски аналитичари сматрају да је Ердоган завршио са инвестицијама на Балкану. Србија је и у демографском смислу инфериорна, јер се налази у демографској депопулацији, док народи који баштине отомански идентитет, као што су Бошњаци и Албанци, бележе демографски раст. Карте на Балкану, сматрају и економисти и политичари, још нису подељене.

стичког наслеђа у Турској, које је у основи секуларно, и политичког врха, који све отвореније и интензивније води политику напуштања тог наслеђа и реисламизацији земље, историја ће једног дана објаснити. У овом тренутку неминовно се намеће питање: Која од великих сила у свету директно или индиректно стоји иза пуча и који су њени (или њихови) мотиви?

Не тако давно били смо сведоци интензивног политичког и економског приближавања Русије и Турске, када је отказана изградња „Јужног тока“ преко Балкана и договорено да он води преко Турске, потом, након обарања руског војног авиона на територији Турске, дошло је до снажне ескалације односа између ове две државе, која је, малтене, претила оружаним инцидентима, да би се после тога сам Ердоган почео извињавати Русима, најављујући нову етапу у турско-руској економској сарадњи. Чињеница је да се званична Русија није огласила поводом пуча у Турској и последица које је он произвео на турској политичкој сцени (реч је, пре свега, о масовној одмазди коју спроводи Ердоганов режим у земљи како би још више учврстио своју власт и најави поновног увођења смртне казне, коју Запад оштро осуђује). Да ли је на помолу, овога пута у вези с Турском, ново одмеравање снага између САД и Русије и поновно геополитичко престојаване великих сила на том осетљивом евроазијском простору, у виду лаганог дистанцирања Турске од Сједињених Држава (којима је Турска деценијама после Другог светског рата била једна од најважнијих стратешких савезница и најлојалнија чланица НАТО-а у том делу света, као и највеће упориште у исламском свету) и приближавање Русији, које је пре свега мотивисано економском сарадњом, превише је рано за праве и конструктивне одговоре, али је неспорно да тај геополитички галиматијас свакако неће заобићи Балкан.

Зближавање Турске и Русије

Недавни сусрет лидера Турске и Русије, у светлу нове геополитичке климе настале после пуча у Турској, могао би у

Реџеј Тајип Ердоган

перспективи да утиче на Балканско полуострво, па конкретно и на Србију, у чему се слажу политички, безбедносни и економски аналитичари. Састанак је показатељ наглог отопљавања односа двојице председника након војног пуча, иако су не тако давно један другог гледали преко нишана. То ће отворити могућност њихове нове геополитичке сарадње, која ће се, свакако, тицати и Балкана. Већ смо нагласили да турска политика сматра Балкан природном зоном сопственог утицаја, али ни Русија није незаинтересована за њега, што је у протеклим вековима исказала, а последњих деценија и година доказала.

На Балкану живи осам милиона муслимана који Турску доживљавају својом матицом. „Може се очекивати да Ердоган и Путин крену да деле зоне утицаја, па би Русија заправо могла да дâ зелено светло Турској да крене интензивније на Балкан“, слуги аналитичар и професор Београдског универзитета Зоран Драгишић. У погледу безбедносне ситуације, тврди Драгишић, Турска има могућности да дестабилизује Балкан ако би то желела, али за сада нема наговештаја да ће кренути у том правцу: „Неће бити Османлија с исуканима сабља-

ма који јуришају на Србију. Али, дефинитивно, пуч у Турској нам не иде у прилог”, закључује Драгишић. Можда су сабље и даље у канијама, али су Турци „инсталирали на Балкану свог тројанског коња”, сматра стручњак за безбедност Џевад Галијашевић: „Бакир Изетбеговић је буквално Ердоганов тројански коњ, преко ког се може по потреби наставити заоштравање односа Бошњака и Срба, што је основни фактор дестабилизације Балкана”. Ипак, турски председник ће имати доста посла на стабилизацији у самој Турској. Он се тамо не бори само против Гулена, него пре свега против америчке инфраструктуре у војсци, полицији, суду... Таква борба трајаће годинама, сматра Галијашевић.

Он, међутим, упозорава да постоји озбиљна могућност да регионална сила попут Турске свој унутрашњи проблем покуша да реши извозом дестабилизације, у овом случају, на Балкан: „Ердоган би то могао да уради како би скренуо пажњу Запада са својих проблема и подсетио их на значај Турске у нашем региону. Ипак, Србија је показала да безбедносно контролише Санџак, који је главно упориште турског утицаја у Србији, и да ју је тим путем тешко дестабилизovati”, тврди Галијашевић. Међутим, каква судбина у том случају чека Републику Српску, у случају даље дестабилизације односа између Срба и муслимана у Босни и Херцеговини? Какав ће став по том питању заузети Русија и сам Путин ако се остваре Драгишићева предвиђања? Знамо да је Русија у протеклом периоду била највећи и најпоузданији заштитник Републике Српске и њених интереса пред притиском западноевропских сила око ревизије Дејтонског споразума.

О штетности турске политике на Балкану било је речи и на једној од трибина одржаних у Београду априла 2012. године, када је оцењено да ће Турска у датом тренутку на Балкану подржати ону муслиманску заједницу која дугорочно може да допринесе обнављању њеног утицаја у региону и од које ће дугорочно имати користи, када су у питању њени витални циљеви. Експерт за тероризам Џевад Галијашевић истакао је том приликом да Турска нема неку велику војну моћ, да њена реална моћ не извире из њене војне силе, него из америчких геополитичких интереса на Балкану и Блиском истоку: „Наш проблем је што је Америка отворила врата Турској на Балкан. (...) Турска политика је политика 'слона у стакларској радњи’,

Владимир Путин

јер она и када не жели зло, чини зло. Она долази на Балкан, на трусну политичку сцену, где има превише политичких проблема, а не доноси ни једно решење...”. Остаје нам да се питамо како ће се Турска понашати према Балкану у данашњим, донекле измењеним геополитичким односима после војног пуча, у контексту њеног новог приближавања Русији, а у светлу вишевековних руских интереса на Балкану.

Снага привреде

Аргумент који Турску данас чини регионалном силом јесте, пре свега, снажан економски раст, што јој омогућава много агресивнији наступ и у спољној политици. Турска економија је 16. у свету, а неки економисти процењују да ће ускоро ући у десет највећих. Сведоци смо да се последњих година, дакле сто година од балканских ратова, Турци враћају на ове просторе, овога пута не војно, већ инвестицијама, популарном културом, али и све агресивнијим вербалним наступима њихових политичара, који имају сигурну подршку међу домаћим муслиманима. Турска је држава бременита супротностима: у њој бесне унутрашњи сукоби, а увек је присутно и курдско питање. Последњих десетак година пролази процес демилитаризације и све јаче цивилне контроле у некад војној држави. Војска је у неколико наврата пучевима успевала да задржи секуларни карактер државе. У том смислу, није са-

свим извесно какве ће последице имати последњи покушај војног пуча. С друге стране, највише затворених новинара у свету је баш у Турској. Тамо се забрањују књиге, а иза решења је и велики број генерала и политичких противника владајуће АКП партије. Отуда не чуде масовне одмазде којима се данас служи Ердоганов режим да би сачувао и још више учврстио личну власт у земљи.

Када је реч о економском присуству Турске на Балкану, она је у неким земљама изузетно инвестиционо активна. У Бугарској је уложила 4,5 милијарде, а у Румунији девет милијарди долара. Њен економски утицај расте у Босни и Херцеговини, у јужној српској покрајини Косову и Метохији, Македонији и Црној Гори. Све је већи и војни утицај остварен обуком војски ових земаља. Верски утицај је такође велики. Неки аналитичари сматрају да се Балкан налази између заморене Европске уније, за коју се сматра да након Хрватске неће примити никога следећих 10 година, и надолазеће Турске. Са економијом која буја, Турска може бити шанса и за Србију, али и потенцијално велики проблем, јер је у последњих 20 година увек била на страни наших непријатеља у свим сукобима.

Економиста Махмут Бушатлија тврди да Србија од најновијег обнављања односа Турске и Русије може и економски да изгуби. Иако је Србија до сада успешно балансирала између потребе да има економски моћног партнера у Турској и опасности да њен превелики уплив утиче на дестабилизацију наше земље, економски аналитичари сматрају да је Ердоган завршио са инвестицијама на Балкану, јер за њих убудуће неће имати подршку Сједињених Држава. „Оно што засад видимо је жеља Турске да улаже у послове који изискују јефтину радну снагу, а не у образоване људе. Од обнављања односа Русије и Турске, Србија може само да изгуби. Раније је постојала шанса да ми

преуземо израду појединих делова за аутомобилску индустрију за Русе, што су раније радили Турци, што ће пропасти ако се измире. Други аспект је храна: чим са Турцима поправе односе, Руси ће почети да увозе храну из те земље, на чему ми поново губимо”, тврди економиста Бушатлија.

Србија је и у демографском смислу инфериорна, јер, како истиче Александар Раковић, Срби се налазе у демографској депопулацији, док народи који баштине отомански идентитет, као што су Бошњаци и Албанци, бележе демографски раст. „Према данашњој демографској слици, још ће се мешати карте на Балкану”, тврди Раковић, наговештавајући у том смислу бурна времена на Балкану. На промену демографске слике Балкана утицала су и етничка разграничења на полуострву која су отпочела по завршетку Првог светског рата, најпре, етничко разграничење између Грчке и Турске у Тракији, Малој Азији и Додеканезу, потом, између Грка у Турака на Кипру 1974; последњих деценија разграничење у Босни и Херцеговини на Републику Српску и Федерацију и најновије, на Космету. Остале су две нерешене области – Македонија и Рашка, односно Санџак, где се убудуће могу очекивати нове турбуленције. Санџак је уско грло Србије према Херцеговини и Црној Гори, за који је Турска веома заинтересована. Као „Зелена трансверзала”, под именом Новопазарски санџак, која је до балканских ратова Турску повезивала са Босном и Херцеговином, та област и данас добија сличну улогу у плановима турских стратега. Са Косметом под албанском јурисдикцијом, сепаратистички покрет у Санџаку добио је ослободилачку војску Косова на својим границама, што би за Србију могло представљати почетак још једне озбиљне кризе са неизвесним последицама.

Аја Софија

У координатама идеолошког неоосманства и „неосманској визији пожељног будућег Балкана“, Србија би, како тумачи професор Дарко Танасковић, „требало да постане значајан део модерне Румелије, што је био османлијски назив за Балкан“. „Изгледа да је она који у Србији осмишљавају и воде спољну политику, а и укупну политику“, уверен је Танасковић, „оваква визија постала јасна, па се у односима с Турском, која је несумњиво важан и потенцијално веома користан партнер Србије, опредељују за разложен приступ базиран на равноправности, узајамном уважавању и реципроцитету у поштовању државнонационалних интереса“.

Барак Обама

Нова геостратегијска равнотежа

Наше размишљање о савременим манифестацијама Источног питања не би било довољно уколико се бар не дотакнемо и најновијих збивања на Блиском истоку, у контексту њиховог утицаја на актуелно геополитичко престојаване међу великим силама у свету. Руско војно ангажовање у Сирији, позивамо се опет на Танасковића, доноси нови квалитет у међународним односима: „Доскоро су једино САД и њени савезници имали право и акциону способност да употребе оружје далеко од својих граница. Русија и Кина, у свему осталом неоспорно светске силе, ту димензију свог статуса из одређених разлога нису користиле. Русија је одлучила да је активира на изузетно значајном простору Блиског истока, за који се одавно држало да је ван њеног домашаја. Почела се успостављати нова геостратегијска равнотежа, а равнотежа је увек боља од асиметричности у односима снага. Без обзира на то што настоји да с Русијом одржава што складније односе, Турској руско војно деловање у региону из више разлога не може одговарати и до сада је гурало у НАТО 'забран', од којег је желела бар донекле да се еманципује“. Шта ће се на том плану дешавати после актуелног пуча у Турској и новог, потенцијалног приближавања Русији, остаје тек да се види.

Када се говори о руској стратегији на Блиском истоку, она је вишеслојна, а њен угаони камен је управо Сирија. Између осталог, Русија се ту профилише као опонент панисламизму и бранилац ауторитарних секуларних режима, у великој мери да би се као легитиман и равноправан играч вратила у глобалну шаховску партију, али пре свега из страха од преливања тих феномена на свој северни Кавказ, стратешки битан и насељен муслиманима.

Што се тиче САД, оне су у покушају заокрета у својој стратегији ка Азији редуковале листу приоритета на борбу против тзв. Исламске државе и чекање да се Русија и Турска

међусобно исцрпе и блокирају. Ипак, брутална ефикасност с којом Русија, са скромним ресурсима, шири свој утицај на Блиском истоку, фрустрација Турске и донекле осећај инфериорности у овом региону, као и парализа Европе да било шта учини по том питању, поново увлаче САД у вртлог блискоисточне политике. Стиче се, ипак, утисак да САД још лутају у уобличавању нове спољнополитичке доктрине, што се види и по нервозној и растрзаној председничкој кампањи, у којој нови естаблишмент не успева да се наметне и објасни потенцијално нову стратегију САД у свету.

За то време Сирија егзистира као средиште „најмалгнијег“ конфликта на планети, али и највећег „извозника“ миграната и избеглица из Азије ка Европи. Обичан лаик мора да остане запањен пред чињеницом до које је мере избегличка криза поделила и паралисала Европску унију. Европу не потреса само избегличка криза, овде је реч и о кризи међусобног поверења између држава чланица ЕУ, о кризи заједничког одлучивања, али и о дефинитивном неуспеху интеграције муслимана у европску заједницу народа. Последице по Балкан су погубне. Грчка је практично жртвована и де факто претворена у прихватни центар. Србија и Македонија постале су тампон-зона између Грчке и Мађарске, која се све више перципира као стварни граничар Европске уније. Хрватска, Румунија и Бугарска остављене су без реалне могућности да постану део шенгенског простора, још мање монетарне уније. Аналитичари сматрају да је Турска свесно одлучила да десетине хиљада избеглица усмери према Европи, што је, поред осталог, моћно средство уцене и својеврсне освете због великог односа који ЕУ исказује према давнашњим, премда не сасвим искреним аспирацијама ове малоазијске државе да јој се прикључи. Мигрантском метастазом, која је већ поприлично изменила демографску слику Европе, Источно питање добија нову и изузетно опасну димензију, чије се крајње последице у овом тренутку не могу сагледати. ■

(Крај)

ГЕНЕРАЛ КОСТА МИЛОВАНОВИЋ КОКА

ПЕДАГОГ, ДИПЛОМАТА И ИСТРАЖИВАЧ

Српски генерал Коста Миловановић Кока, оставио је велики траг у српској, нарочито војној историји. Најпре као генерал, професор Војне академије и војни изасланик, али и као конструктор једне од најбољих пушака на свету крајем 19. века, која је по њему названа „маузер-кокинка“.

Тај знаменити Србин, занимљиве и нарасе богате биографије, рођен је у Београду 1847. године. После стеченог основног и средњег образовања, Коста Миловановић је 1861. године уписао Артиљеријску школу у Крагујевцу. Дипломирао је у шестој класи питомаца Војне академије. У артиљеријског потпоручника произведен је 1868. године. Потом је, у периоду од 1872. до 1873, као државни питомац годину дана провео у Берлину, где се даље усавршавао из области артиљерије. По повратку из Берлина, 1873. године, постао је деловођа артиљеријске инспекције.

Миловановић је каријеру усмерио и ка педагошком раду па је тако, од 1874. до 1882, био професор на Војној академији. Писао је радове из области артиљерије и балистике, које је објављивао у часописима „Војин“ и „Ратник“. Такође, објавио је и три књиге – „Артиљерија на земљишту“, „Настава за гађење у нишан из топова“, „Привремени пропис за руковање са острганима и артиљерија“. Занимљиво је да је Коста Миловановић 1885. године изабран за дописног члана Српског ученог друштва, али и да је одбио чланство претече данашње САНУ. Уз његово име стоји да је „узето на знање писмо да се не прима избора“.

Ипак, Коста Миловановић је, можда, највећу славу стекао захваљујући конструкторском раду. Наиме, од момента када је 1853. године француски инжењер Шарл Лубрије отворио Тополивницу у Крагујевцу, започиње велики успон српске војне индустрије. Томе је, свакако, допринео и конструкторски рад мајора Косте Миловановића. Када је одлучено да се приступи модернизацији стрељачког наоружања, при Артиљеријском комитету расписан је конкурс за одабир пушчаног модела. Један од чланова комисије био је и Коста Миловановић.

На конкурс су се појавиле готово све значајније фабрике за производњу оружја тога времена, између осталих и фабрика „Маузер“. Комисија је одабрала неколико модела, међу којима се нашла пушка М.1871 калибра

Конструисао је најбољу светску пушку с краја 19. века, која је по њему названа „маузер-кокинка“, српски генерал, професор Војне академије и дипломата уписао се међу бесмртне конструкторе оружја

11 mm и њена модификована варијанта М.1871/78. Управо је та модификована варијанта пушке заинтересовала Косту Миловановића, који је унапредивши њене балистичке перформансе, конструисао модел званично назван „пушка острагуша модел 1880“, система Маузер – Миловановић, с клинастим олуцима и калибром 10,15 mm, која је крајем 19. века сматрана најбољом на свету. Модификована верзија, коју је касније унапредио Коста Миловановић, први пут је испробана на Бањичком стрелишту. Фабрика „Маузер“ је после тога српској војци испоручила сто хиљада пушака модела који је дорадио и унапредио Коста Миловановић Кока.

Осим у области практичног и конструкторског рада, мајор Коста Миловановић истакао се у још једној служби, тада врло важној за дипломатију Кнежевине Србије – био је први војни изасланик Србије. Оног момента када је на Берлинском конгресу 1878. године Србија добила независност, стекла је и међународно право да шаље своје изасланике.

По завршетку Берлинског конгреса, Србија је упутила изасланике у најзначајније европске престонице. У оквиру државне дипломатије, почела је да се развија и војна дипломатија, те је и војска припремала изасланике. Први војни изасланик Кнежевине Србије у Аустроугарској био је управо мајор Коста Миловановић. Отпутовао је у Беч, где је на дужности војног изасланика остао све до 1880. године. Током српско-бугарског рата (1885–1886) враћен је у Србију како би приступио Врховној команди. По завршетку рата, Миловановић је поново отишао у Беч, и на дужности изасланика остао до 1890. године. У чин генерала унапређен је 1897. године, када је и пензионисан. Умро је 1905. године у Београду. ■

Др А. СТЕЉА

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
ГЕНЕРАЛШТАБ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ
Управа за људске ресурсе

ОБАВЕШТАВА

војнике у резерви из евиденције регионалних центара Министарства одбране о попуни слободних радних места професионалних војника, на одређено време, у Специјалној бригади

У МЕСТУ СЛУЖБОВАЊА НИШ

1. саобраћајна служба (возачи).

У МЕСТУ СЛУЖБОВАЊА ПАНЧЕВО

2. пешадија,
3. служба телекомуникације,
4. саобраћајна служба (возачи).

1. Услови пријема у професионалну војну службу у својству професионалног војника

У професионалну војну службу у својству професионалног војника, на одређено време, могу бити примљени држављани Републике Србије, који испуњавају следеће услове:

Општи услови:

- 1) да су здравствено способни за службу у Војсци Србије (што утврђује надлежна војнолекарска комисија);
- 2) да им раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа (за лица која су раније била у радном односу у државном органу);
- 3) да нису осуђивани на казну затвора од најмање шест месеци;
- 4) да нису старији од 30 година;
- 5) да су одслужили војни рок са оружјем;
- 6) да задовољавају минимално прописане вредности критеријума психолошке процене за пријем у професионалну војну службу;
- 7) да задовољавају минимално прописане вредности критеријума провере физичке способности за пријем у професионалну војну службу;
- 8) да су безбедно проверени и да немају безбедносних сметњи за рад у Војсци Србије и ван Војске Србије (што утврђује Војнобезбедносна агенција).

Поред општих, кандидати за попуну слободних радних места професионалних војника у Специјалној бригади морају испуњавати и следеће услове:

- 1) за возаче, надлежна војнолекарска комисија утврђује здравствену способност за возаче моторних возила у Војсци Србије;
- 2) кандидати треба успешно да заврше селективну обуку;
- 3) потребно је да су кандидати који конкуришу за пријем на радна места пливачи;
- 4) за радна места на р. бр. 1. и 4: могу конкурисати лица која имају возачку дозволу најмање Ц категорије;

- 5) за радно место на р. бр. 3: могу конкурисати лица која су завршила гимназију (природно-математички смер) или имају најмање 3. степен стручне спреме електротехничке или техничке школе (електро, ПТТ или информатички смер) или саобраћајне школе (смер телекомуникације или техничар ПТТ саобраћаја) или која су у току служења војног рока обучена за обављање дужности у служби телекомуникације.

2. Подношење пријаве и потребна документација

Образац пријаве за попуну слободних радних места професионалних војника кандидат добија, попуњава и подноси 17. октобра 2016. године најкасније до 9.00 часова у Специјалној бригади (касарна „Аеродром“ ул. Сарајевска бб у Нишу или касарна „Растко Немањић“ ул. Јабучки пут бб у Панчеву).

Позивају се кандидати који су се пријавили за попуну слободних радних места професионалних војника, да у року од 15 дана од дана пријављивања, приложе:

- 1) извод из матичне књиге рођених (оригинал или фотокопија оверена у суду, општини или код јавног бележника – уколико није на новом образцу не старији од 6 месеци);
- 2) уверење о држављанству (оригинал или фотокопија оверена у суду, општини или код јавног бележника – не старије од 6 месеци);
- 3) потврду државног органа да кандидату није раније престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа (за лица која су раније била у радном односу у државном органу);
- 4) уверење Центра Министарства одбране за локалну самоуправу да је кандидат одслужио војни рок са оружјем (оригинал или фотокопија оверена у суду, општини или код јавног бележника);
- 5) копију дипломе о стеченом образовању (фотокопија оверена у суду, општини или код јавног бележника);
- 6) копију возачке дозволе (фотокопија оверена у суду, општини или код јавног бележника – за лица која конкуришу за саобраћајну службу).

Одредбом члана 9. и члана 103. Закона о *ојшћем ујравном постоујку* („Службени гласник РС”, бр. 18/2016) прописано је, између осталог, да орган може да врши увид, прибавља или обрађује личне податке о чињеницама о којима се води службена евиденција, осим ако странка изричито изјави да ће те податке прибавити сама.

Документа о чињеницама о којима се води службена евиденција су: извод из матичне књиге рођених, уверење о држављанству, потврда државног органа да кандидату није раније престајао радни однос у државном органу, због теже

повреде дужности из радног односа, уверење Центра Министарства одбране за локалну самоуправу да је кандидат одслужио војни рок са оружјем и возачка дозвола.

Потребно је да кандидат, уз наведен доказ на редном броју 5 (копија дипломе о стеченом образовању), достави изјаву којом се опредељује за једну од могућности, да орган прибави податке о којима се води службена евиденција или да ће то кандидат учинити сам у року од 15 дана од дана пријављивања. Изјаве се подnose на дан пријављивања за попуну слободних радних места, а примери изјава налазе се на сајтовима МО и Војске.

Неблаговремене, неразумљиве, недопуштене или непотпуне пријаве уз које нису приложени сви потребни докази на тражени начин неће се узимати у разматрање.

3. Избор кандидата за попуну слободних радних места

Селекција кандидата из грађанства за попуну слободних радних места професионалних војника реализује се у три дела. У првом делу, у трајању од једног дана, кандидати подлежу општем лекарском прегледу и провери физичке способности. Провера физичке способности изводи се на дан доношења пријаве, а кандидати су у обавези да са собом понесу спортску опрему: патике, тренерка – шорц, мајица (сопствени избор). У другом делу, у трајању од једног дана, кандидати подлежу психолошкој процени. У трећем делу, у трајању од једног до два дана, кандидати подлежу медицинско-здравственој процени.

Изборни поступак ће се спровести само међу кандидатима који испуњавају услове за пријем на радно место за које су се пријавили.

Поступак избора кандидата спроводи се по принципу елиминације, тако да неиспуњавање критеријума на претходној провери – процени искључује упућивање на даље провере-процене.

Ради вршења психолошке процене, кандидати за попуну слободних радних места професионалних војника биће упућени у надлежну војноздравствену установу (у Београду, Нишу или Новом Саду), према распореду који ће израдити и са којим ће их упознати Команда Специјалне бригаде.

Резултате пријављених кандидата утврдиће Комисија Специјалне бригаде на основу следећих мерила за избор:

1) завршени ниво школовања – до 25 бодова (основна школа 5 бодова, средња школа 3. степен 15 бодова, средња школа 4. степен или виши ниво образовања 25 бодова);

2) провера физичке способности – до 35 бодова (производ коначне оцене и броја 7);

3) психолошка процена кандидата – до 40 бодова (производ коначне оцене психолошке процене и броја 8).

Кандидати који са најбољим резултатом испуне мерила за избор, биће упућени на медицинско-здравствену процену у надлежну војноздравствену установу, ради утврђивања здравствене способности за професионалну војну службу. За наведене кандидате извршиће се безбедносна провера за пријем на рад у Војску Србије.

Позиви и сва писмена документа достављају се кандидату на адресу коју кандидат наведе у пријави за пријем.

Уколико се кандидат не одазове позиву ради обављања општег лекарског прегледа, физичке провере, психолошке процене и упућивања на медицинско-здравствену процену, сматраће се да не жели да ступи у професионалну војну службу.

Приликом доласка на проверу општих способности (општи лекарски преглед и провера физичких способности), поред потребне спортске опреме, кандидати обавезно носе и личну карту.

Све евентуалне трошкове путовања до Специјалне бригаде (ул. Сарајевска бб у Нишу или ул. Јабучки пут бб у Панчеву) и војноздравствених установа, ради реализације првог дела селекције, психолошке и медицинско-здравствене процене, као и евентуалне трошкове смештаја и исхране, носе кандидати који су се пријавили за попуну слободних радних места професионалних војника.

Комисија Специјалне бригаде утврдиће испуњеност услова за пријем у професионалну војну службу и до 12. децембра 2016. године отпочети са реализацијом селективне обуке са здравствено способним кандидатима који са најбољим резултатом испуњавају мерила за избор (обука у трајању од 9 седмица ради попуне свих слободних радних места биће реализована на а. Ниш. ул. Сарајевска бб).

Уколико се кандидат не одазове позиву за селективну обуку у року који му је одређен сматраће се да не жели да ступи у професионалну војну службу, а уместо њега позваће се други кандидат са листе за избор. Све евентуалне трошкове путовања до Специјалне бригаде (ул. Сарајевска бб у Нишу), ради реализације селективне обуке, носе кандидати који су позвани на обуку.

4. Закључивање уговора о раду на одређено време

Комисија Специјалне бригаде утврдиће до 13. фебруара 2017. године испуњеност услова за пријем у професионалну војну службу и сачинити извештај са предлогом кандидата за пријем.

Одлуку о избору кандидата за пријем у професионалну војну службу донеће надлежни старешина, о чему ће писаним путем бити обавештени сви кандидати који су учествовали у изборном поступку.

Кандидати ће обавештење о резултатима избора добити од Команде Специјалне бригаде почев од 20. фебруара 2017. године.

Са изабраним кандидатима закључује се уговор о раду на одређено време и примају се наредбом надлежног старешине у професионалну војну службу 1. марта 2017. године у својству професионалног војника на период од шест месеци, уз могућност продужења уговора о раду на период до 3 године и обнављања истог до навршених 40 година живота.

Уколико се кандидат не одазове позиву ради закључења уговора о раду сматраће се да не жели да ступи у професионалну војну службу, а уместо њега позваће се други кандидат са коначне листе за избор.

Лица примљена у професионалну војну службу остварују сва права и обавезе у складу са Законом о Војсци Србије („Службени гласник Републике Србије”, број 116/2007, 88/2009, 101/2010 – др. закон, 10/2015 и 88/2015 – УС).

Додатне информације могу се добити на броју телефона 013/326-221.

Информације су доступне на сајту Министарства одбране (www.mod.gov.rs) и Војске Србије (www.vs.rs) ■

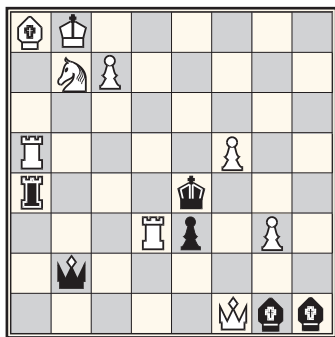

ИЗАБРАНИ ПРОБЛЕМИ

СТРАТЕШКИ ПРОБЛЕМИ АРНОЛДА ЕЛЕРМАНА

Аргентински шаховски композитор Арнолдо Елерман (1893–1969) аутор је око пет хиљада проблема, већином стратешких двоцвета, освојивши 120 првих награда од 600 награђених остварења. Доносимо два његова првонаграђена проблема, која се одликују разноврсношћу идеја (полуповезивање, укрштени шах, сецишта). Решења доносимо у следећем броју.

Проблем број 1. – Мат у 2 потеза
Меморијал Гвиделија 1925.
– 1. награда
Арнолдо Елерман Аргентина

Позиција на дијаграму:

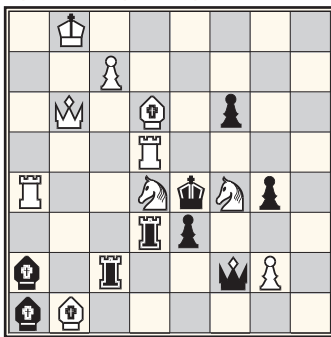
Бели: Kb8, Df1, Ta5, Td3, La8, Sb7

пешаци: c7, f5, g3 (9 фигура)

Црни: Ke4, Db2, Ta4, Lg1, Lh1

пешак e3 (6 фигура)

Проблем број 2. – Мат у 2 потеза
„Handelsblad“, 1918.
– 1. награда
Арнолдо Елерман, Аргентина

Позиција на дијаграму:

Бели: Kb8, Db6, Ta4, Td5, Lb1, Ld6

пешаци: c7, g2 (10 фигура)

Црни: Ke4, Df2, Tc2, Td3, La1, La2

пешаци: e3, f6, g4 (9 фигура)

Припремио Владимир ШАРИЋ

У колонама и редовима, водоравно и усправно, у празна поља упишите једноцифрене бројеве од 1 до 9 који недостају. Сваки број има своје место, не сме да се понови исти број ни у усправној колони ни у водоравном реду, нити у квадрату 3x3.

У		5	4	8			
К	9		7				5
О				5	6		8
Д	4				2		6
А			7	3			
С	6	1					9
У	2	8	5				
К	7			8			2
О			2	6	1		

Решење коњићевих скокова: Лепо је бити частан, али је врло важно бити у праву; Велики народи заборављају патње, али не и понижења.

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЋОКИЋ

	1		2	3	4	5	6	7		8		9	10	11	12	13	14		15		16	
17									18										19			
		20									21										22	
23				24									25									
26						27									28							
29								30									31					
32										33										34		
35			36										37									
38					39									40								
41						42										43						
44								45												46		
		47								48												
49				50									51									

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО: Василија, атоналан, кас, и, приданак, стругара, т, сир, шумарски, Стеванка, Озава, анаеробе, настор, катунар, глиненац, папе, Облимићево, ледити се, ИТ, шр, Книћанка, угајивати, капа, реткости, немаран, отанке, растанци, Енара, линирање, точкасто, НИР, а, Аталанта, настанак, к, циц, семитски, такеља.

ВОДОРАВНО:

17. Пољопривредна вучна возила, 18. Посуда за салату, 19. Префикс за дубоку старост, 20. Становница Словеније, 21. Одрпан човек, одрпанац, 23. Име глумице Томпсон, 24. Наш глумац, Борис, 25. Плод у облику ситне крушке, 26. Ђамилин имењак, 27. Предмет обраде, 28. Античко пророчиште, оракулум, 29. Тропско воће, 30. Изузетан, 31. „Снежни човек“ са Хималаја, 32. Име композитора Варткеса, 33. Терати коња равном, 34. Информационе технологије (скр.), 35. Република Србија (скр.), 36. Северинова имењакиња, 37. Заједљиви, иронични људи, 38. Прастановник Италије, 39. Роман Карела Чапека, 40. Врста дрвене папуче, 41. Жичани музички инструмент, 42. Болест услед недостатка витамина Б, 43. Парагвајски фудбалер, Роберто, 44. Каријеристи, лакташи, 45. Есенцијални нутријент у људском телу, 46. Катран, 47. Острво познато из романа „Моби Дик“, 48. Велика хладноћа (израз.), 49. Име кошаркашице Дабовић, 50. Позната слика Франциска Гоје, 51. Врста велике змије.

УСПРАВНО:

1. Јединица КоВ ВС која обележава свој дан 7. октобра, 2. Производ распада материје (хем.), 3. Класа (скр.), 4. Енергане, 5. Показна заменица, 6. Човек који живи од ренте, 7. Немачко женско име, 8. Цртеж на сребру (арап.), 9. Биљка која садржи млечни сок, 10. Акционарско друштво (скр.), 11. Медицинско шило, 12. Затвор, хапс, 13. Раково месо, 14. Место у Француској (обрнуто РОНА), 15. Поучни савети, 16. Жена аналитичарка, 18. Званичан извештај (стр.), 19. Окрајак, 20. Монашко пребивалиште, 21. Учестали глагол (лат.), 22. Ударање ногама, 24. Женско име, 25. Шупљине у телу (лат.), 27. Помало сиво, 28. Безимен, 30. Све што се тиче Арапа у прошлости, 31. Британски брод потонуо 1912. године, 33. Ствари које се причају (лат.), 34. Оштар, јак (мед.), 36. Главни град Грчке, 37. Шпанско острво у Средоземном мору, 39. Боксерско борилиште, 40. Име више места у Србији, 42. Део наследства, 43. Позади, 45. Еманација (скр.), 46. Министарство одбране (скр.).

СЛУЧАЈ РАНКОВИЋ ИЗ АРХИВА КОС II

– II издање

Светко Ковач, Бојан Димитријевић,
Ирена Поповић Григоров
Броширано, 15x23, 548 стр.
шифра: 111316; цена: 1.210,00 динара;
са попустом: 847,00 динара

Анотација: Књига говори о афери која је променила ток историје социјалистичке Југославије. У центру те афере био је Александар Ранковић, први човек југословенских и српских служби безбедности и организациони секретар Комунистичке партије. Заснована на до сада непознатој архивској грађи Војне службе безбедности, књига проблематизује читаву „Брионску аферу“, супротстављајући нове и непознате податке тада изреченим оптужбама.

ОДБРАНА

НОВО
ИЗДАЊЕ

НОВО
ИЗДАЊЕ

ОБАВЕШТАЈНА СЛУЖБА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ У ВЕЛИКОМ РАТУ (1914-1918)

Милан Мијалковски, Душко Томић,
Звонимир Пешић, Зоран Антић
Броширано, 15x23, 368 стр.
шифра: 111326; цена: 1.485,00 динара;
са попустом: 1.039,50 динара

Први ешелон у борби за ослобођење и уједињење Краљевине представљала је Војна обавештајна служба Србије. Врховна команда Српске војске постављала је високе захтеве и задатке својим обавештајцима и они су чинили огромне напоре да те задатке изврше у предратним, ратним или послератним условима.

ОДБРАНА

Снимок Горан Станковић

ОДБРАНА

Специјални
прилог
153

ОДЛИКОВАЊА
ВОЈВОДЕ
ПЕТРА
БОЈОВИЋА

ЗНАМЕЊА
СЛАВЕ
И ЧАСТИ

НА ВОЈВОДСКОМ

Пише Радивоје БОЈОВИЋ

Ратна знамења „Четири бојне војводе“ српске војске имала су необичну судбину. Од декорација Радомира Путника сачувани су само ордени, које је понео приликом одласка из Србије. Из заоставштине војводе Степе Степановића, дароване Војном музеју 1937. године, после Другог светског рата остала су само два ордена и повеље. Празнину у збиркама које се односе на период Првог светског рата попунила су одликовања војводе Живојина Мишића, а војводски мундири Петра Бојовића до сада су излагани без декорација.

Сабљом и пером

Војвода Петар Бојовић рођен је у селу Мишевићи, код Нове Вароши, 16. јула 1858. године. Из старе Србије са родитељима доселио се у село Радаљево код Ивањице 1867. године. Гимназију је похађао у Ужицу и Београду, а у Артиљеријску школу ступио је 1875. године. У првом српско-турском рату био је писар при главној интендантури Врховне команде у Параћину. Чин поднаредника добио је 1876. године, а пред почетак другог рата с Турском унапређен је у чин наредника и распоређен на дужност у батерију Дринске артиљеријске бригаде. У току гоњења непријатеља према Преполцу, командовао је артиљеријском ватром с брда Умац, која је тукла турске јединице у селу Плана.

После закључења мира питомци XII класе одликовани су ратном споменицом и у јесен 1878. године наставили школовање у Артиљеријској школи. Током следеће године наредник Петар Бојовић провео је неколико месеци на практичној обуци у пешадијским и инжињеријским јединицама београдског гарнизона. Учешиће у ратовима дошло му је први официрски чин пре завршетка школовања, а у чин артиљеријског потпоручника произведен је 1880. године. Када је наредне године завршена настава на накнадном курсу и када су сведени резултати припало

Диплома Војне академије артиљеријског потпоручника Петра Бојовића, 1881. године

Д МУНДИРУ

3

*Пиџомци
Лука и Пејар Бојовић,
1876. године*

му је прво, а његовом брату Луки Бојовићу (1856–1929) четврто место у рангу међу официрима XII класе Војне академије. Изузетне резултате у школовању потврдио је својим радом на стручној литератури. Преводе „Посматрање о железницама“ и „Вођ патроле“, дело немачког војног писца Јохана Рајценштајна, објављене на почетку излагања часописа „Ратник“ потписао је „Петар Бојовић питомац Војне академије“. Академски знак, добијен крајем 1881. године, поводом тридесетогодишњице оснивања Артиљеријске школе, био му је најдраже признање у животу.

По завршетку школовања потпоручник Бојовић распоређен је на дужност водника 1. батерије 1. пука у Београду. Прве године напорне водничке службе нису га одвојиле од рада на стручном усавршавању и војној књижевности, на шта га је подстицао инжењеријски пуковник Коста Радисављевић, од кога је настави из предмета „Војне комуникације и логорне грађевине“ добио прва обавештења о радовима белгијског генерала Анрија Бријалмона. Државна штампарија у Београду објавила је 1883. године обимно дело „Бојна тактика пешадије, коњице и артиљерије“, у преводу потпоручника Петра Бојовића. Исте године, са својим професором капетаном Војом Кончаром, штампао је превод Бријалмонове књиге „Утврђивање држава и утврђени логори“, у којој је потписао превод другог дела.

Петар Бојовић је почетком 1884. године унапређен у чин поручника и преведен у коњицу. Приликом посете Београду аустроугарског престолонаследника Албрехта, као водник гардијског ескадрона одликован је Витешким крстом ордена Франца Јозефа. Пошто је „прилично“ знао немачки и служио се француским језиком, систематски је радио на упознавању коњице и проучавао страну литературу. У јесен 1885. године одређен је да са инжењеријским пуковником Стеваном Здравковићем присуствује великим маневрима француске војске.

О личном животу поручника Петра Бојовића из првих година официрске службе остали су само подаци о једној казни и две веридбе. Кажњен је 1882. године „с

Диплома о унапређењу њишомца Артиљеријске школе наредника Петра Бојовића у чин артиљеријског њишоручника Београд, 21. јул 1880. године

десет дана затвора, што је ушао у кафану кроз прозор и тамо се недоликујући официру понашао“. Два министарска одобрења женидбе „у начелу“ говоре о његовим плановима да на најбољи начин уреди лични живот и његовој заљубљивој природи.

Као водник 2. ескадрона 2. коњичког пука поручник Петар Бојовић учествовао је у српско-бугарском рату (1885–1886). Непосредно по формирању Коњичка бригада упућена је на границу са задатком да обезбеђује концентрацију војске у рејону Пирота. Уочи отпочињања ратних дејстава 2. ескадрон упућен је у састав Шумадијске дивизије. Учествовао је у борбама на Врпачи, Плочи, Сливници, Драгоманском теснацу, Нешковом вису и Пироту.

Од децембра 1885. године до краја рата заступао је начелника штаба Шумадијске дивизије. Поред Споменнице „за заслуге стечене у борби пред непријатељем“ одликован је Златном медаљом за храброст 10. марта 1886. године. После српско-бугарског рата поручник Бојовић је као водни официр краљеве гарде вредно учио и припремао се за одлазак на генералштабну припрему. Решењем министра војног, крајем 1886. године, прекомандован је на службу у Главни генералштаб. Заједно са поручником Степаном Степановићем провео је годину дана на непосредном усавршавању и практичном раду. У лето 1887. године, као топомер, премеравао је секције Уба и Каменице за израду генералштабне карте Краљевине Србије. На крају године добио је оцену с препоруком: „На служби прилежан, издржив,

Петар Бојовић из поручничких дана

постојан, поуздан. У радовима топомерским врло добар. Ради на своме усавршавању за ђенералштабну струку”.

Крајем 1887. године упућен је у Француску, у коњицу, ради упознавања француске војске и учења језика. У чин капетана унапређен је 1888. године. После повратка у Србију враћен је на припрему у Главни генералштаб. На крају године, пуковник Јован Мишковић забележио је: „Подједнако употребљив за трупну и канцеларијску службу. Ради на књижевности добро”. Од 24. новембра 1889. био је ађутант начелника Главног генералштаба. На основу резултата у току двогодишње припреме и на командантском путовању преведен је у генералштабну струку 27. јула 1890. године. Као командир 3. чете 3. гардијског батаљона одликован је грчким Орденом Светог Спаситеља IV реда 1889. године и дан-

ским Орденом Данеборг III реда 1891. године. За време службовања у Београду био је члан Одбора Офицерске касине и читаонице.

У лето 1891. године Петар Бојовић положио је испит за чин генералштабног капетана прве класе и, пре него што је изашао указ о унапређењу, постављен је за начелника Штаба Моравске дивизије. На предлог министра спољних послова био је именован за вице-конзула у Пљевљима, али се Турска није сагласила с отварањем српског конзулата. На служби у Нишу остао је пет година.

Тежња ка вишем командовању

Почетком јуна 1893. године положио је мајорски испит пред комисијом, чији је председник био пуковник Радомир Путник. У чин генералштабног мајора унапређен је исте године. Годишњој оцени команданта дивизије начелник Главног генералштаба пуковник Јован Мишковић дописује напомену „да је потребно да командује батаљоном”.

У оквиру јесење вежбе резервног састава пешадије министар војни је 1894. године наредио извођење маневара Моравске и Тимочке дивизије. Истовремено, мајор Бојовић добио је задатак из Главног генералштаба који је требало да реши у оквиру своје надлежности. Маневри су одржани између Ниша и Књажевца, 30. септембра и 1. октобра 1894. године. Другог дана руководилац маневра пуковник Јован Мишковић оценио је маневарски рад: „Углавном као коректан и одговарајући општој и посебним идејама и владајућим ситуацијама и појединим фазама и моментима маневра” и старешинама саопштио примедбе и напомене. Оцена рада мајора Бојовића остала је записана на крају године: „Није показао довољно ревности и пажње као начелник дивизијског ђенералштаба у јесењим маневрима и изради стручних послова и у решавању датог му задатка раније”.

Непосредно по завршеним маневрима мајор Бојовић премештен је за команданта 4. гардијског батаљона. Према заслугама стеченим „за краља и отаџбину” одликован је Орденом таковског крста V реда 1894. године. У Крагујевцу је остао на дужности две године. Био је „за трупну и за административну службу врло употребљив, јер законе, правила и прописе зна врло добро и примењује их добро”. На маневрима Дунавске и Шумадијске дивизије, почетком октобра 1895. године, командовао је 4. гардијским активним пешадијским пуком. Командант шумадијског пешадијског пука потпуковник Богдан Дамњановић забележио је: „Батаљоном командује врло добро, а у миру и рату могао би командовати и пуком. Опште спреме врло добре”. Мајор Бојовић је у Крагујевцу упознао Милеву Јовановић, са којом се венчао у крагујевачкој саборној цркви 4. јуна 1893. године. Са њом је имао шесторо деце – синове Божидара (1894–1962), Војислава (1895–1915), Добросава (1898–1971) и Радослава (1904–1906) и ћерке Јелицу (1896–1955) и Раду (1900–1959).

Мајор Бојовић био је „јахач, пливач и стрелац врло добар. У служби радан и заузимљив из сопствених побуда“. У личном животу био је „економ врло добар, материјалним потребама снабдевен. Носи се чисто. Дугова нема. Официрски дом радо посећује и виђа се по другим јавним угледним локалима. Дружи се махом са официрима, а ређе и са одличним грађанима“. За потпредседника Управног одбора Официрског дома биран је 1894. године. На предлог министра војног 1896. одликован је Орденом таковског крста IV реда.

Октобра 1896. године Бојовић је из Крагујевца прекомандован у Зајечар, на дужност начелника Штаба Тимочке дивизијске области, где је провео шест месеци. Командант дивизије пуковник Божидар Јанковић био је врло задовољан: „Потпуно спреман за самостално командовање пуком и у тактичком и у васпитном и у административном погледу, а заслужује виши положај. Шест месеци заступао је команданта кадровске пешадијске бригаде корисно. У служби врло тачан, уредан и брижљив. Полаже довољно бриге за образовање официра и васпитање војника. Ужива поштовање потчињених“.

За вршиоца дужности шефа Мобилизацијског одсека Операцијског одељења Главног генералштаба Бојовић је одређен у пролеће 1897. године. Ту се први пут сусрео с крупним проблемима организовања српске војске. У дискусијама које су се односиле на пешадијска егзерцирна правила залагао се за начело „да подједнаку вредност треба давати и удару ножем, бајонетом, бар за нас Србе“. Оставши усамљен у својим виђењима будуће српске војске, своје мишљење изнео је у часопису „Ратник“: „Тврдо сам уверен, да ће само онај да односи победе, који своју одлучност носи на врховима својих бајонета“ и аргументовано оспоравао постојећа решења и нека поглавља из нешто раније објављеног прилога Павла Јуришића Штурма. Пошто је објављен последњи наставак његовог критичког текста, у септембру 1897. године, изашао је указ којим се на сопствену молбу преводи у пешадију. Међусобна веза та два догађаја је очигледна, али се не зна да ли је било још разлога за повлачење у трупу једног узорног и даровитог официра.

У чин пешадијског потпуковника Петар Бојовић унапређен је 1897, када је и примио дужност команданта 15. пука. Следеће године у јуну премештен је на дужност команданта 12. пука у Зајечар. У току лета је „као заступник команданта бригаде вршио преглед над батаљонском школом 5. гардијског и 14. пешадијског пука“. Приликом прегледа рада пуковске школе, командант Тимочке дивизијске области генерал Илија Ђукнић затекао је задовољавајуће стање у 12. пуку, пошто су официри „похвално заложили своју способност, снагу и вољу“ у извођењу обуке, а у егзерцирним правилима „командант пука схватао задатке и примењивао борбене поретке“.

Потпуковник Бојовић оцењен је као: „Спреман и образован официр. Има тактичке подобности. Има иницијативу у раду и ову код млађих развија. Има добар такт у командовању и ужива у команди љубав и добар глас. Ради на развијању моралних особина. Потпуно спреман

Пуковник Пејар Бојовић, 1901–1902. године

за команданта пука“. Због тога је у августу 1900. године постављен за команданта 11. пешадијског пука „Краљице Наталије“. На крају трогодишњег периода забележено је да је пуком „командовао на задовољство“. Као командант пука, два пута одликован је Орденом белог орла V реда у знак „краљевског благовољења“ 1899. и Орденом таковског крста III реда „на предлог министра војног“ 1900. године.

За време службовања у Зајечару, потпуковник Петар Бојовић био је повереник Српске књижевне задруге. На њеној годишњој скупштини, 12. маја 1900, управа га је прогласила за добротвора, пошто је за „две године нашао више од 300 чланова и купаца“. За „усрдно помагање просветне тежње Српске књижевне задруге“ одликован је Орденом Светог Саве III реда 1900. године.

По свом образовању и преданости служби био је веома цењен официр, па је септембра 1900. године по-

стављен за помоћника начелника Команде активне војске. Пуковник Божидар Јанковић сматрао је да ће због савремене стручне спреме бити „као ранији ђенералштабни официр корисно употребљив и за ђенералштабне послове“. На његов предлог, почетком 1901. године, враћен је у генералштабну струку. Био је члан комисије која је израдила „Привремена пешадијска егзерцирна правила“. Ту проблематику анализирао је на основу најновијих ратних искустава у два наврата у часопису „Ратник“.

У чин генералштабног пуковника унапређен је 1901. године, и примио је дужност команданта Моравске пешадијске бригаде у Нишу. После првог сусрета са њим, пуковник Лазар Чизмић забележио је: „Још је млад бригадир, а има услова да буде у своје време добар командант дивизије“. Од 15. до 21. јула 1902. Бојовић је учествовао на командантском путовању ради решавања тактичких задатака на правцу Ниш – Лесковац – долина Ветернице – долина Лепенице – Владичин Хан, под руководством генерала Божидара Јанковића. На крају путовања командант Моравске дивизијске области оценио је да „пуковник Петар Бојовић ради с потпуним познавањем свеколиких чињеница, довољно брзо и с довољно самопоуздања. Он је и раније више пута у оваквим путовањима учествовао, а имао је прилика да и сам вежба у том како потчињене му команданте, тако и приправнике за ђенералштабну струку, те се корисно као самостални руковаца ових радова употребити може“. У јесен 1902. године на маневрима Моравске и Тимочке дивизије командовао је пешадијском бригадом.

За показане резултате на дужности помоћника начелника Команде активне војске и успешно командовање бригадом одликован је Орденом белог орла IV реда 1902. године. У његову годишњу оцену генерал Божидар Јанковић унео је следе-

ћа запажања: „Стручне спреме темељне. Способан за све послове ђенералштабног официра. Поуздан командант пешадијске бригаде“.

Као командант пешадијске бригаде, пуковник Бојовић се вратио раду на војној литератури, са жељом да искуства стечена „наизменичном службом у трупи и штабовима, као и присуством у испитним комисијама и учествовањем у ђенералштабним путовањима“ пренесе младим официрима. После прилога „План за битку“, стратегијске студије по генералу Левалу, објављеног у „Ратнику“, Бојовић је крајем фебруара 1902. године предао нишком штампару Ђорђу Мунцу рукопис „Метода за решавање тактичких задатака у граница-

Породица генерала Пејтра Бојовића, 1913–1914. године

ма сдружених одреда". Тај приручник био је намењен превасходно трупним официрима, а настао је по узору на популарно дело „Упут за тактичку обуку“ потпуковника Грипенкерла, управника немачке Ратне школе. У књизи су обрађени тактички задаци, постављени на земљишту у околини Ниша, по угледу на испитна питања комисија и генералштабних путовања, где се од кандидата очекивало да примени начела тактике, рат-

не и делом генералштабне службе и усклади дејства појединих родова оружја. За време службовања у Нишу, Бојовић је објавио још три књиге: „Шта имамо и можемо да очекујемо од егзерцирних правила уопште, а шта од пешадијских посебице“, делимичан превод књиге бугарског пуковника Стојана Тошева „За књаза и отаџбину“ (1903) и „Упут за обуку регрута у ратној служби“ (1904), када је већ командовао дивизијом.

Генерал Пејшар Бојовић на коњу, 1916. године

Командант дивизијске области

Мајски преврат и вест о смрти краља Александра Обреновића 1903. године дубоко је потресао Ниш. Грађани су се ћутањем опирали смени династија. Приклањањем прве групе официра нишког гарнизона завереницима дошло је до раскола и низа непредвиђених догађаја, којих је пуковник Бојовић био поштеђен јер је преме-

штен у Београд. У јуну 1903. године постављен је за начелника Операцијског одељења Главног генералштаба, а од септембра је обављао дужност начелника Општевојног одељења Министарства војног. Током септембра и октобра уређивао је „Службени војни лист“. Био је члан комисије за измене и допуне „Закона о устројству војног министарства“ и одређен да по потреби учествује са пуковницима Радомиром Путником, Александром Машиним и Живојином Мишићем у комисији за рад на „Закону о устројству војске и формацију“.

Пуковник Петар Бојовић је крајем 1903. године постављен за команданта Моравске дивизијске области. Као командант града Ниша био је на дочеку бугарског кнеза Фердинанда Кобурга, приликом сусрета са краљем Петром Првим Карађорђевићем 14. маја 1904. године. Тим поводом одликован је бугарским Орденом за војне заслуге II реда. Краљ Петар Први Карађорђевић одликовао га је Орденом Карађорђевог звезде III реда. У октобру се налазио у краљевој свити приликом узвратне посете Софији. Био је председник Тимочке комисије за решавање пограничних проблема на српско-бугарској граници. Пре 1908. године одликован је Орденом Светог Александра II реда.

У септембру 1904. године пуковник Бојовић присуствовао је маневрима 7. и 8. корпуса француске војске. Том приликом додељен му је француски Орден легије чести IV реда.

У Главном генералштабу

После годину дана проведених у Нишу, у јануару 1905. године, постављен је за помоћника начелника Главног генералштаба. На великим јесењим маневрима, од 6. до 10. октобра 1905, учествовао је као начелник Штаба. Командант западне маневарске стране био је генералштабни пуковник Степан Степановић, а источне пешадијски пуковник Михаило Живковић. Већ на почетку маневра саопштавање претпоставке и задатка оставило је „тежак утисак“ и истакло „неприродност, нелогичност и неодређеност у овом најважнијем раду руководиоца маневра“ генералштабног пуковника Александра Машина, који је јачој Шумадијској дивизији одредио дефанзивну улогу. Критички приказ маневра, објављен у војном часопису, садржи детаљну анализу рада с трупима на терену и оспорава исправност издавања нових претпоставки 8. и 10. октобра, које су прекинуле природан ток вежбе и успешнију Тимочку дивизију вратиле у оквире маневарског плана. Пошто је „у целом том послу имао извесног свог удела“, Петар Бојовић прихватио је одговорност са пуковником Машиним и записао да се „као начелник руковоачева штаба потпуно слагао са оваквим начином прекида маневра и са оваквом новом претпоставком – ја сад увиђам да је маневар прерано прекинут и да је одлука о успеху донета у виду претпоставке“ била у корист Шумадијске дивизије.

Од маја 1906. године пуковник Петар Бојовић био је на дужности начелника Главног генералштаба, пошто је

генерал Радомир Путник поново постао министар војни. Две године су заједно руководили целокупним животом српске војске, избором и набавком оружја и ратне опреме, разрадом планова за мобилизацију и концентрацију војске. Бојовић је учествовао у раду Одбора, који је 15. октобра 1906. усвојио ликовно решење Михаила Валтровића за нове пуковске заставе. Био је председник комисије која је на терену пројектовала и обележила начин утврђивања северне границе Србије, пошто су односи с Аустроугарском постали све затегнутији. Његов рад на војностручној литератури завршио се књигом „Васпитање војника“ и последњим прилогом објављеним у часопису „Ратник“ 1908. године. Бирао је за члана и председника Управног одбора Официрске задруге у Београду.

Рад у испитним комисијама за официрске чинове представља значајно подручје његовог рада. Први пут је постављен за заменика члана Сталне испитне комисије за мајорски чин 1897. године. За време службовања у Министарству војном и Главном генералштабу био је председник Комисије за полагање испита за ниже војноадминистративне чиновнике, стални члан Испитне комисије за чин пешадијског, коњичког, артиљеријског и инжињеријског мајора и њен председник за испитну 1909/1910. годину. Као помоћник начелника Штаба Команде активне војске и помоћник начелника Главног генералштаба био је члан Генералштабне комисије. Под његовим руководством Комисија је радила од 1906. до 1908. године, када је заступао начелника и руководио генералштабним путовањима приправника за ту струку. У специфичним околностима испољавао је утицај на васпитање официрског и војничког кадра као привремени судија Моравског дивизијског војног суда, привремени судија Великог војног суда, заменик и редовни члан у Војнодисциплинском суду у Београду. У војном судству остао је запамћен по одлуци да издвоји своје мишљење на претресу учесницима Нишке контразавере 9. октобра 1903, с образложењем „да се оптужени пуне као невини“.

У априлу 1908. године поново се вратио у Ниш. Као командант Моравске дивизијске области одликован је Орденом белог орла III реда. Од марта 1909. године до избијања рата био је командант Коњичке дивизије и потпуно је припремио за предстојеће догађаје.

Са Првом армијом на бојном пољу

У Првом балканском рату (1912–1913) био је начелник Штаба Прве армије, којом је командовао престолонаследник Александар Карађорђевић. Прва армија однела је велике победе над турском Вардарском армијом у биткама код Куманова, Битоља и боју код Алинаца, што је имало пресудан значај за даљи ток рата. За заслуге на бојном пољу унапређен је у чин генерала. На мировним преговорима у Лондону, као „један од наших најбољих стручњака“, био је војни експерт српске владе. Крајем фебруара 1913. године постављен је за ко-

Генерал Петар Бојовић, 1918. године

манданта Приморског кора. Припреме за напад на Скадар, у сарадњи с црногорском војском, пресекала је интервенција великих сила. За „заслуге стечене у рату 1912–1913“ одликован је Орденом Карађорђевог звезда са мачевима IV реда.

У Другом балканском рату 1913. године руководио је српском противофанзивом у бици на Брегалници. Прва армија сломила је десно крило бугарске 4. армије на Рајчанском риду, заузела Кочане и избила на Преслап, чиме је осигурала ратну победу. После рата постављен је за начелника Штаба Главне инспекције српске војске. Француски Орден Легије части III реда уручен му је фебруара 1914. године „за услуге учињене француској војној мисији приликом њихове студије наших ратова“.

На почетку Првог светског рата, 1914. године, командовао је Првом армијом, која је у завршној фази

Генерал Петар Бојовић са официрима Штаба Врховне команде

Церске битке притекла у помоћ Другој армији, преотела Шабац и протерала Аустријанце преко Саве у Срем. Том приликом генерал Петар Бојовић је на првој борбеној линији рањен. „За показану и осведочену храброст 21. августа 1914, при нападу на Шабац“ одликован је Златном медаљом за храброст.

Српска врховна команда је по жељи савезника пренела операције на аустроугарску територију. Под командом генерала Бојовића успешно је изведена Сремска операција, у којој је Прва армија прешла Саву и продрла до линије Бановци – Стара Пазова – Војка – Попинци – Буђановци. Због аустроугарске офанзиве на Дрини Прва армија повукла се натраг. Водила је тешке борбе на планини Јагодњи, од којих су најжешће биле на Мачковом камену. Због незалечене ране разрешен је командовања армијом за време повлачења на колубарско-сувоборску линију.

„За осведочену храброст на бојноме пољу и за заслуге стечене у рату противу Аустро-Угарске 1914–1915“ одликован је Орденом Карађорђевог звезда са мачевима III реда. Поред тога, добио је руски Орден Светог Владимира са мачевима III реда и енглески Орден Светог Михаила и Светог Ђорђа III реда.

Начелник Штаба Врховне команде

У одступним борбама 1915. године генерал Бојовић примио је дужност команданта трупа Нових области. Под његовом командом оне су се успешно супротставиле бугарској Другој армији у одбрани Кончулског теснаца и Качаничке клисуре. Новембра 1915. године у Качаничком маневру спречиле су бугарски продор на Косово

и омогућиле повлачење српске војске кроз албанске планине и Црну Гору.

За начелника Штаба Врховне команде генерал Бојовић постављен је крајем децембра 1915. године. Организовао је пребацивање српске војске из Медове, Драча и Валоне у Бизерту и на острво Крф. Фебруара 1916. године спровео је реорганизацију војске и руководио интензивном обуком шест пешадијских дивизија, организованих у три армије. Средином 1916. године оне су поселе положаје на Солунском фронту.

После неуспеле немачко-бугарске офанзиве 1916. године генерал Петар Бојовић руководио је јесењом контраофанзивом, у којој је српска војска потукла Бугаре код Горничева, заузела Кајмакчалан и Битољ. Поводом те победе одликован је енглеским Орденом Светог Михаила и Светог Ђорђа II реда. На Нову годину 1917. врховни командант регент Александар Карађорђевић по-

слао му је Орден белог орла са мачевима I реда, уз својеручно писмо, у коме му одаје признање што је „наша армија преуређена понова, светлим својим примерима, прославила широм целог света име, храброст и пожртвовање српског народа и његових синова”.

У рововском периоду рата, Бојовић је извршио другу реорганизацију српске војске крајем марта 1917. године, када је због малог броја војника престала да постоји Трећа армија. За команданта Прве армије постављен је јула 1918. године, после сукоба са француским генералом Гијомом око ширине фронта додељеног српској војсци. Приликом одласка с дужности начелника Штаба Врховне команде за заслуге у рату одликован је Орденом Карађорђевог звезде са мачевима II реда. У последњој ратној години примио је италијански Орден Светог Мауриција и Светог Лазара I реда и грчки Орден Светог Спаситеља II реда.

Генерал Пејтар Бојовић са ловцима на Солунском фронту, 1918. године

Војвода Пејар Бојовић у шејњи, око 1940. године

Војвода српске војске

У пробоју Солунског фронта Прва армија је, после незадрживог јуриша на јако утврђени фронт од Сокола до Црне Реке и тешких борби које су трајале од 15. до 18. септембра 1918, ослободила Велес и Овче поље. Код Куманова је приморала две бугарске дивизије да положи оружје. Петар Бојовић унапређен је у чин војводе 26. септембра 1918. године.

Војвода Бојовић предузео је енергично гоњење 11. немачке армије долином Јужне Мораве и ослободио Врање, Лесковац и Пирот. Прва српска армија, удаљена 150 километара од главних савезничких снага, нанела је коначан пораз два пута бројнијем непријатељу на прилазима Нишу и 12. октобра ушла у град. Под његовом командом ослободила је северну Србију и 1. новембра 1918. умарширала у Београд. У наступању преко Дунава и Саве заузела је Банат, Бачку, Срем и Славонију.

После рата војвода Бојовић био је командант Прве армијске области. Марта 1921. године постављен је за начелника Главног генералштаба. После враћања војске у редовно стање именован је за краљевог почасног ађутанта. Крајем године стављен је на располагање, због залагања да се у новом Закону о устројству војске и морнарице предвиди успостављање Врховног војног савета. Живео је скромно и повучено у Београду. Писао је мемо-

аре, из којих је објављено само поглавље посвећено одбрани Косова поља у Првом светском рату. Као један од највећих војсковођа Првог светског рата одликован је Орденом југословенске круне I реда 1930. године, Орденом Карађорђеове звезде I реда 1933. године и француским Орденом Легије части I реда 1936. године.

Уочи Другог светског рата, априла 1941. године, именован је за врховног инспектора целокупне војне силе Краљевине Југославије. После априлског пораза краљевске војске вратио се у Београд. У свом дому, у Трнској 25, дочекао је ослобођење Београда. Умро је потпуно заборављен, 19. јануара 1945. године.

Знамења славе и части

У својој официрској каријери војвода Петар Бојовић одликован је 41 пут. Додељено му је 25 српских и југословенских одликовања и 16 одликовања европских држава. Од тог броја недостаје шест примерака, а четири су некомплетна (недостају три звезде и један знак ордена). Не постоје подаци о њиховој употреби у погребном церемонијалу, али је сасвим сигурно да су неки примерци већ тада били издвојени из целине. Тој групи, пре свега, припадају ордени које су му доделили владари из династије Обреновић. Лагано гашење породичног стабла допринело је да су, заједно с другим породичним драгоценостима, знамења вој-

Споменница рајша
за ослобођење
и независношћ
1876–1878. године

воде Бојовића поступно поверавана сродницима и пријатељима и тако сачувана.

Одликовања војводе Петра Бојовића, која је добио у српској војсци, потичу из медаљерских радионица у Бечу, Паризу и Локлу. У радионици Карла Флајшхакера израђен је Орден Таковског крста. Сви остали ордени које је примио до завршетка балканских ратова произведени су у радионици Георга Адама Шајда у Бечу.

Медаљерској радионици „Шајд“ поверена је 1912. године израда Ордена Карађорђевог звезде са мачевима. Од два модела ордена приспела у Београд 5. новембра 1912. усвојена је варијанта „са мачевима преко зрака“. Пре него што је израда ордена завршена изашао је указ о његовој додели за заслуге у балканским ратовима. Генерал Петар Бојовић је до уручења ордена намењеног награђивању ратних заслуга носио Орден Карађорђевог звезде IV реда. Рад бечких медаљера на изради ордена Краљевине Србије прекинут је избијањем Првог светског рата, а контакти са швајцарском радионицом браће Игенин, 1914. године, да преузме њихову израду остали су без резултата.

Петар Бојовић носилац је медаља за храброст у српско-бугарском рату 1885–1886. и у Првом светском рату 1914–1918. године. По други пут додељену Златну медаљу за храброст, израђену у радионици браће Игенин из Локла, носио је на походној униформи. Током израде медаља за храброст у Паризу консултована је радионица Артија Бертрана фебруара 1916. године, како би у случају израде новог калупа пречник „могао бити мањи од садашњег“. Два примерка мањих димензија могла су бити

Уверење о одликовању Споменницом рајша за ослобођење и независношћ 1876–1878. године

намењена ношењу на орденској плочици. Ранг медаље имала је и Споменица избора за краља Петра I Карађорђевића. Примерак добијен поводом избора новог краља припада каснијем ковању.

За учешће у ратовима Србије у XIX и XX веку војвода Петар Бојовић одликован је с пет споменца. Ликовна решења споменце, која се додељивала за учешће у рату за ослобођење и независност 1876, 1877, 1878. године, као и у рату 1885–1886. године, поновљена су приликом израде споменца које су уручиване после балканских ратова. Министарство војно најпре је расписало конкурс за израду „Споменце на рат 1912. године и Медаље за ревносну службу”, а онда позвало уметнике да преузму своје радове, јер „ни један од поднетих модела није примљен”. Када је у јавност доспела информација да је „министарство војно ступило у преговоре са једним цртачем” замерено им је да „немају појма о уметности, ни о вредности ових медаља”. „Споменца на рат 1912. и Споменца на рат 1913. године” израђене су по нацрту Ђорђа Чарапића у радионици браће Игенин у Локлу.

Организовању Канцеларије краљевских ордена посебан допринос дао је Ђорђе Чарапић (1879–1941), који је као инжењер био на служби у Географском одељењу Главног Генералштаба од 1900. до октобра 1904. године. У балканским ратовима и Првом светском рату био је технички контролор Саобраћајног одељења Врховне команде. Решењем Врховне команде од 28. марта 1917. премештен је за вршиоца дужности секретара Канцеларије краљевских ор-

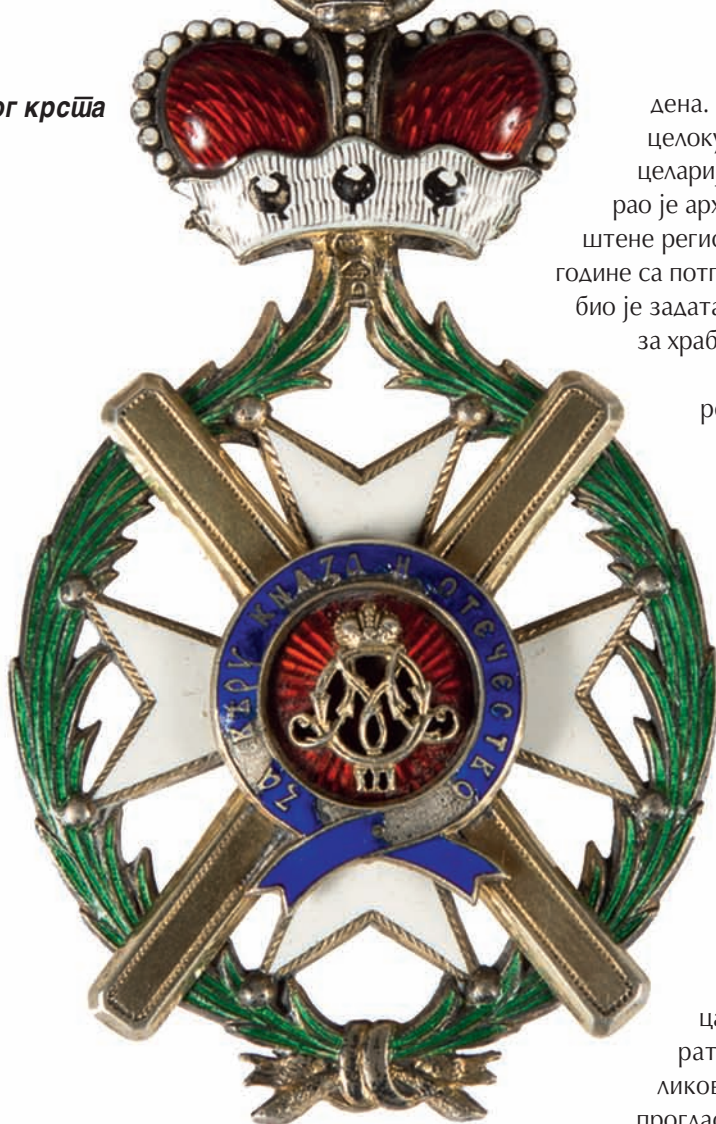

Уверење за Споменцу рајца 1885/86. године

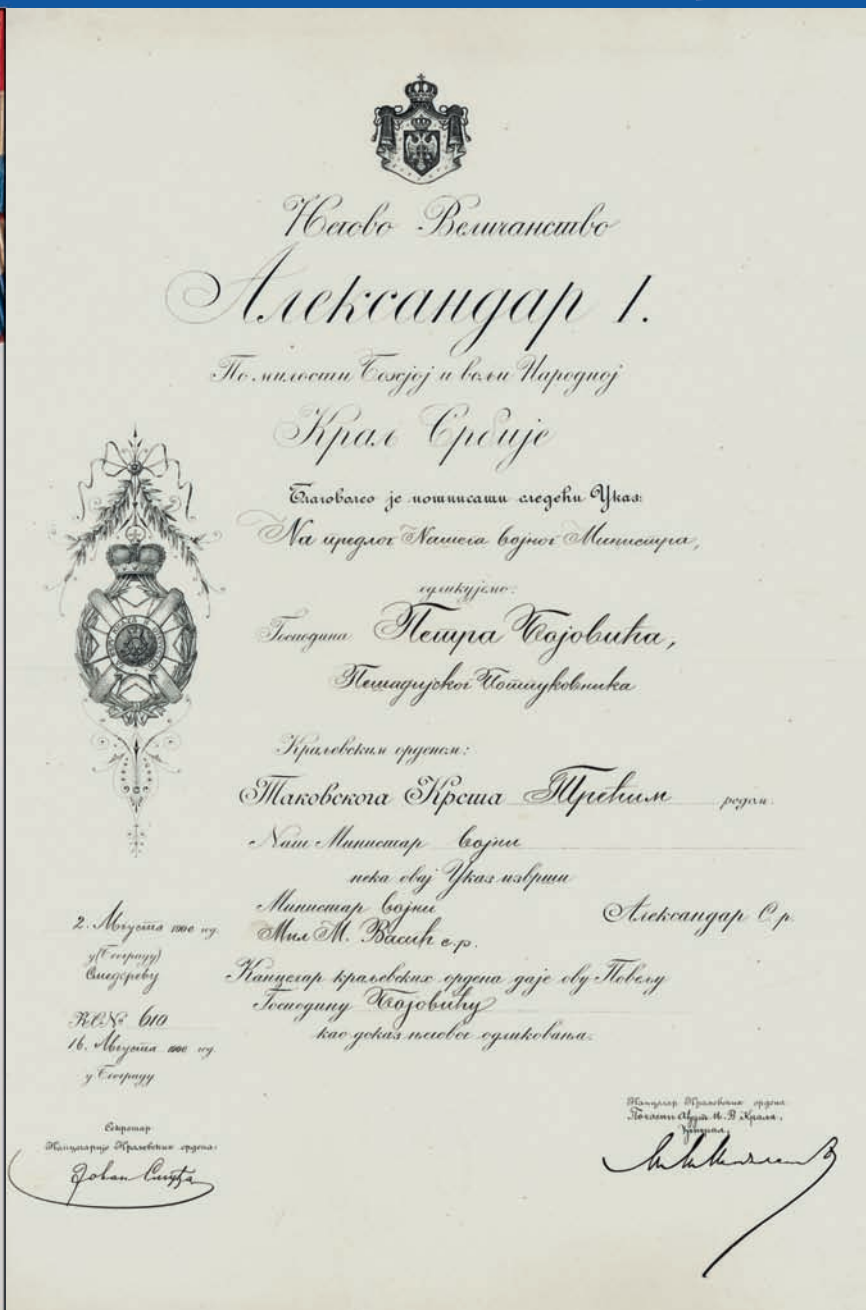
Споменца рајца 1885/86. године

Орден Таковског крста
шрећег реда

дена. Учествовао је у набавци и транспорту целокупног материјала за организацију Канцеларије ордена из Париза и Рима. Комплетирао је архиву канцеларије и реконструисао уништене регистре одликованих лица. Октобра 1917. године са потпоручником Милорадом Николићем добио је задатак да уради нацрте уверења за медаље за храброст и медаље за ревносну службу.

После опоравка српске војске на Крфу, регент Александар Карађорђевић желео је да, пре почетка операција на Солунском фронту 1916. године, подели медаље свим припадницима који су „раскошно сејући своје кости по дивљим албанским путевима, остали верни краљу и отечеству“. У позивном писму уметницима сугерисано је да се медаља „обликом издвоји од свију других. Можда би било добро, кад би се округлом облику дао један додаток у горњем делу“. Позиву су се одазвали „Јермић и вајар Ђорђе Јовановић“. Без обзира на то што је већ тада Јовановић очекивао одобрење да моделе однесе на Крф, Албанска споменица установљена је после Првог светског рата. Ђорђе Чарапић је за основу њеног ликовног решење узео Медаљу за спомен прогласа Краљевине из 1882. године. Споме-

ницу која се додељивала за заслуге у рату 1914–1918. године добио је стилизацијом крстасте силуете Карађорђевог звезда са мачевима. У њеном вајарском обликовању неоспорно је учешће Ђорђа Јовановића (портрет краља Петра Првог Карађорђевића). Као секретар Канцеларије ордена урадио је нацрте за повеље и уверења о додели одликовања, а учествовао је и у припреми нацрта за Орден југосло-

венске круне. Последњи краљевски орден израђен је по идејном решењу руског архитекте Николаја Петровића Краснова (1864–1939) у радионици браће Игенин у Локлу. У заоставштини војводе Петра Бојовића сачувана су по два примерка споменица ослободилачких ратова Србије вођених од 1912. до 1918. године. Примерци ратних споменица, изузев Албанске споменице, чије траке нису по-

стављене на орденској дашчици, припадали су војводином сину капетану Божидару Бојовићу.

После великих победа српске војске у Првом светском рату 1914. године приступило се реорганизацији система доделе одликовања у Србији. Министар војни пуковник Радивоје Бојовић припремио је предлог измена и допуна у *Закону о орденима* и у *Закону о одличју Карађорђева звезде*, које је одобрио Министарски савет.

Поруџбине за израду српских одликовања упућиване су медаљерској радионици „Артис Бертран“ у Паризу, у другој половини 1914. године. Почетком 1915. године париском медаљеру достављено је шест скица за израду Ордена Карађорђеове звезде са мачевима I, II и III реда, с напоменом да зраци звезда нису „као што су зраци код фирме ‘Шајда’“.

Првобитан план установљивања Ордена белог орла са златним мачевима и Ордена белог орла са сребрним мачевима, по жељи престолонаследника Александра Карађорђевића, спроведен је без предложене поделе. По Уредби о облику и ношењу краљевских ордена „мачеви су златни и укрштени су између веће круне и орловских глава“. Министарство војно је у мају 1915. године доставило Канцеларији ордена нацрт за израду новог одликовања у Паризу. Регент је желео да се посебна пажња обрати на његову израду и инсистирао да се што пре отпочне с испоруком, јер су укази о додели већ били потписани. Прва партија Ордена белог орла са мачевима испоручена је тек фебруара 1916. године.

Ордени додељени генералу Петру Бојовићу за заслуге у Првом светском рату израђени су у париској радионици Артис Бертран. Ордени су били „укусно али несолидно израђени“, па је медаљер замољен да „убудуће обрати већу пажњу на израду наших ордена“. „Због рђавог паковања или слабе израде“ Канцеларија ордена тражила је формирање комисије за пријем одликовања. Због тога је Бојовићев Орден Карађорђеове звезде са мачевима III реда, којем недостаје пљосната карика и сечиво једног мача, касније замењен исправним примерком.

Произвукција радионице Артис Бертран пратила је интензивну дипломатску активност, нарочито после напуштања државне територије. Само у Паризу, у периоду од маја 1916. до августа 1917. године, произведено је 25.895 примерака одликовања: 9.409 ордена и 16.486 медаља. У заоставштини војводе Петра Бојовића налази се један примерак од првих 50 комада Ордена белог орла са мачевима I реда израђених у том периоду. На Нову 1917. годину регент Александар Карађорђевић је указ о одликовању пропратио личним писмом свом начелнику Штаба Врховне команде. Додела Ордена Карађорђеове звезде са мачевима II реда следеће године извршена је у складу с Уредбом о додељивању награда у војсци за време рата.

Петар Бојовић је после доласка војних мисија савезничких земаља у Србију примио 16 страних одликовања за заслуге у ратној 1914. години.

У његовој заоставштини најзаступљенија су француска одликовања. Као генерал по други пут одликован је Орденом легије части III реда 31. маја 1916. године. Француски посланик у

Солуну, због одступања од уобичајене праксе, обавестио је крајем 1916. године председника владе Николу Пашића да ће француска влада одликовати Бојовића вишим редом, уколико добије сагласност регента Александра Карађорђевића. Генерал Бојовић није вратио добијени орден и повељу, а Орденом легије части II реда одликован је 10. фебруара 1917. године.

Повеље

Саставни део збирке одликовања војводе Петра Бојовића чине и повеље и уверења за одликовања. Повеље за ордене и уверења за медаље обликовани су с много пажње, као свечане исправе. Понекад је аутору нацрта домаћих одликовања повераван и нацрт докумената (Ђорђу Јовановићу, Ђорђу Чарапићу), што га графичким решењем нераскидиво везује за признање о којем сведочи. Пошто графичко решење често носи сигнатуру аутора и литографске радионице, сазнајемо да су штампане у Фото-литографској радионици, Картографској радионици Географског одељења Главног генералштаба и Војногеографском институту. Сачувано је 19 повеља и уверења за српска и 12 за страна одликовања.

Посебну целину чини седам повеља о унапређењу Петра Бојовића из периода од 1880. до 1901. године. Подаци о унапређењу уписани су у штампани образац уоквирен стилизованим биљним преплетом с државним грбом преко војних знамења, представама ратних логора у картушима изнад и ратним трофејима са страна. Повеље за чин артиљеријског потпоручника, коњичког поручника и коњичког капетана имају сигнатуру у десном доњем делу – „П. Рерих лит.“ Штампане су у Краљевској српској државној штампарији, односно њеној каменорезници, а затим у Фото-литографској радионици Главног генералштаба у Београду.

Деведесетих година повеље добијају богатију флоралну декорацију, а представе логорског живота и ратних трофеја групишу у кружним пољима на угловима. Израђиване су и у Географском одељењу Министарства војног.

Подаци о унапређењу Петра Бојовића у чин генералштабног пуковника 1901. године унети су у нови образац повеље. У левом делу архитектонског оквира портала на бочним странама представљена је опрема средњовековног ратника, а у десном – српског официра. Изнад текста представљен је двоглави орао државног грба раширених крила, иницијали А И налазе се са страна, а испод је медаљон с ликом краља, уоквирен ратним трофејима. У доњем десном углу налази се сигнатура „Компеновао и резао Милод. Марковић“. Повеља је штампана у Картографској радионици Министарства војног.

Збирка одликовања војводе Петра Бојовића представља врло вредну целину медаљерских радова из последње четвртине XIX и прве половине XX века. Историјски контекст даје јој прворазредан значај, пошто су највиши редови српских и иностраних одликовања припадали ратном команданту армије и начелнику Штаба Врховне команде српске војске. ■

ОД ЗАБОРАВА КА ВЕЧНОСТИ

Пише

Стевица С. КАРАПАНЦИН

Истражујући личност и дело војводе Петра Бојовића нужно је да се запитамо зашто је тај великан у нашој историографији запостављен, нарочито у поређењу са осталом тројицом „бојних војвода“ – Радомиром Путником, Живојином Мишићем и Степом Степановићем. Пронаћи одговор на то питање није лако. За то су потребни знање, посвећеност и труд, као и храброст. Довољно је присетити се последњих дана војводе Бојовића или чињенице да је за одлазак на његову сахрану, јануара 1945. године у Београду, требало имати изузетну смелост.

Расветљавање оновремених догађаја и личности, а у контексту исправљања неправде учињене славном српском војсковођи, од пресудне је важности не за самог Петра Бојовића већ, пре свега, за све нас. Он је себи обезбедио место у вечности, а од нашег односа према неумрлом војводи, поред осталог, зависи и какви ћемо ми сутра бити, јер је војвода Бојовић био и остао симбол какав у свим временима треба да буде српски официр.

Свестрани официр

Изучавајући расположиву историјску грађу, уочава се да је Петар Бојовић, прво као артиљеријски, затим коњички, генералштабни, пешадијски и на крају поново генералштабни официр, био надасве свестран. У прилог тој тврдњи иду и чињенице да је као пуковник учествовао у раду одбора који је 15. октобра 1906. усвојио ликовно решење Михаила Валтровића за нове пуковске заставе и да је једно време уређивао „Службени војни лист“. Рад у испитним комисијама за официрске чинове представља значајно подручје деловања славног војсковође, а као привремени судија већег броја војних судова испољавао је и утицај на васпитање официрског и војничког кадра.

Завршио је све цивилне и војне школе са одличним успехом. Није било командне нити важније штабне дужности (на свим нивоима) коју није обављао, и то са највишим оценама. У случају Петра Бојовића, уосталом као и код већине официра тог времена, није било „прескакања“ дужности. Из оцена претпостављених види се да се одлично сналазио и на командним и на штабним дужностима.

Био је подједнако способан како за трупу, тако и за канцеларијску службу. То потврђује да се заиста ради о врхунском официру, а Србија с краја XIX и почетка XX века у таквом кадру није оскудевала. Међутим, у оквиру елите тадашњег српског друштва – официрског кора, Петар Бојовић заиста спада у сам врх, међу највеће и најбоље. У његовим оценама наводи се да „и у тактичком и у васпитном и у административном погледу, заслужује виши положај“, да је спреман и образован официр, да има тактичке способности и иницијативу у раду које развија и код млађих старешина. Такође, истиче се да ради на развијању моралних особина, да је у служби врло тачан, уредан и брижљив, да се стара о образовању официра и васпитању војника и да ужива поштовање потчињених.

О моралу, карактеру, угледу, стремљењима и приватном животу Петра Бојовића, али и о томе како су у то време претпостављени уопште вредновали официрски кор, такође се може сазнати из његових службених оцена. Наводи се да је добар јахач, пливач и стрелац и да је „у служби радан и заузимљив из сопствених побуда, а у личном животу врло добар економ и материјалним потребама снабдевен и да нема дугова“. Могу се сазнати и неки детаљи: „Носи се чисто. Официрски дом радо посећује и виђа се по другим јавним угледним локалима, дружи се махом са официрима, а ређе и са одличним грађанима. Биран је 1894. године за потпредседника Управног одбора Официрског дома.“ Анализом тадашње методологије оцењивања официра и откривањем и изношењем на светлост дана многих детаља из службених оцена Петра Бојовића, стручној јавности пружа се ексклузивна прилика за поређење некадашњег и данашњег приступа вођењу официра у служби, који се вредносно разликују.

Непрекидно усавршавање

Постоје мишљења да суштина официрског кора код Срба постепено ишчезава још од 1903. године. С тим се не би сложили само они који не разумеју суштинску разлику између официрског кора и официрског кадра. Бојовић је ту разлику одлично разумевао, о чему, између осталог, сведоче три чињенице. Прво, о томе је писао, што се види из његових изузетних радова објављених у листу „Ратник“, попут оног под називом „Официрски кор“. Друго, после вести о Мајском преврату и смрти краља, коју је примио у Нишу, дубоким ћутањем, попут већине суграђана, опирао се да поздрави смену династија, што говори о високој личној официрској части. Треће, током целе каријере био је на сталном удару тајних официрских организација Црна рука и Бела рука.

Без обзира на све, српски официрски кор током Великог рата имао је изузетну снагу и монолитност, чему је доприносило, између осталог, и то што су се официри међусобно одлично познавали и поштовали. Била је редовна пракса да старији и млађи непрекидно, током целе каријере, буду заједно, час у трупи у односу претпостављени – потчињени, час у школи у односу наставник – слушалац, међусобно размењујући корисне сугестије и критике – и теоријски и практично. Плејаду српских војсковођа из Великог рата, попут Мишића, Степановића, Бојовића, Штурма, Живковића, Рашића, Арачића, Хаџића и осталих, деценијама је стварала нешто старија генерација српских великана попут Мишковића, Драгашевића, а касније и Путника и Јанковића.

Петар Бојовић непрекидно се усавршавао у струци, а упоредо с формацијским дужностима бавио се и војном књижевношћу. У то време војна мисао у српској војсци била је изузетно развијена. Официри су, поред редовних дужности, у мирнодопском периоду писали и објављивали књиге, али и стручне радове у листу „Ратник“. У времену од 1879. до 1941. године објављено је 588 свезака листа „Ратник“, с око 20.000 чланака. Нема значајнијег официра

Повеља за Орден Белог орла са мачевима првог реда

из времена обе краљевине а да није писао за тај, до данас непревазиђени стручни војни часопис. Петар Бојовић објавио је 12 чланака – „Васпитавање војника“, „Мисли о извођењу јесењих маневара код нас“, „Наставни план за пешадију“ (у два броја), „О дејству савременог оружја и узајамном потпомагању родова оружја у борби“ (у четири броја), „Официрски кор“, „Поглед на наша пешадијска егзерцирна правила“ (у три броја), „Ратно искуство и егзерцирна правила“ (у два броја) и „Упут за обуку војника у ратној служби“ (у два броја).

Од укупно 838 аутора, Петар Бојовић по броју чланака заузима петнаесто место. Међутим, ради потпуне слике о величини Бојовићег списатељског делања потребно је анализирати и ко се све налази међу четрнаесторицом официра који су у „Ратнику“ објавили више чланака од њега – Иван Павловић с 39 чланака, Живко Станисављевић с 38 чланака, Никола Аранђеловић с 35 чланака, Војин Максимовић с 30 чланака, Милош Станковић с 27 чланака, Миљивоје Николајевић с 24 чланка, Данило Калафатовић с

Орден Белог орла са мачевима
првог реда

23 чланка, Владимир Николић с 23 чланка, Светозар Магдаленић с 22 чланка, Јован Мишковић с 22 чланка, Јован Драгашевић с 22 чланка, Сава Грујић с 21 чланком, Милан Недић с 18 чланака и Ђорђе Јорговић с 17 чланака.

Уочава се да ниједан од њих не припада генерацији Петра Бојовића, нити хијерархијском нивоу који је он достигао. Самим тим, сви су они током каријере провели мање времена у ратовима у односу на генерацију којој припада Бојовић, која је учествовала у шест ратова, а он сам и у седмом (ако се рачуна Априлски рат 1941. године). Због тога су имали више времена за писање, јер је једино током мирнодопских периода било могуће објављивати стручне радове, као резултат ратних искустава. Поред тога, поједини међу поменутим официрима били су и на дужности уредника листа „Ратник“.

Вредности војне професије

У војсци Краљевине Југославије, па и касније у Југословенској народној армији и Војсци Југославије, често су вођене полемике о сврсисходности егзерцира или стројева обуке војника. Неки су сматрали, а и данас то мисле, да је егзерцир (стројева обука) изгубио сврху оног момента када је престала његова непосредна примена у борби. Због тога су појединци долазили до погрешних закључака да је једино важна борбена обука, занемарујући при томе утицај егзерцира на развој најважнијих вредности војне професије – храбрости, дисциплинованости, оданости, солидарности, пожртвованости и слично.

Без обзира на то што егзерцир нема директну примену у борби, несумњиво је изузетно значајан за дух бораца. То тврди и пуковник Драгослав В. Милосављевић 1934. године, у свесци X листа „Ратник“. Он каже: „Егзерцир чини да трупа стиче навику да буде у рукама старешина у борби и онда, када није у строју предвиђеном правилом. Егзерцир ствара војника од кога је лако правити борца“. Осим што је велику пажњу посвећивао моралном васпитању и официрском кору, Петар Бојовић се у свом списатељском опусу посебно бавио егзерциром. Тако је у једном чланку, објављеном у „Ратнику“, написао: „Тврдо сам уверен, да ће само онај да односи победе, који своју одлучност носи на врховима својих бајонета“.

Петар Бојовић је једини командант стратегијско-оперативне групације српске војске и, у ширим оквирима посматрано, вероватно једини генерал који је у Великом рату рањен у непосредном борбеном додиру са непријатељем, и то у Јевремовцу код Шапца 21. августа 1914. године. Због тога је и одликован Златном медаљом за храброст. Након одличне процене начелника Штаба Врховне команде војводе Радомира Путника, Бојовић је током Церске битке с Првом армијом притекао у помоћ Другој армији, као главнoј маневарској снази српске војске и тако отклонио опасност да она, на простору Мачве и Поцерине, већ на самом почетку рата буде уништена. Уз генијалну процену Степе Степановића о значају заузимања Цера и испољену иницијативу, несумњиво да је и Бојовић допринео првој савезничкој победи у рату.

Ратничко искуство

У српској војсци моралу и васпитном раду поклањао се највећи степен пажње. У то време није било могуће позитивно оценити борбену вредност јединице у којој је морал био на ниском нивоу или је приликом процене запостављан. Српску војску карактерисао је и изузетан однос официра и војника, што се могло видети по њиховом међусобном поштовању и оданости, а који је био одраз њиховог патријархалног васпитања. Официри су бринули о војницима као о млађој браћи, а војници су поштовали и беспоговорно слушали своје официре, о чему сведочи и изузетна дисциплинованост, обученост, пожртвованост, солидарност и издржљивост српских официра, подофицира и војника током ратова. То се види и из једног примера Бојовићеве Прве армије у јесен 1914. године, када је српска Врховна команда, по захтеву савезника, пренела операције на тадашњу аустроугарску територију. Под командом Петра Бојовића успешно су изведени форсирање велике водене препреке (река Сава) и изузетна нападна операција у Срему. После продора Прве армије у дубину непријатељске територије, 70 километара за само четири дана, те заузимања линије Бановци – Стара Пазова – Војка – Попинци – Буђановци, у Бечу је завладала узбуна.

Као одговор уследила је нова Поћорјева офанзива на Дрини, 8. септембра, када је српска Друга армија успешно одбила све нападе аустроугарске 5. армије дуж доњег тока Дрине. Међутим, српска Трећа армија, због изразите бројчане премаћи аустроугарске 6. армије, није успела да заустави њен продор преко Гучева, Борање, Јагодње и Соколске планине. Прва армија, повучена из Срема, за непун два дана, након усиљеног марша, прелазећи дневно и по 70 километара, под командом Петра Бојовића ступила је у бој. Дошло је до низа тешких и крвавих борби за превласт над важним топографским чвором Мачков камен и њему суседним гребеном Кошутња стопа. Само у једном дану Мачков камен је четири пута прелазео из српских у аустроугарске руке.

У четвородневним тешким борбама ангажоване су Дунавска дивизија првог и Дунавска дивизија другог позива, при чему је из строја избачено око 8.000 српских бораца у обе дивизије. Само је у Дунавској дивизији првог позива тај број износио више од 5.700 људи. Српски официри, видећи да су војници на измаку психофизичке снаге, одлучили су да се жртвују, што је довело до страховитих губитака у официрском кору. По неким подацима, у Дунавској дивизији првог позива из строја је избачено 118 официра, од којих пет команданата пукова и 17 команданата батаљона. Бој на Мачковом камену називан је још Српским Термопилем и Официрском битком. Тадашњи командант Прве армије генерал Петар Бојовић имао је прилику да на Мачковом камену види величанствене особине потчињених официра, за чији се развој залагао током читаве каријере, а које је и сам поседовао.

Без обзира на важност заустављања аустроугарског продора преко Мачковог камена, што је било од изузетног значаја за целокупни фронт српске војске, за велике

**Орден Карађорђевог звезда
шрећег реда**

губитке Прве армије током четвородневног боја и посебно за рововски рат који је наступио након њега, поједини историчари окривили су српско командовање. Уколико је разлог масовних пешадијских јуриша јединица две дунавске дивизије на Мачковом камену било надокнађивање недостатка артиљеријске муниције живом силом, онда је то могла бити последица стратегијског пропуста државне политике, а не команданата јединица. После боја на Мачковом камену, па све до почетка офанзивне фазе Колубарске битке, стални маневар покретом и ватром, као главна особина српске војске, којим су надокнађивани хронични недостатак резерви и бројчана премоћ и неупоредиво боља попуна људством аустроугарских снага, био је готово потпуно обустављен.

Међутим, драматично смањивање бројног стања јединица и више него неповољан степен попуне зимском одећом и логорском опремом, на брдско-планинском терену и при лошим метеоролошким условима, не може се сматрати пропустом официјерског кора. Напротив, очигледно је да су у таквој ситуацији официри Прве ар-

мије с Петром Бојовићем на челу пружио максимум психофизичких могућности и тиме у знатној мери утицали на даљи развој догађаја, током којих ће војвода Радомир Путник, нешто касније, надмудрити фелдцајгмајстера Оскара фон Поћорек.

Наиме, после битке на Дрини створени су услови да се стратегијска грешка аустроугарског ратног плана, којим је за главни правац напада одабран онај који изводи из Босне и Херцеговине, коначно преокрене у српску корист. По замисли војводе Путника, уместо на ваљевским положајима, како је то очекивао и желео Поћорек, одсудна битка одиграла се у долини Колубаре и Љига и на Сувору. Колубарска битка добијена је на моралном плану захваљујући, између осталог, и томе што је Живојин Мишић генијално проце-

**Повеља за Орден Карађорђеове звезде
шрећег реда**

нио ситуацију и прешао у противофанзиву у правом тренутку. Треба нагласити и да су се сви аустроугарски команданти, од нивоа батаљона до нивоа армије, у тренутку српског противудара налазили у тек заузетом Београду, где су примали одликовања.

У Мионици новембра 1914. године, баш као и два месеца раније у Срему, ратна срећа Петру Бојовићу није била наклоњена. Очигледно да је посредним путем допринео Степином успеху на Церу, као и Мишићевом успеху на Суворору. Своју рану на ноzi је крио, она му је дуго наносила страховит бол и била је једини разлог његовом смењивању са дужности команданта Прве армије, 15. новембра 1914. године у Мионици, о чему се иначе до сада мало говорило.

Између похвале и покуде

Трагедија која је погодила готово сваку српску породицу током Великог рата – губитак неког од ближњих – није заобишла ни многе знамените Србе тога времена, па ни Петра Бојовића. Његов син Војислав, студент медицине, умро је 1915. године од пегавог тифуса, као добровољац у Првој резервној болници. Оно што се, такође, често заборавља јесу и заслуге Петра Бојовића као начелника Штаба Врховне команде за организацију евакуације исцрпљене српске војске са албанске обале на Крф, затим опоравак, прва реорганизација војске и поседање Солунског фронта, а потом и друга реорганизација војске.

Божидар М. Јововић у књизи „Војвода Петар Бојовић – између похвале и покуде“ наводи и особине које су одликовале славног војводу: побожност, поштење, отвореност, изразито патријархално васпитање, човечност, давање значаја војничком моралу, „детиња душа“ и слично. То су и разлози због којих је, познато је, имао родитељски однос према потчињенима и био синовски послушан (али не и ропски покоран) према претпостављенима. Крајње је време да се поједине паушалне опаске о наводној сервилности Петра Бојовића демантују чињеницама, из којих се види да се ради о човеку који је имао дигнитет и чврсте и непоколебљиве ставове. По Радивоју Бојовићу остао је запамћен по одлуци да издвоји своје мишљење на претресу учесницима нишке контразавере, 9. октобра 1903. године.

Од посебне је важности анализирати сукоб са главнокомандујућим савезничке војске француским генералом Гијомом, око питања да ли да се премореној српској војсци прошири, чему се Петар Бојовић оштро супротставио и што га је „коштало“ дужности начелника Штаба Врховне команде 1918. године. И из тога се може видети каква је људска и командантска величина био. После тога, на свој пристанак, Петар Бојовић по други пут прима команду над Првом армијом, с којом изводи пробој Солунског фронта 15. септембра 1918. и спроводи гоњење непријатеља у одступању какво није забележено у историји ратководства. Победоносно наступање Прве армије било је и по 200 километара испред савезника, тако да они, како је забележено, „нису били у стању Србима ни 'леба да дотуре'“.

Командант Солунског фронта генерал Франше д'Епере упутио је српској Врховној команди у Скопљу наређење да „Прва српска армија обустави надирање ка Нишу, јер може да компромитује цео успех“. Будући да српски војник четири године крсну славу није славио код куће, генерал Бојовић одговорио је: „Српски војник је наредио јуриш на Ниш. Наређење ће бити извршено“. Ниш је ослобођен 12. октобра, а Београд 1. новембра. Непуна два месеца после пробоја Солунског фронта, 9. новембра 1918, делови Прве армије, под командом мајора Војислава Бугарског, ослободили су Нови Сад. За те успехе, потпуно заслужено, генерал Петар Бојовић унапређен је у чин војводе. Сматра се да је захваљујући српској војсци и њеном командном кадру Први светски рат трајао годину дана краће.

Метафора једне генерације

Убрзо после рата пензионисан је на некоректан начин, под изговором да је стар и неспособан. У суштини, замерено му је заступање чврстог става да је потребно формирати Врховни војни савет, у чијој би надлежности било предлагање кандидата за унапређење у највише чинове, што је протумачено као залагање да се ограничи моћ и утицај краља. То потврђује да је војвода Бојовић био све само не сервилан официр, али и да се није слагао са постојањем деструктивних тајних организација у вој-

сци, попут Црне руке и Беле руке.

Војвода Петар Бојовић представља метафору једне велике и страдалничке генерације, при чему је он једини у врху српске официрске елите и осетио „благодати“ државе створене српском крвљу и српским победама. Многи синови и унуци оних које је водио кроз величанствене победе касније су послужили као оружје освете пораженог над победником. У подсвесно болној чињеници да их је овај бесмртни прегалац, попут живе иконе, већ самим својим присуством на то подсећао, налазио се, у ствари, сав његов „грех“. Покушали су да се домогну вечности непознатим, и од отаца и праотаца неутабаним путевима, при чему су сматрали да у њој не треба да буде места за Петра Бојовића. Нису размишљали, како је већ наглашено, да од нашег односа према неумрлом војводи, поред осталог, зависи и какви ћемо сутра бити. Праве вредности, међутим, изађу на светлост дана кад-тад. Уосталом, прегатоцима Бог да је махове. ■

Орден Југословенске круне њвог реда

ЖИВОТ И П

Пише
Радивоје БОЈОВИЋ

Музеолошки приказ живота и победа војводе Петра Бојовића склопљен је од сликовне и документарне грађе, униформи и личног наоружања. У младости војвода је као страстан ловац своје трофеје поклањао Музеју српске земље, био је и добротвор Српске књижевне задруге, а при крају живота радо је посећивао поставку Војног музеја. Сам се нашао пред темама српске музеологије када је у сталној поставци „Четрнаест векова борби за слободу“ на Калемегдану (1961) изложен његов портрет.

Лична заоставштина, формирана током службовања у разним местима, имала је перспективу мирног наслојавања од тренутка повратка у Београд, да ратови и револуција нису њега и целу породицу увукли у ковитлац друштвених промена. Пред насртљивошћу окупационе управе за време Првог светског рата породица је напуштала дом и мењала боравиште (Крагујевац, Чачак), без много могућности да се стара о драгим успоменама из старог и новог живота. Сведочанства породичне традиције из старе Рашке (оружје занатске израде Петра Бојовића) и официрске службе у Србији (лично наоружање Петра Бојовића) ипак су сачувани.

Велики рат је војводи донео највиша српска и савезничка одликовања и почасно место у тужном удружењу родитеља чији су синови дали живот за слободу Србије. После краткотрајне службе у оружаним снагама Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца било је довољно времена да се фотографије сложе у албуме, седи пред штафелајем сликара и започне писање сопствених мемоара. Породичне прилике томе нису биле наклоњене, јер се некада бројна породица није увећавала, а војвода је пред Други светски рат почео да побољева.

Живот у окупираном Београду (1941–1945) врховног инспектора целокупне војне силе Краљевине Југославије није био лагодан, па је најпре сво трофејно оружје склоњено из куће. У дому Бојовића у Београду крај рата дочекала су службена одела, одликовања, фотографије, рукописи и преписка.

Некада богату збирку службеног одела данас чине само поједини делови мале и велике војводске одеће, једна блуза и шињел. И тако окрњена, она представља јединствену целину, каква није сачувана ни од једног другог војводе. Велики војводски

Орден Светог Саве првег реда

ОБЕДЕ

мундир спада у најлепше примерке српске војне униформе.

Није познато да ли је војвода желео да било шта од својих декорација понесе на вечни починак, али комплет одликовања није потпун. Посебно је уочљиво да су некомплетни Орден Карађорђевог звезда I реда, Орден Карађорђевог звезда са мачевима II реда, Орден југословенске круне I реда и француски Орден легије части II реда. Присуство монограма или

лика владара из династије Обреновић на орденима и споменицама могао је бити разлог да много раније још шест одликовања буде издвојено из те целине. Од осам повећа и уверења, који недостају, зна се само да је документ о додели Златне медаље за храброст 1886. године био сачуван до седамдесетих година XX. века.

Архивска збирка војводе Петра Бојовића није сачувана. Поред похвалне наредбе команданта Прве

армије за све јединице и установе Прве армије од 22. октобра 1918, постоји само неколико писама из приватне преписке упућене члановима породице на фронту: у тренутку када је примао дужност начелника Штаба Врховне команде (1915) и приликом постављења за команданта Прве армије (1918).

Збирку фотографија војводе Петра Бојовића чинили су албуми и појединачни снимци из периода од 1876. до 1944. године. У збирци се налази само један

албум састављен од листова различитих целина. Фотографије на картону визит и кабинет формата указују на растурене албуме. Примерци фотографија у приватним заоставштинама сродника могу да буду од користи за сагледавање првобитног фонда и не тако интензивних фамилијарних веза. Због тога је после смрти најмлађег војводиног сина Добросава Бојовића 1971. године породична збирка прикључена заоставштини београдске породице Ракић. ■

Збирку одликовања војводе Петра Бојовића поклонио је Коста (Николе) Ракић из Београда Републици Србији, Уговором о поклону у оштрекорисне сврхе, 22. децембра 2015. године.

У згради Председника Републике Србије, 15. септембра, отворена је изложба „Војвода Петар Бојовић – знамење славе и чести“, на којој су приказани збирка одликовања војводе Бојовића и повеље о унапређењу у чинове.

Изложба је резултат сарадње Медија центра „Одбрана“, Генералног секретаријата председника Републике Србије и Народног музеја Чачак, а грађани ће моћи да је погледају од 30. септембра до 27. октобра 2016, у Дому Војске Србије.